

บทที่ 4

บริบทของชุมชน

บริบทของชุมชนเมืองสาทรหลวง ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แยกแยะเสนอเป็นข้อๆ คือ ที่ตั้งและประวัติความเป็นมาของชุมชน การศึกษาและศาสนาในชุมชน ความสัมพันธ์ในชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน อาชีพของคนในชุมชน และชุมชนในกระแสโลกาภิวัตน์ ในการนำเสนอนี้ได้มีการบรรยายถึงบทบาทของผู้หญิงในด้านต่างๆ โดยเฉพาะประเด็นที่ผู้หญิงมีบทบาทในการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมในชุมชน รายละเอียดมี ดังนี้คือ

ก. ที่ตั้งและประวัติความเป็นมาของชุมชน

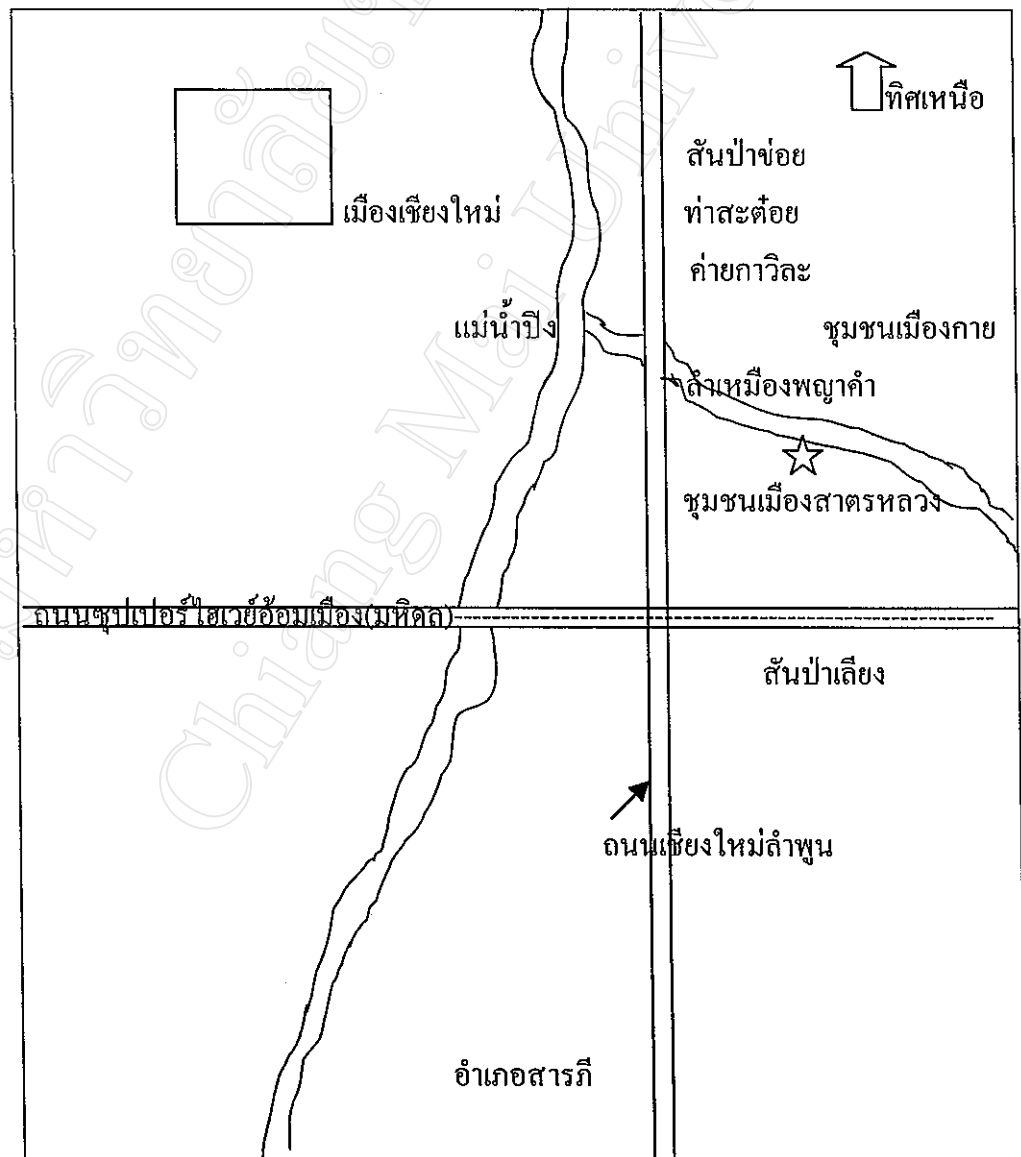
- ที่ตั้งของชุมชน

ชุมชนเมืองสาทรหลวง ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ที่ราบบนฝั่งทิศตะวันออกของแม่น้ำปิง มีลำเหมืองพญาคำตัดผ่านกลางชุมชนไปจนถึงท้ายชุมชน นอกจากนี้ยังมีวัดเมืองสาทรหลวงตั้งอยู่ตรงกลางชุมชน ด้านทิศตะวันออกมีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนเมืองสาทรน้อย ทิศตะวันตกติดต่อกับชุมชนชอย 9 กับชุมชนบ้านเด่น ด้านทิศเหนือมีเขตติดต่อกับชุมชนเมืองกาย ส่วนทิศใต้ติดต่อกับชุมชนใจแก้วและชุมชนการเคหะแห่งชาติหนองหอย ในปัจจุบันชุมชนเมืองสาทรหลวงเป็นชุมชนหนึ่งในจำนวน 30 ชุมชนภายใต้การปกครองของเทศบาลนครเชียงใหม่ สภาพโดยทั่วไปด้านการคมนาคมมีถนนลาดยางตัดผ่านชุมชน 2 สาย คือ ถนนลำพูน เชื่อมระหว่างระหว่างถนนเชียงใหม่ลำพูนซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของชุมชนเข้ามาถึงบริเวณวัดเมืองสาทรหลวง ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร และมีถนนเมืองสาทรที่ตัดผ่านต่อจากถนนราษฎร์อุทิศเข้ามาทางทิศเหนือของชุมชนผ่านศาลาชุมชนเมืองสาทรหลวงโดยทะลุไปสู่ถนนชูปเปอร์ไฮเวย์ (ฮ่อมเมือง) หรือถนนมหิดล นอกจากนี้ยังมีถนนตัดผ่านเข้าไปทางวัดเมืองสาทรน้อยเรียกว่าชอยตาเหิน และถนนเชื่อมระหว่างชุมชนต่างๆในบริเวณใกล้เคียงอย่างสะดวกสบาย ด้านทิศตะวันออกมีทางรถไฟตัดผ่านกลางทุ่งนาของชาวบ้าน

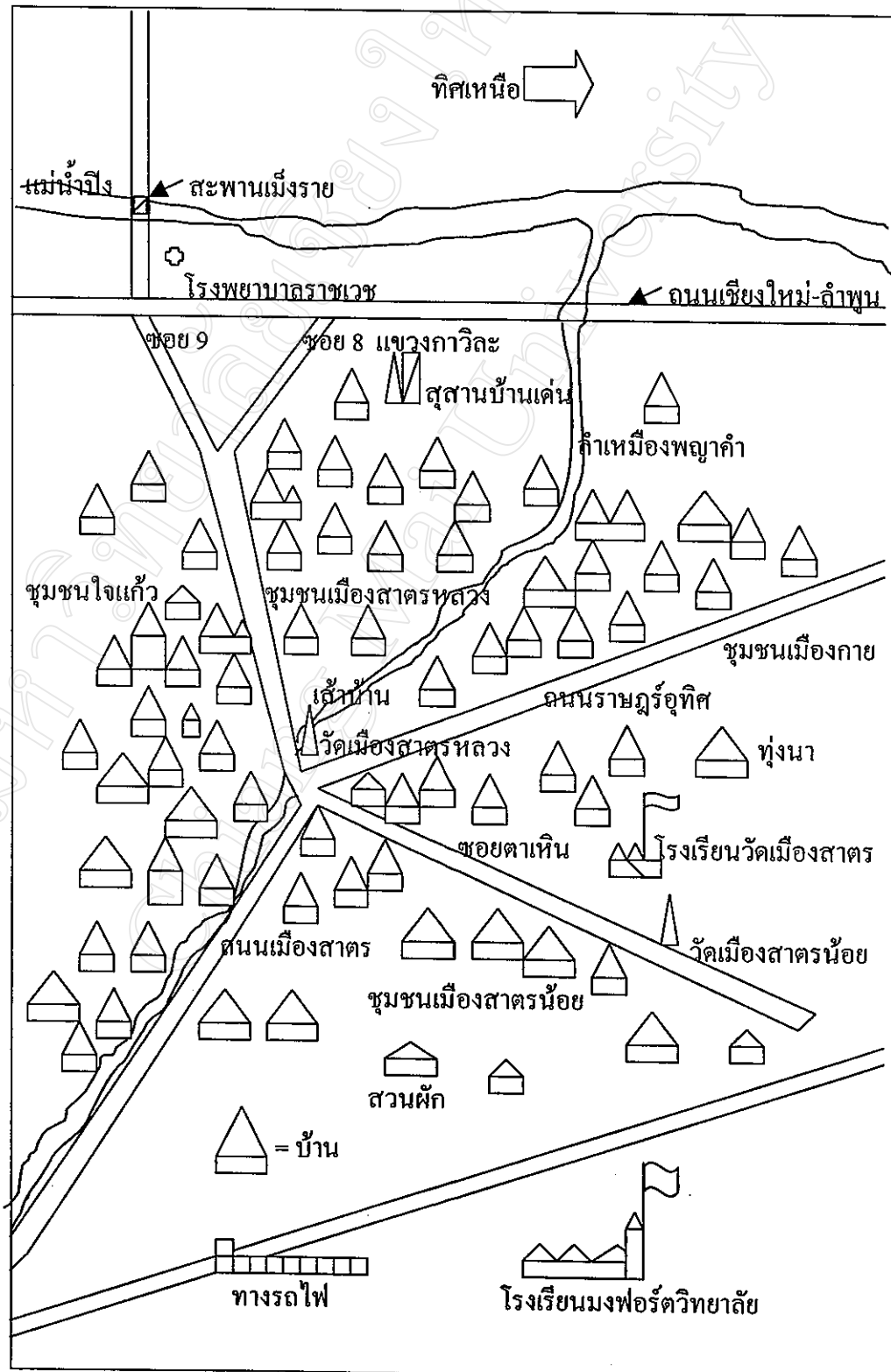
จากสภาพที่ตั้งของชุมชนที่อยู่ใกล้ตัวเมืองเชียงใหม่ ศูนย์กลางความเจริญก้าวหน้าของภาคเหนือทั้งทางด้านการศึกษา เศรษฐกิจ การคมนาคม การปกครอง ข้อมูลข่าวสารที่

ทันสมัย ชาวบ้านในชุมชนเมืองสาทรหลวงได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทั้งทางตรงและทางอ้อม ชุมชนเมืองสาทรหลวงเป็นชุมชนแวดล้อมไปด้วยชุมชนต่างๆที่อยู่รอบข้างซึ่งมีการพัฒนาทางด้านการคมนาคม การปกครอง การศึกษา ไปอย่างรวดเร็ว

แผนที่ 1 ที่ตั้งของชุมชนเมืองสาทรหลวงในเมืองเชียงใหม่



แผนที่ 2 ชุมชนเมืองสาครหลวง ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่



- ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ชุมชนเมืองสาครหลวงเป็นชุมชนเก่าแก่ของล้านนาที่ถูกตั้งขึ้นในปี พุทธศักราช 2317 ในรัชสมัยของพระเจ้ากาวิละ ทหารและรัฐบุรุษที่กอบกู้เมืองเชียงใหม่ซึ่งตรงกับยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง หรือยุคพื้นม่านแทงม่าน (2314 – 2347) ในสมัยนั้น หลังจากที่ถูกพม่าได้ยึดครองเมืองเชียงใหม่และหัวเมืองต่างๆ ในล้านนาที่เป็นเมืองขึ้นเกือบ 200 กว่าปีนั้น บ้านเมืองในเมืองเชียงใหม่ถูกทิ้งให้รกร้างว่างเปล่า โดยมีสภาพเป็นป่ารกไปทั่วอาณาบริเวณ มีชาวบ้านอาศัยอยู่จำนวนน้อยไม่สามารถที่จะพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองได้ ดังนั้นพระเจ้ากาวิละจึงทรงกวาดต้อนชาวบ้านเมืองสาคร จากรัฐฉาน ประเทศพม่า เข้ามาเป็นพลเมืองในเมืองเชียงใหม่ ในคราวนั้นมีหมื่นหลวง หมื่นน้อย เจ้าเมืองสาครและข้าราชการบริพารพร้อมลูกเมียบ่าวไพร่อีกเป็นจำนวนมากได้อพยพลงมาพร้อมกันครั้งสุดท้ายในปีพุทธศักราช 2345 ยามเที่ยง สกราช 1164 ตัว ปีเต่าเส็ด เดือน 7 วันขึ้น 13 ค่ำ วัน 5 พระเจ้ากาวิละทรงยกทัพไปตีเมืองสุวรรณเสถียร(เมืองสาคร) (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และ เดวิด เค วัยอาจ, 2543, หน้า 154-184)

ชาวบ้านเมืองสาครที่อพยพมาด้วยกันในครั้งที่ย้ายถิ่นฐานมีหลายกลุ่ม แต่ได้แยกย้ายกันไปตั้งถิ่นฐานในสถานที่ที่แตกต่างกัน เช่น เมืองสาครในเมืองเชียงใหม่ เมืองสาครอำเภอฝางและเมืองสาคร จังหวัดลำปาง นอกจากนี้ชุมชนใกล้เคียงในเมืองเชียงใหม่ที่คาดว่าอพยพลงมาในสมัยเดียวกันหลายชุมชน ได้แก่ ชุมชนเมืองกาย สันทรายคอนจัน ชุมชนท่าสะอาด วัวลาย เมืองมาง เป็นต้น

ชาวบ้านเมืองสาครมีเชื้อสายไทจีน (ไตจีน) ซึ่งเป็นชนเผ่าหนึ่งในสายตระกูลเดียวกันของล้านนาในสมัยนั้น นอกจากมีเชื้อสายเดียวกันแล้วยังมี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การกินอาหาร ความเชื่อ ทัศนคติ ภาษา ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม เหมือนกับชาวล้านนาเกือบทุกประการ ดังนั้นเมื่อเข้ามาอยู่อาศัยในเมืองเชียงใหม่จึงสามารถผสมผสานกลมกลืนกลายเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ได้อย่างสมบูรณ์แบบ

ในอดีตเมื่อหลายร้อยปีที่ผ่านมามีชาวบ้านในชุมชนตั้งบ้านเรือนเพื่ออยู่อาศัยเพียงไม่กี่หลังเท่านั้น ที่ดินส่วนใหญ่เป็นป่าและเป็นที่ดินของชาวบ้าน พ่ออุ้ยปิ่น ก้นระวงศ์ อายุ 89 ปี ได้เล่า ประสบการณ์ชีวิตและเรื่องราวในอดีตที่ผ่านมามีว่า “ ตะกอนน้ำพื้นที่บ้านเมืองสาครเป็นที่ทุ่งนาเต็มไปด้วยหนาม เริ่มแรกเลยทีเดียวในสมัยที่ยังเป็นหละฮ่อน ตามที่คนเผ่าคนแก่เป็นเล่าที่ฮ่อฟัง บ้านเขาในสมัยเริ่มแรกเดิมทีอยู่ทางท้ายหมู่บ้านอยู่ใกล้ๆทุ่งโก มีชาวบ้านอยู่อาศัยด้วยกันไม่กี่หลังคาเรือน ส่วนมากเป็นเครือญาติร่วมสายเลือดเดียวกัน

เป็นพี่น้องกัน มีพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ลูก หลาน เหลน อยู่ด้วยกัน ช่วยกันทำนาและทำไร่ ปลุกพืชผักเพื่อเลี้ยงครอบครัว ส่วนที่ดินที่ตั้งบ้านเมืองสาครในปัจจุบันได้ย้ายมาภายหลังเมื่อก่อนที่ดินแถบนี้มีแต่ทุ่งนา มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นจนเป็นปารกทึบ เมื่อคนในบ้านแยกย้ายออกไปมีครอบครัวการขยายบ้านออกมาอยู่ก็เลยมีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ชาวบ้านในสมัยตะกอนไปมาหาสู่กัน มีอะหยังก็ช่วยเหลือกันอย่างเต็มที่ ” ซึ่งตรงกับคำบอกเล่าของลุงหยิบ ชุ่มใจ อายุ 67 ปี ชาวบ้านเมืองสาครที่อยู่อาศัยมาตั้งแต่เกิดว่า “ ตะกอน ใจแก้วกับเคหะเป็น โต่งเป็นนาหมด เลยพ่อหันไปแพวที่ไหนๆ ได้ บ้านเมืองสาครในสมัยนั้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหมด ชาวบ้านแต่ละหลังคาเรือนก็เป็นเครือญาติกันเกือบหมด พ่อเองก็มีการครองกันไปมาระหว่างตระกูลที่มีอยู่ทั้งในบ้านเมืองสาคร และคนบ้านอื่นๆ ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงและบริเวณที่ไกลออกไป” บ้านเรือนของชาวบ้านเมืองสาครแต่เดิมตั้งอยู่เป็นจุดๆ ซึ่งอยู่ห่างกันพอสมควร บ้านเรือนที่ตั้งอยู่ท้ายหมู่บ้านบริเวณใกล้ๆ กับกุ้งโกนุสรณ์สถานของผู้ทำคุณงามความดีให้กับแผ่นดินเมืองเชียงใหม่ (อยู่หน้าสถาบันเทคโนโลยีเอเชียในปัจจุบัน) ต่อมา ภายหลังชาวบ้านได้ขยายมาสร้างบ้านเรือนในพื้นที่ชุมชนเมืองสาครหลวงปัจจุบัน

ชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนในอดีตมีเชื้อสายมาจากต้นตระกูลใหญ่ 7 ตระกูล คือ

1. ตระกูลอุ้ยปัน
2. ตระกูลอุ้ยปัก
3. ตระกูลอุ้ยด้วง
4. ตระกูลอุ้ยปวน
5. ตระกูลอุ้ยผัด
6. ตระกูลอุ้ยเพย
7. ตระกูลอุ้ยทา อุ้ยหมา อุ้ยหน่อ

การสืบเชื้อสายระหว่างตระกูลกับตระกูลภายในชุมชน ทำให้ประชากรในชุมชนมีมากขึ้นตามลำดับ แต่ละครอบครัวมีสมาชิกจำนวนสิบกว่าคน ซึ่งจากความสัมพันธ์ของเครือญาติดังกล่าวทำให้มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายใต้ระบบพี่ယ่าเดียวกัน ชาวบ้านชุมชนเมืองสาครหลวงในอดีตจึงอยู่อาศัยร่วมกันอย่างปกติสุข

ในอดีตผู้หญิงในชุมชนมีบทบาทสำคัญภายใต้ระบบพี่ย่าซึ่งให้ความสำคัญกับผู้หญิงในฐานะผู้นำของวงศ์ตระกูลหรือที่เรียกว่า “ แก่ผี ” ทำหน้าที่เป็นตัวแทนเครือญาติประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันมานับตั้งแต่ที่ชาวบ้านในชุมชนเมืองสาคร

ได้ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองเชียงตุง ประเทศพม่า นอกจากนั้นแล้วผู้หญิงยังเป็นสมาชิกภายในครอบครัวที่มีส่วนสำคัญในการดูแลครอบครัว ทำการเกษตรกรรม ทำอาหาร เลี้ยงดูบุตรหลาน อบรมสั่งสอนบุตรหลาน และร่วมกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นประจำทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา และพิธีกรรมในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อพื้นบ้าน แม่ทองใบ พรหมศรี อายุ 75 ปี เล่าว่า “ แม่หญิงที่อยู่ในบ้านเมืองสาตรตะกอนปุ่น อยู่กันหลายคน อยู่กันม่วน เมื่อคราวมีการงานอะหยังเกิดขึ้นก็ตามทุกคนได้มาช่วยกันทำการงานที่เกิดขึ้นหือสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เนื่องจากในสมัยก่อนชาวบ้านทำการเกษตร ปลูกข้าว ปลูกนา ทำมาหากินอยู่ใกล้บ้าน แม่หญิงในสมัยตะกอนเยะการทำงานอดเหนื่อยกว่าบ่าเคี้ยวนัก การงานที่เกิดขึ้นในบ้านเขาเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะต้องมาช่วยกัน บ่าว่าไฟ ทั้งหญิงและชาย คนเฒ่าคนแก่ หละอ่อน หนุ่มสาว แต่งานของแม่หญิงนั้นเป็นงานที่ละเอียดเริ่มตั้งแต่แต่งคามจนถึงจัดหาสิ่งต่างๆ มาไว้ ในสมัยต่อมาเป็นชายที่นาที่สวนกันเกือบหมด แม่หญิงบ้านเขาก็มาทำงานหัตถกรรมพื้นบ้านในครัวเรือน เช่น ทำโคมแขวน ทำโคมญี่ปุ่น ทำตุ้ง และหล่อผางพะตืด เพื่อหารายได้อยู่กับบ้าน ดังนั้นเมื่อคราวมีการงานอะหยังเกิดขึ้นก็สามารถมาลงแรงช่วยเหลือกันได้ ”

ตั้งแต่เริ่มมีการตั้งถิ่นฐานนับได้ว่าผู้หญิงได้มีส่วนร่วมในการเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่เริ่มแรก อีกทั้งยังเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตของคนในครัวเรือน รวมทั้งเป็นผู้ที่มีความสำคัญยิ่งต่อระบบความเชื่อพื้นบ้านที่เกี่ยวกับการสืบทอดสายตระกูล เครือญาติ ทำให้ชาวบ้านมีที่ยึดเหนี่ยวและช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาจนถึงปัจจุบัน ภายใต้ระบบผีปู่ย่าที่ชาวบ้านนับถือ รวมทั้งการประเพณีปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาหลักในชุมชนมาช้านาน

- ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

ชุมชนเมืองสาตรหลวงเป็นชุมชนเมืองที่มีลักษณะแตกต่างจากชุมชนโดยทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากความเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ที่มีอาณาบริเวณกว้างขวาง นอกจากจะมีขนาดของบ้านที่ใหญ่แล้ว ระบบการเมือง การปกครอง ระบบเครือญาติและการพึ่งพาอาศัยกัน ยังคงมีความเหนียวแน่นเป็นการยากที่จะแยกหมู่บ้านให้แบ่งออกเป็นส่วนๆ ได้ ภายใต้การปกครองระบบใหม่ที่กระจายเข้ามาเมื่อประมาณปีพุทธศักราช 2526 รูปแบบการปกครองภายใต้เขตการปกครองของเทศบาลนครเชียงใหม่ ทั้งนี้ชาวบ้านหลายคนมีความสับสนในระบบการเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกชุมชน ซึ่งชาวบ้านจะต้องสมัครเป็นสมาชิกของ

ชุมชนก่อนจึงจะมีสถานภาพเป็นชาวชุมชนได้ นอกจากนี้แล้วยังระบุเงื่อนไขในการสมัครเป็นสมาชิกว่าสามารถสมัครได้ตามใจชอบ ทำให้ชาวบ้านที่ไม่สามารถระบุว่าจะเป็นสมาชิกในชุมชนใดจึงจะดี ทั้งนี้ตามระบบบรรษัทवाद และพื้นที่รอยต่อระหว่างกันซึ่งมีชาวบ้านที่ตกสำรวจจำนวนมากที่ไม่ได้สมัครเป็นสมาชิกของชุมชนใดชุมชนหนึ่ง

จำนวนหลังคาเรือนอย่างคร่าวๆ ของชุมชนเมืองสาทรในปัจจุบันมีประมาณ 500 หลังคาเรือน แบ่งเป็น ชุมชนเมืองสาทรหลวงประมาณ 300 หลังคาเรือนและเมืองสาทรน้อยประมาณ 200 หลังคาเรือน สมาชิกในชุมชนโดยรวมทั้ง 2 ชุมชน มีผู้ชายประมาณ 1,000 คน ผู้หญิง ประมาณ 1,500 คน

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นการปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน กล่าวคือ บรรดาลูกหลานที่มีครอบครัวแล้วมักจะปลูกบ้านอยู่ใกล้กันโดยไม่มีรั้วกัน พบเห็นการอยู่อาศัยรวมกันลักษณะอย่างนี้แทบทุกจุดของชุมชนแม่ศรีนวล ท้าวแคนคำ อายุ 65 ปีบอกเหตุผลที่สร้างบ้านใกล้ๆ กันว่า “ การสร้างบ้านเรือนของญาติพี่น้องในพื้นที่บริเวณเดียวกันนั้นมีการสร้างมานานแล้ว มีบ้านเก่า และบ้านของลูกหลาน สมาชิกทุกคนอยู่ใกล้ๆ กัน มีอะไรงี้จะได้ช่วยเหลือกันซึ่งสะดวกต่อการดูแลบ้านเรือนและทำให้ได้มีโอกาสอยู่ใกล้ลูกหลานของเราแต่ละครอบครัวจะช่วยเหลือกันอบรมบุตรหลานให้เป็นคนดี บ้านเมืองสาทรมีหลายคุ้มที่สร้างบ้านอยู่ด้วยกันซึ่งเป็นอย่างนี้มานานแล้วตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ” การสร้างบ้านเรือนในพื้นที่อาณาเขตเดียวกันเป็นการอยู่อาศัยในลักษณะบ้านขยาย พ่อแม่ลูก หลาน รวมทั้งปู่ย่าตายายอาศัยอยู่ในคุ้มเดียวกัน เช่นที่ บ้านของแม่ลัย นั้นตึ่มมีเนื้อที่ประมาณ 4 ไร่ ลูกทั้ง 3 คนจะอาศัยปลูกสร้างบ้านเรือนในบริเวณใกล้ๆ กัน บ้านแม่ทองใบ พรหมศรี มีบ้านน้องสาว 2 คน และหลานอยู่ด้วยกัน บ้านป่าสามมีบ้านลูกๆ อยู่ในบริเวณเดียวกันอีก 2 หลัง บ้านแม่ศรีนวล ท้าวแคนคำ มีบ้านลูกๆ อยู่ด้วยกันรวม 4 หลัง บ้านตานวล ปัญญาแก้ว มีบ้านอยู่ในพื้นที่เดียวกัน 3 หลัง บ้านป่าหอมป้านา บ้านป่าเขื่อน อยู่ในพื้นที่เดียวกัน บ้านแม่บัวไหล บ้านอุ้ยทา นิลละออ บ้านแม่คำแดง เป็นต้น

ชุมชนเมืองสาทรหลวงมีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ทั้งนี้เนื่องจากอยู่ใกล้กับค่ายทหาร ชาวบ้านส่วนมากต้องอพยพหนีภัยสงครามไปอยู่อาศัยบริเวณรอบนอกเมืองเชียงใหม่เพื่อความปลอดภัยของตนเอง ในคราวนั้นชาวบ้านได้เจ็บป่วยล้มตายลงเป็นจำนวนมาก ภายหลังจากสิ้นสุดสงครามชาวบ้านบางส่วนได้กลับมาอยู่อาศัยในบ้านเมืองสาทรดังเดิม แต่ชาวบ้านบางส่วนเลือกตั้งถิ่นฐานในสถานที่ใหม่ที่ตน

ได้จับจองไว้แล้ว เช่นที่แม่โจ้ อำเภอสันทราย เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงอีกอย่างหนึ่งเป็น ภัยธรรมชาติที่มักเกิดขึ้นเสมอในช่วงหน้าฝนของทุกปี ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่ชุมชน เมืองสาทรหลวงตั้งอยู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง และมีลำเหมืองพญาคำที่ผันน้ำจากแม่น้ำปิงผ่าน กลางชุมชนนั่นเอง เมื่อเกิดอุทกภัยในเมืองเชียงใหม่ บริเวณสองฟากฝั่งแม่น้ำปิงมีน้ำ เจ็นนองเข้าท่วมบ้านเรือนของชาวบ้านเกือบทุกหลังคาเรือน

นายอุดม บุญมี อายุ 52 ปี เล่าว่า “ ในอดีตน้ำท่วมบ้านเรือนปีเว้นปี หรือท่วม เกือบทุกปี ชาวบ้านไปมาลำบากมาก ซึ่งรวมทั้งสภาพความเป็นอยู่เรื่องอาหารการกิน การ ขยับถ่ายด้วย ครั้งที่น้ำท่วมหนักที่สุด คือ ปีพุทธศักราช 2538 น้ำท่วมระลอกใหญ่ถึง 4 ครั้ง ภายในวันเดียว ถึงแม้ทางการจะได้ประกาศเตือนให้ชาวบ้านทราบล่วงหน้า แต่ภัยธรรมชาติ ก็ได้สร้างความเสียหายให้กับชาวบ้านหลายอย่าง เช่น สัตว์เลี้ยงตาย พืชผลทางการเกษตร เสียหาย และบ้านเรือนสิ่งของเครื่องใช้ถูกน้ำท่วม ภายหลังน้ำลดชาวบ้านต้องทำ ความสะอาดล้างดินโคลนที่หนาประมาณ 60 เซนติเมตรออกจากบ้าน และเก็บขยะที่ ลอยมาตามน้ำให้หมด ชาวบ้านมีการช่วยเหลือกันและกันในยามที่ตกทุกข์ได้ยากมาโดย ตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ”

ในอดีตการเดินทางในชุมชนมีถนนสายหลักสายเดียว คือ ถนนลำพูน(ทางตัน) ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงต่างๆจึงมีการเคลื่อนไหวอย่างช้าๆ ถ้าจะออกไปติดต่อค้าขายต้อง เดินทางออกไปทางถนนเชียงใหม่ลำพูนทางทิศตะวันตกของชุมชน ต่อมาในปีพุทธศักราช 2526 เทศบาลนครเชียงใหม่ได้ร่วมกับผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา และชาวบ้านในชุมชน ร่วมกันตัดถนนต่อจากวัดเมืองสาทรหลวงเลียบลำเหมืองพญาคำออกสู่ถนนชูปเปอร์ไฮเวย์ สายอ้อมเมือง (ถนนมหิดล) ซึ่งแล้วเสร็จในปีพุทธศักราช 2527 ถนนเมืองสาทรจึงกลายเป็น ถนนที่ตัดผ่านเชื่อมโยงระหว่างถนนเชียงใหม่ลำพูนกับถนนมหิดล บ้านเมืองสาทรจึงเป็น ทางผ่านของรถยนต์ที่ใช้เส้นทางลัดไปมาเพิ่มมากขึ้น จากสภาพการจราจรในชุมชนที่ ไม่ค่อยมีรถผ่านไปมา ในปัจจุบันเวลาช่วงเช้าตั้งแต่ 7 นาฬิกา จนถึง เวลา 9 นาฬิกา มีรถ ผ่านไปมาจำนวนมาก และในช่วงเย็นตั้งแต่ 16 นาฬิกาเป็นต้นไปการคมนาคมมักจะติดขัด ในช่วงนี้อีกครั้งหนึ่ง

เมื่อชาวบ้านเสียชีวิตหลังจากการบำเพ็ญกุศลศพเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้วได้นำศพไป ฌาปนกิจที่สุสานบ้านเด่น ในบริเวณเดียวกันจะมีสุสานคริสต์ที่นิยมฝังศพซึ่งมีหลุมศพ จำนวนมาก และบริเวณใกล้เคียงกัน ยังมีสุสานของชาวจีนอีกด้วย ที่ของสุสานบ้านเด่นเป็น สุสานรวมของคนในย่านนี้ เช่น ชุมชนเมืองกาย ชุมชนบ้านเด่น ชุมชนหนองหอย ชุมชน

ใจแก้ว ชุมชนการเคหะแห่งชาติ ชุมชนสิบสองสิงหา ชุมชนชอย 9 ชุมชนเมืองสาทรหลวง ชุมชนเมืองสาทรน้อย ในช่วงระยะหลังสุดทางเทศบาลนครเชียงใหม่ได้ใช้ที่ดินของอุทยาน บ้านเด่นตั้งเป็นที่ทำการแขวงกาวิละ และสถานีดับเพลิงทำให้พื้นที่สาธารณะดังกล่าวเหลือ อยู่ในสัดส่วนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ทางเทศบาลยังเป็นผู้ดูแลอุทยานรวมของ ชาวบ้านและจัดเก็บรายได้ส่วนหนึ่งในการมาปณิกศพเข้ามาเป็นงบประมาณของเทศบาล อีกด้วย

พื้นที่ชุมชนการเคหะแห่งชาติหนองหอยแต่เดิมเป็นที่นาของชาวบ้านในชุมชน เมืองสาทรหลวง ภายหลังการเคหะแห่งชาติได้ซื้อที่ดินของชาวบ้านเพื่อปลูกอาคาร บ้านเรือน จึงมีคนจากที่ต่างๆ เข้ามาอยู่อาศัย ชาวบ้านที่มาอยู่อาศัยใหม่มีอาชีพที่ต่างกัน มี ทั้งข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พ่อค้า และกรรมกรทั่วไปลักษณะความสัมพันธ์ของคนใน ชุมชนการเคหะแห่งชาติแตกต่างจากผู้คนในชุมชนเมืองสาทรหลวงอย่างเห็นได้ชัดกล่าวคือ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในการเคหะแห่งชาติต่างคนต่างอยู่ ไม่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ สภาพความเป็นอยู่เหมือนกับคนในเมืองที่แทบจะไม่รู้จักกันเลย ปัญหาในชุมชน การเคหะแห่งชาติ คือเรื่องการลักขโมย ในช่วงกลางวันชาวบ้านออกไปทำงานกันหมด ทั้งบ้านดังนั้นพวกมิจฉาชีพจึงอาศัยเวลาในช่วงนี้เข้าลักขโมยทรัพย์สินของชาวบ้าน

ส่วนพื้นที่ชุมชนใจแก้วส่วนมากเป็นบ้านจัดสรรมีพวกข้าราชการ พ่อค้ามาซื้อ ที่ดินแล้วปลูกสร้างอาคารบ้านเรือน นอกจากนี้ยังมีชุมชนสิบสองสิงหาและชุมชนชอย 9 มี ชาวบ้านอยู่อย่างแออัด ส่วนมากเป็นพวกพ่อค้าแม่ค้า มีการบุกรุกถ้าเหมือนสาธารณะเพื่อ ทำเป็นที่อยู่อาศัย บ้านเรือนส่วนใหญ่อยู่หลังตลาดหนองหอย

ผู้หญิงในแต่ละชุมชนได้ไปมาหาสู่กันอยู่เป็นประจำ ส่วนมากทุกคนรู้จักกันเป็น อย่างดีทั้งนี้รวมถึงเครือญาติเดียวกัน หรือเป็นเพื่อนร่วมค้าขาย ทำธุรกิจ และร่วมกลุ่ม เดียวกัน เช่น ชมรมผู้สูงอายุ สมาชิกอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน สมาชิก กลุ่มพัฒนาศรี เป็นต้น

-โครงสร้างของชุมชน

ชุมชนเมืองสาทรหลวงถือเป็นชุมชนดั้งเดิมที่ตั้งขึ้นในเมืองเชียงใหม่กว่า 200 ปี แล้ว ดังนั้นโครงสร้างของชุมชนจึงมีพัฒนาการที่ยาวนาน ในช่วงระยะเวลาดังแต่ใช้ระบบ การปกครองแบบเก่าบ้านคนแรกคือท้าวเขื่อนคำมาจนถึงปีพุทธศักราช 2526 การปกครอง แบบเก่าบ้านเป็นการปกครองที่อิสระสามารถพัฒนาชุมชนตามความสามารถของชาวบ้าน

และผู้นำ นอกจากนี้ยังมีสถาบันศาสนาคือมีวัดเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของชาวบ้าน มีเจ้าอาวาสเป็นผู้นำทางศาสนา ผู้นำทั้งแบบเก่าบ้านกับผู้นำทางศาสนาในอดีตจะต้องร่วมมือกันในการปกครองชาวบ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ส่วนโรงเรียนเป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่เยาวชนลูกหลานชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนมีครูและเจ้าหน้าที่ที่เป็นผู้ที่มีบทบาทในการจัดการศึกษา

ผู้หญิงในชุมชนในอดีตตั้งแต่แรกเริ่มก่อตั้งหมู่บ้านอยู่ในฐานะแม่ผู้ดูแลครอบครัวให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ผู้หญิงที่เป็นภรรยาของแก่บ้านได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้านให้เป็นผู้นำอีกคนหนึ่ง ซึ่งผู้หญิงได้ช่วยเหลือกิจการงานต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี นอกจากนี้ผู้หญิงยังร่วมเคียงบ่าเคียงไหล่กับสามีในการทำการเกษตรเพื่อเลี้ยงชีพของสมาชิกในครัวเรือนอีกด้วย ภายหลังเมื่อชายที่ทำการ ผู้หญิงส่วนใหญ่หันมาประกอบอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านในครัวเรือน ผู้หญิงถูกจำกัดในด้านการปกครองเป็นผู้ตามที่ต้องอยู่ภายใต้การปกครองเรื่อยมา

หลังจากอยู่ภายใต้การปกครองของเทศบาลนครเชียงใหม่ในปี พุทธศักราช 2526 โครงสร้างของชุมชนเปลี่ยนไปโดยเฉพาะแก่บ้านที่มีอำนาจเด็ดขาดในอดีตที่สามารถตัดสินใจเรื่องๆ ต่างๆ ทั้งคดีความ และการพัฒนาหมู่บ้าน เมื่อปรับเปลี่ยนมาเป็นการปกครองที่มีประธานชุมชนและมีคณะกรรมการชุมชนประมาณ 10 คนเป็นคณะกรรมการปกครองชุมชนแทน การปกครองท้องถิ่นจึงขึ้นอยู่กับกฎหมายของเทศบาล รวมทั้งนโยบายการพัฒนาชุมชนที่เป็นแผนพัฒนาจากเทศบาลซึ่งประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชนทำหน้าที่บริหาร และดำเนินการ นอกจากนี้ยังมีหัวหน้ากลุ่มต่างๆ ที่ทางเทศบาลแต่งตั้งขึ้นมาเช่น กลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐานชุมชน (อสม.) และกลุ่มประชาสงเคราะห์ เป็นต้น หัวหน้ากลุ่มและคณะกรรมการชุมชนมีผู้หญิงเข้ามาเป็นตัวแทนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้กรอบนโยบายการพัฒนาของเทศบาลนครเชียงใหม่ ผู้หญิงมีบทบาทในด้านการเป็นผู้นำดูแลควบคุมดูแลกลุ่มและร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นระบบ ผู้หญิงที่มีบทบาทในด้านการปกครองชุมชนมีหลายคน เช่น แม่ศรีนวล ท้าวแคนคำ เป็นอดีตประธานกลุ่มพัฒนาสตรี น้าอัญชัน ขันทะมาลา เป็นประธานกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐานชุมชน และนางแสงดาว นวลโย เป็นประธานกลุ่มสงเคราะห์ เป็นต้น

จากอดีตที่ชาวบ้านอยู่ภายใต้การปกครอง แต่ในปัจจุบันชาวบ้านมีความเข้มแข็งที่แตกต่างจากในอดีต หลังจากที่เราอยู่ภายใต้การปกครองแบบเทศบาล ผู้นำตามธรรมชาติ

ได้มีบทบาทที่ค่อนข้างชัดเจน และสามารถควบคุมกลุ่มคนได้มากกว่าผู้นำแบบเป็นทางการในหลายๆ ด้าน เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรม การไว้วางใจและการยอมรับนับถือ โครงสร้างของสังคมในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามระยะเวลา และช่วงเวลาที่แตกต่างกัน

- เครือข่ายทางสังคม ระบบเครือญาติ

เครือญาติในชุมชนเมืองสาทรหลวงจากในอดีต 7 ตระกูล หลังจากนั้นมีการผสมผสานกันระหว่างคนในชุมชนและคนภายนอกชุมชน ในปัจจุบันมีเครือญาติที่นับถือผีปู่ย่าเดียวกันประมาณ 20 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มมีความสัมพันธ์กันเกี่ยวโยงกันไปมา ชาวบ้านเรียกว่าการคองกัน ชาวบ้านที่เป็นเครือญาติเดียวกันมักจะมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันเป็นอย่างมาก และมักที่จะไปมาหาสู่กันเป็นประจำ นักวิจัยได้สังเกตเห็นว่ากลุ่มเครือญาติมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามที่สมาชิกในวงศ์ตระกูลเจ็บป่วย เดือดร้อน และมีกิจกรรมในครอบครัว เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น แต่ทั้งนี้ความสัมพันธ์ของกลุ่มเครือญาติมีหลายแบบ เช่น ความสัมพันธ์แบบเหนียวแน่น ชาวบ้านเรียกว่า “ คั่น ” กล่าวคือมีความสนิทสนมกันมากถึงขั้นที่ว่ามิอะไรก็มักจะช่วยเหลือกันเป็นประจำ เข้าใจและเห็นอกเห็นใจกัน กลุ่มเครือญาติแบบนี้สามารถเข้าออกออกในภายในแต่ละครอบครัวได้อย่างสะดวกสบาย ความสัมพันธ์แบบปานกลางกล่าวคือเป็นเครือญาติที่ไปมาหาสู่กันเป็นครั้งคราว ไม่มีงานอะไรจะไม่ไปหากัน ใช้ระบบต่างคนต่างอยู่ และมาช่วยเหลือกันในเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งขอร้องเท่านั้น ความสัมพันธ์แบบพอใช้หรือเกือบจะไม่มีเลย ได้แก่เครือญาติที่มีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกันภายใน เช่น การมีปัญหาเรื่องการแบ่งมรดก การแบ่งที่การกู้หนี้ (ยืมเงินกันแล้วไม่ใช่คืน) และการทะเลาะวิวาท เป็นต้น ซึ่งระบบเครือญาติที่มีความสัมพันธ์กันแบบสุดท้ายมิให้เห็นหลายครอบครัว ซึ่งแต่ละครอบครัวจะมีปัญหาที่แตกต่างกันไป

ภายในแต่ละกลุ่มเครือญาติมีผู้หญิงเป็นผู้นำวงศ์ตระกูล หรือที่มักเรียกว่า “ แก้วฝี ” ผู้หญิงที่มีอายุมากที่สุดในกลุ่มเครือญาติของแต่ละวงศ์ตระกูลเป็นผู้ควบคุมสมาชิกในครัวเรือนเดียวกันและสมาชิกเครือญาติเดียวกันให้ประพฤติปฏิบัติตาม การอบรมขัดเกลาสมาชิกภายในแต่ละครอบครัว ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเป็นผู้อบรมสั่งสอนลูกหลานซึ่งเป็นสิ่งที่มีการสืบทอดมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ผู้หญิงยังเป็นส่วนหนึ่งของระบบเครือข่ายทางสังคมที่มีความเกี่ยวข้องกันระหว่างคนในชุมชน ชาวบ้าน กลุ่ม องค์การ สถาบันทางการศึกษา สถาบันศาสนา ระบบราชการ เอกชน ซึ่งกลุ่มต่างๆเหล่านี้มีอยู่ภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้กลุ่มต่างๆต้องมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในเรื่องที่แตกต่างกันไป ระบบเครือข่ายทางสังคมมีการเชื่อมโยงเครือข่ายชาวบ้านที่เป็นฐานเลี้ยงการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับประเทศ ผู้หญิงเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ ทั้งในกลุ่มผู้หญิงด้วยกันเอง และกับหน่วยงานองค์กรต่างๆ จากการทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับบุรุษ รวมทั้งยังเป็นผู้นำครอบครัวที่ต้องตัดสินใจหาเลี้ยงครอบครัวในปัจจุบัน

- สังคมภายในชุมชน

สังคมด้านการเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชนในปัจจุบันมีชาวบ้านที่อยู่อาศัยร่วมกันทั้งหมด 500 หลังคาเรือน จากเครือญาติที่กระจายอยู่ตามจุดต่างๆ ของชุมชน สังคมชุมชนเมืองสาทรหลวงมีระดับคนที่มีความแตกต่างในด้านการใช้ชีวิตตามฐานะทางเศรษฐกิจ และระดับการศึกษา เครือญาติที่ร่ำรวยเป็นกลุ่มที่มีความแตกต่างจากชาวบ้านทั่วไป พวกที่มีฐานะร่ำรวยเท่าที่นักวิจัยสังเกตเห็นมี 3 กลุ่ม คือ 1. รวยเพราะขายที่ดินทำกิน (ที่ดินทางการเกษตร) 2. รวยเพราะมีอาชีพการงานที่มั่นคง ส่วนมากเป็นข้าราชการเกษียณอายุ เช่น ครู ทหาร ตำรวจ 3. รวยเพราะค้าขายสินค้าต่างๆ เช่น อาหาร ขายเครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น พวกที่มีฐานะร่ำรวยเวลาที่มีงานเกิดขึ้นในครอบครัวเช่น งานศพของญาติ หรือสมาชิกภายในครอบครัวมักจะไม่ได้เตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรม และทำอาหารเอง โดยสั่งสำเร็จรูปมาจากร้านอาหารที่สั่งและคิดเป็นค่าหัวต่อคนซึ่งแตกต่างจากชาวบ้านที่มีฐานะปานกลางจนถึงยากจนใช้ระบบการช่วยเหลือกันในการจัดเตรียมสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้น เช่น การทำอาหารภายในงานศพ ชาวบ้านมาช่วยกันเตรียมอาหารเกือบทุกมื้อร่วมกัน กลุ่มคนร่ำรวยมักจะไปมาหาสู่กันระหว่างคนมีฐานะร่ำรวยด้วยกัน ส่วนชาวบ้านในชุมชนที่มีฐานะปานกลางที่มีมากที่สุดชุมชนเป็นกลุ่มที่ทำกิจกรรมภายในชุมชนมากกว่ากลุ่มที่มีฐานะร่ำรวย

จากสังคมการเกษตรในอดีตกลายมาเป็นสังคมเมืองในปัจจุบัน แต่รูปแบบการอยู่อาศัยที่อยู่กันแบบครอบครัวใหญ่ยังมีให้เห็นอยู่ประมาณ 20 ครอบครัว สังคมภายในครอบครัวใหญ่มีการพึ่งพาอาศัยกันค่อนข้างสูง การรับประทานอาหารร่วมกันเป็นการอยู่ร่วมกันที่คนต่างอายุ เพศ จำนวนหลายสิบคนใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันโดยมีผู้นำครอบครัวเป็น

ผู้หญิง บทบาทในการดูแลครอบครัวเป็นภาระที่ผู้หญิงในชุมชนได้กระทำมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน

คนภายนอกที่มาอยู่ในชุมชน เช่น ผู้ที่มาซื้อบ้านเช่า อยู่หอพัก ไม่ยุ่งเกี่ยวกับชาวบ้านมากนัก ส่วนมากเป็นพ่อค้าแม่ค้าที่ค้าขายที่ตลาดหนองหอยและคนหนุ่มสาวที่ทำงานตามโรงแรม ห้างร้าน ใกล้ๆกับบ้านเมืองสาคร ส่วนสังคมในชุมชนใกล้เคียงรอบข้างมีความแตกต่างกันในเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ เช่น ชุมชนการเคหะแห่งชาติหนองหอย เป็นชุมชนที่มีคนจากหลายพื้นที่เข้ามาอยู่อาศัย ซึ่งต่างคนต่างอยู่ไม่มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ส่วนชุมชนใจแก้วบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านเดี่ยวซึ่งเดิมเป็นที่จัดสรรซึ่งคนภายนอกเข้ามาซื้อที่ดินและปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนในภายหลัง และชุมชนซอย 9 ชุมชน 12 สิงหาคมบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขายและต่างคนต่างอยู่ โดยรวมแล้วชุมชนเมืองสาครหลวงมีสภาพสังคมที่แวดล้อมไปด้วยชุมชนอื่นที่มีความแตกต่างกัน แต่ถึงอย่างไรชุมชนเมืองสาครหลวงก็ยังต้องเกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กับชาวบ้านในชุมชนอื่นอยู่เป็นประจำ

ข. การศึกษาและศาสนาในชุมชน

1. การศึกษา

ชาวบ้านชุมชนเมืองสาครหลวงในอดีตเข้าไปศึกษาเรียนรู้วิชาการต่างๆ ในวัด ในอดีตพระภิกษุจะเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับลูกหลานของชาวบ้านในชุมชนทุกเพศทุกวัย เด็กชายส่วนใหญ่สมัครเป็นเด็กวัดเพื่อรับใช้พระภิกษุสงฆ์ และเล่าเรียนวิชาความรู้ต่างๆ เช่น ภาษาคำเมือง (ภาษาล้านนา หรือ อักษรธรรม) และงานช่างพื้นบ้านทั่วไป บางคนก็บวชเรียนเป็นสามเณรเรียนรู้พระธรรมของพุทธศาสนา โดยเรียนนักธรรมทั้ง 3 ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ลูกศิษย์ กันทา อายุ 60 ปี เล่าว่า ในอดีตถ้าบวชนักธรรมชั้นตรีสามารถเข้าทำงานเป็นข้าราชการได้อย่างสบายๆ เลขที่เดียว ไม่ว่าจะ เป็นอาชีพ ทหาร ตำรวจ ครู เขารับพวกที่มีการศึกษาเข้าทำงาน

หลังจากที่บวชเรียนในวัดแล้วบางคนก็ออกมาเป็นฆราวาส สามเณรที่ลาสิกขาบทยออกมาชาวบ้านเรียกค่านำหน้าว่า “ น้อย ” ส่วนพระภิกษุที่ลาสิกขาบทยออกมาชาวบ้านเรียกว่า “ หนาน ” แต่ทั้งนี้ใช้เรียกพระภิกษุสามเณรที่บวชมาเป็นเวลานานเท่านั้น ถ้าบวชหน้าไฟไม่เรียกว่าน้อยและหนาน นอกจากนี้ถ้าหากเจ้าอาวาส(ตุ้หลวง)สึกออกมา

เป็นฆราวาสชาวบ้านเรียกว่า “ หนานหลวง ” ถ้าพระภิกษุสามเณรที่ได้เรียนภาษาบาลีและสอบได้ได้เปรียญธรรม 3 ประโยคขึ้นไปเมื่อลาสิกขาบทออกมาชาวบ้านเรียกว่า “ มหา ” ผู้ที่ผ่านการบวชเรียนมาชาวบ้านถือว่าเป็น “ คนสุก ” ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือในฐานะที่เป็นผู้ที่ศึกษาเล่าเรียนธรรมะขั้นสูงมาแล้ว ส่วนผู้ชายที่ยังไม่ได้บวช ชาวบ้านเรียกว่า “ คนดิบ ” ซึ่งผู้ชายที่ไม่ได้บวชต้องระวังตัวเองค่อนข้างมาก เพราะอาจมีอันตรายจากภัยต่างๆ รอบตัวได้ง่ายกว่าคนสุกที่ผ่านการบวชเรียนมาแล้ว

ในช่วงที่มีการปฏิรูปการศึกษาในประเทศไทย รัฐบาลได้จัดตั้งโรงเรียนประชาบาลเพื่อสอนหนังสือภาษาไทยทั้งการอ่าน เขียน และวิชาพื้นฐานให้กับเยาวชนภายในชุมชน โดยอาศัยอาคารเรียนในวัดเมืองสาทรหลวง โดยมีครูประชาบาลเป็นผู้สอนหนังสือ นางสาวจุรีย์ คาวเรือง อายุ 50 ปี กล่าวว่า “ ตะกอนพี่เขียนในวัด เพราะโรงเรียนประชาบาลตั้งในวัด จนอายุได้ 12 ปี จึงออกโรงเรียน ในสมัยนั้นมีครูจันทร์ดี ชาวบ้านเขาเป็นคนสอนหนังสือ ” และจากคำบอกเล่าของ นายสมพร นันตะ อายุ 40 ปี ได้บอกเล่าเกี่ยวกับการเรียนรู้อย่างสนุกสนานว่า “ ตะกอน มีสอนถึงแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อ้ายเขียนที่นั่น ก็นอน เลยลวดเป็นชะโยมวัดเลย ชอบโรงเรียนเก่า เพราะมันอยู่ใกล้แม่น้ำเหมืองพญาคำ เลิกเขียนแล้ว ชวนกับหมู่เพื่อนๆ กระโดดเล่นน้ำเหมืองกั้น ม่วนขนาด ” โรงเรียนในวัดเมืองสาทรหลวงเปิดสอนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เท่านั้น เมื่อเยาวชนบางส่วนจบการศึกษาแล้วมักจะไปเรียนที่โรงเรียนศิวิไลซ์ต่างๆ สโมสรนิคมานาในปัจจุบัน

ความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชน ชาวบ้าน วัด โรงเรียนในช่วงนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดค่อนข้างมาก มีการพึ่งพาอาศัยกัน พระภิกษุสงฆ์ได้ช่วยทางราชการดูแลเยาวชนที่เข้ามาศึกษาในวัดอย่างใกล้ชิด และทำหน้าที่ในการขัดเกลาศีลธรรมให้กับเยาวชนอย่างทั่วถึง เมื่อประมาณ 10 กว่าปีที่ผ่านมานายรส ชุ่มใจซึ่งเป็นลูกชายของพ่อหลวงมอย ชุ่มใจแก่บ้านลำดับที่ 7 (พ.ศ.2487-2497) ได้บริจาคที่ดินที่อยู่ติดกับวัดเมืองสาทรน้อยเพื่อสร้างเป็นโรงเรียนประชาบาล โรงเรียนวัดเมืองสาทรจึงย้ายไปทำการเรียนการสอนที่โรงเรียนในปัจจุบัน

ในปัจจุบันโรงเรียนวัดเมืองสาทรเปิดสอนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนประจำปีการศึกษาปัจจุบันประมาณ 80 กว่าคน โดยมีเยาวชนในเขตพื้นที่ชุมชนเมืองสาทรหลวง ชุมชนเมืองสาทรน้อย ชุมชนใจแก้ว ชุมชนชอย 9 ชุมชนสิบสองสิงหา

ชุมชนการเคหะแห่งชาติหนองหอย เข้าเรียนใน โรงเรียน ชาวบ้านส่วนหนึ่งที่มีฐานะดีจนถึงฐานะปานกลางส่งลูกหลานไปเรียนในโรงเรียนใกล้บ้านและโรงเรียนเอกชนที่ทันสมัย เช่น โรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่ โรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์ โรงเรียนเทศบาลวัดท่าสะอาด โรงเรียนจิตราวิทยา โรงเรียนพระหฤทัยคอนแวน โรงเรียนเรยีนาเชลีวิทยาลัย โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย โรงเรียนปรินสอแยลวิทยาลัย โรงเรียนเชียงใหม่คริสเตียน วิทยาลัย โรงเรียนไชยโรจน์วิทยา ฯ หลังจากที่ยุติการศึกษาระดับประถมศึกษาแล้วชาวบ้านมักจะส่งลูกหลานเข้าศึกษาโรงเรียนมัธยมในเมืองเชียงใหม่ เช่น โรงเรียนกาวีละวิทยาลัย โรงเรียนวัดโนนทัยพายัพ โรงเรียนเทศบาลวัดท่าสะอาด โรงเรียนคาราวิทยาลัย โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย โรงเรียนไชยโรจน์วิทยาและโรงเรียนปรินสอแยลวิทยาลัย เป็นต้น

ลูกหลานของชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนมีการศึกษาระดับสูงตั้งแต่ ปวช. ปวส. จนถึงระดับปริญญาตรีและปริญญาโท ทั้งนี้เนื่องจากชาวบ้านได้ส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในระดับการศึกษาต่างๆและมีอาชีพการงานในระดับที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ทั้งข้าราชการ ทหาร ตำรวจ รัฐวิสาหกิจ พนักงาน เป็นต้น

ผู้หญิงทุกคนสามารถเข้าศึกษา ในโรงเรียนประจำชุมชนได้เท่าเทียมกับผู้ชาย ดังนั้นจึงสามารถอ่านออกเขียนได้ ในครอบครัวที่ค่อนข้างมีฐานะได้ส่งลูกหลานที่เป็นผู้หญิงศึกษาเล่าเรียนในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นเรื่อยๆ ตามกำลังความสามารถทางฐานะครอบครัว ในอดีตการเรียนรู้ของผู้หญิงส่วนมากจะเป็นการเรียนรู้เรื่องงานบ้านงานเรือน งานฝีมือ ต่อมาผู้หญิงสามารถเรียนรู้วิชาการต่างๆ ได้มากขึ้น รวมทั้งประกอบอาชีพต่างๆ ตามความรู้ที่ตนมีอยู่

2. ศาสนาในชุมชน

ชาวบ้านในชุมชนเมืองสาทรหลวงส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติเกือบทุกคน โดยมีศาสนาอิสลามและศาสนาคริสต์เป็นศาสนารองลงมาซึ่งเป็นชาวบ้านที่เข้ามาอยู่ที่หลังแถบบริเวณร้านข้าวมันไก่โลลา ศาสนาพุทธที่ชาวบ้านนับถือเป็นพุทธศาสนาแบบพื้นบ้านที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อพื้นบ้านกับหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ชาวบ้านถือเอาวัดเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมของชุมชน และการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของชาวบ้าน

ในสมัยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์เป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ในคราวนั้น ท้าวเขื่อนคำผู้นำหมู่บ้านเมืองสาทรร่วมกับพระอธิการเทพได้ชักชวนชาวบ้านเมืองสาทร

สร้างวัดเมืองสาครขึ้นในปี พ.ศ. 2380 ชาวบ้านได้ร่วมแรงร่วมใจกันก่อสร้างถาวรวัตถุไว้เพื่อเป็นศาสนสมบัติกลางของหมู่บ้าน และใช้วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทางความเชื่อในศาสนา อันเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างแนบแน่นตั้งแต่นั้นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

แต่เดิมชาวบ้านเรียกวัดเมืองสาครว่า “วัดศรีถ้อยทรายมูล” (วัดสะหลีถ้อยทรายมูล) แม่ ทองใบ พรหมศรี อายุ 75 ปี เล่าว่า “ ตะก่อนปู่จะมีเก้าสะหลีขายเป็นแหลบมาตั้งแต่บ้านสันทรายคอนจันมาจนถึงบ้านเขาแพ แม่ยังทันเห็นอยู่ เก้าสะหลีดินใหญ่มีหลายคันที่เรียงแถวเป็นแนวยาวมา วัดที่ตั้งอยู่ชาวบ้านเป็นชื้อว่าวัดสะหลีถ้อยทรายมูลกันมาเมินละ ส่วนชื้อวัดเมืองสาครนั้นเป็นชื้อกันเมื่อภายหลังบ่าก็ปีนึบคาย ” ดันสะหลีคือชื้อที่ชาวบ้านใช้เรียกดันโพธิ์ซึ่งเป็นดันไม้ศักดิ์สิทธิ์ในทางพระพุทธศาสนาซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า ชาวบ้านเล่าต่อๆ กันมาว่า ในสมัยที่ยังมีการสร้างบ้านเรือนไม่มากที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่นาของชาวบ้านเมืองสาคร ระหว่างกลางทุ่งนาเป็นแนวยาวตั้งแต่บ้านสันทรายคอนจัน (คอนจัน) มาจนถึงบ้านเมืองสาครจะมีดันโพธิ์ดันใหญ่เรียงรายเป็นแนวโดยตลอด ชาวบ้านจึงมักจะเรียกวัดเมืองสาครว่า “ วัดศรีถ้อยทรายมูล ” ในปัจจุบันยังคงหลงเหลือดันโพธิ์ดันใหญ่อยู่หลายคัน แต่เนื่องจากการปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนขึ้นมาในที่นาจึงทำให้บ้านเรือดังกกล่าวบดบังภาพดันโพธิ์ที่เรียงรายกันดังเช่นอดีต

ในด้านการปกครองของคณะสงฆ์เริ่มแรกมีพระอธิการเทพเป็นเจ้าอาวาสองค์แรกเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันมีพระครูรัตนชัยธรรมเป็นเจ้าอาวาสวัดมากกว่า 20 ปี นอกจากนี้ท่านยังดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะตำบลหนองหอย ปกครองดูแลคณะสงฆ์ทั่วทั้งตำบล ในอดีตจนถึงปัจจุบันสถาบันทางศาสนาได้ทำหน้าที่ในการอบรมจริยธรรมให้กับชาวบ้านทุกกลุ่มในชุมชน ทุกเพศ ทุกวัย มาเป็นเวลาช้านานมาแล้ว ชาวบ้านนิยมส่งบุตรหลานเข้าไปเรียนหนังสือในวัด และเพื่อบวชเรียนสืบต่อพระศาสนาให้มีอายุยืนยาวสืบต่อไป สถานที่ภายในวัดเป็นสถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรมสำคัญทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น งานปอยหลวง งานสมโภช งานเป็กตุ้ งานปอยน้อย งานศพ และงานการกุศลต่างๆที่เกิดขึ้นในรอบปี

ในอดีตการสร้างวัดถือว่าเป็นการแสดงความสามัคคีของคนในชุมชน การร่วมแรงร่วมใจกันก่อสร้างคนละไม้คนละมือ ทั้งหญิงและชายโดยไม่คิดค่าแรงถือเป็นน้ำใจที่ชาวบ้านสืบทอดการอยู่ร่วมกันที่ดีงามมาโดยตลอด ชาวบ้านมักจะให้ความร่วมมือกับพระสงฆ์ในทุกๆ เรื่องนอกจากนี้ชาวบ้านยังถือว่าวัดเป็นสมบัติของทุกคนที่จะต้องช่วยกัน

ดูแลรักษาซึ่งผู้หญิงในชุมชนมีส่วนร่วมในการก่อสร้างและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ในชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน

เมื่อประมาณ 90 กว่าปีที่ผ่านมาพระภิกษุในวัดเมืองสาครมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันในการจัดการปกครอง ทั้งนี้เนื่องจากพระภิกษุทั้ง 2 ท่านมีอายุพรรษาที่ไล่เรียงกัน ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือพระภิกษุทั้งสองท่านอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อเป็นการลดความขัดแย้งภายในที่เกิดขึ้นในวัด พระภิกษุรูปหนึ่งจึงได้ย้ายไปสร้างวัดใหม่ห่างจากวัดเมืองสาครหลวงในปัจจุบันไปทางทิศตะวันออก ประมาณ 500 เมตร วัดใหม่ที่สร้างขึ้นอยู่ใกล้กับที่นาของชาวบ้านในชุมชนเมืองสาครแถบท้ายหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงเรียกวัดใหม่ว่า “ วัดเมืองสาครน้อย ” ดังนั้นวัดเมืองสาครเดิมจึงถูกเรียกว่าวัดเมืองสาครหลวงไปโดยปริยาย

พ่อจันทร์ตา ดวงทวี อายุ 76 ปี เล่าว่า “ สมัยตะก่อน ข้าเคยเป็นชะโยมวัดหน้อย บ่ได้บวชสักกำ เพราะอดบ่ได้ ดูหลวงเป็นเครื่องขนาด ” พ่อจันทร์ตา ดวงทวีเป็นหมอยาพื้นบ้านที่บำบัดรักษาโรคให้กับชาวบ้านในระแวกบ้านได้โดยได้สืบทอดวิธีการบำบัดรักษาจากผู้เป็นพ่อ ในสมัยที่ยังเป็นเด็กได้เข้าไปเป็นเด็กวัดเพื่อรับใช้พระภิกษุสงฆ์ ในสมัยนั้นท่านเจ้าอาวาสให้เด็กวัดเรียนคาถาอาคม และภาษาล้านนาอย่างเข้มงวด พ่อจันทร์ตาทนไม่ได้จึงต้องออกจากการเป็นเด็กวัดในครั้งนั้น

ชาวบ้านเมืองในชุมชนสาครได้ทำบุญในระบบคณะศรัทธาทั้ง 2 วัด โดยชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้ๆ วัดเมืองสาครหลวงเลือกทำบุญประจำที่วัดเมืองสาครหลวง ตามบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมายาวนาน ส่วนชาวบ้านที่มีพื้นที่อยู่ใกล้วัดเมืองสาครน้อยเลือกทำบุญประจำที่วัดเมืองสาครน้อย แต่ถ้ามีกิจกรรมสำคัญเกิดขึ้นในวัดทั้งสองแห่ง เช่น ประเพณีปอยหลวง ประเพณีเป็กตู งานศพพระ งานศพชาวบ้าน งานทอดกฐิน งานทอดผ้าป่า ชาวบ้านทั้ง 2 ชุมชนได้ร่วมแรงร่วมใจกันช่วยงานวัดให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

วัดเมืองสาครหลวงในปัจจุบันมีพระภิกษุสามเณรประมาณ 20 รูป ส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุสามเณรที่มาจากจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดเชียงราย และจังหวัดพะเยา วัดอุปสงค์ของภิกษุสามเณรที่มาพักอาศัยในวัดเมืองสาครเพื่อเรียนหนังสือสายสามัญในโรงเรียนพระปริยัติธรรมในเมืองเชียงใหม่ เมื่อจบการศึกษาระดับต่างๆ แล้วมักจะเดินทางกลับไปอยู่ที่ถิ่นฐานเดิมตามเดิม พระภิกษุตั้งเดิมที่เป็นลูกหลานชาวบ้านมีอยู่ 2 รูป คือ พระครูรัตนชัยธรรม เจ้าอาวาส และพระทรงฤทธิ์ รองเจ้าอาวาส ส่วนเด็กวัดเมืองสาครหลวงส่วนใหญ่เป็นเด็กชาวเขาเผ่าต่างๆ เช่น กระเหรี่ยง มูเซอ ฯ ซึ่งทางวัดมีนโยบายรับเด็ก

ชาวเขมาเลี้ยงดูและสนับสนุนการเล่าเรียนประมาณปีละ 10 คน ท่านเจ้าอาวาสรับอุปการะเด็กชาวเขมาแล้วประมาณ 10 กว่าปี ชาวบ้านเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีในการช่วยเหลือเยาวชนที่ด้อยโอกาสเหล่านี้ ส่วนวัดเมืองสาทรน้อยมีพระครูบุญยืน เป็นเจ้าอาวาส และมีพระภิกษุอาวาสเป็นรองเจ้าอาวาส มีพระภิกษุสามเณรทั้งหมดประมาณ 10 รูป และเด็กวัดที่มาเล่าเรียนหนังสือในเมืองเชียงใหม่อีกประมาณ 4-5 คน

ด้านการแบ่งคณะศรัทธาในการทำบุญ ชาวบ้านมีอิสระในการเลือกทำบุญ ชาวบ้านชุมชนใกล้เคียงเช่น ชุมชนใจแก้ว ชุมชนซอย 9 ชุมชน 12 สิงหาคม เป็นคณะศรัทธาวัดเมืองสาทรหลวง ส่วนชาวบ้านชุมชนการเคหะแห่งชาติหนองหอยเลือกที่จะเป็นคณะศรัทธาวัดเมืองสาทรน้อย

เนื่องจากมีพระภิกษุสามเณรจากวัดเมืองสาทรหลวงไปอยู่วัดพื้นที่ใกล้เคียง เช่น พระครูสถิตสุตาภรณ์เป็นเจ้าอาวาสวัดสันป่าเลียง และพระภิกษุอีกรูปหนึ่งไปเป็นรองเจ้าอาวาสที่วัดช้างค้ำ (กานโถม) ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ชาวบ้านที่เป็นคณะศรัทธาคู่กันเคยกับคณะศรัทธาของทั้ง 2 วัดเป็นอย่างดี และมักที่จะไปช่วยเหลือทางวัดใกล้เคียงเมื่อมีงานเกิดขึ้นเป็นประจำ

ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาที่วัดเมืองสาทรหลวงมีการเทศน์สอนชาวบ้านทุกวันพระในระหว่าง 3 เดือน ชาวบ้านที่นิยมไปทำบุญที่วัดในช่วงนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงสูงอายุ และบรรดาคนหนุ่มสาวอีก 2-3 คน ถ้าเป็นวันพระปกติทั่วไปในช่วงเข้าพรรษามีผู้หญิงไปทำบุญเป็นจำนวนมาก โดยรวมแล้วมีประมาณวันละ 50 คน ในช่วงเช้าก่อน 7 นาฬิกามีการทำบุญตักบาตร ไหว้พระสวดมนต์ รับศีล 5 และพระภิกษุสามเณรในวัดเปลี่ยนกันขึ้นเทศน์ในวันพระแต่ละวัน ช่วงเช้าเป็นการเทศน์สอนแบบปาฐกถา ส่วนช่วงเวลา 14 นาฬิกาเป็นการเทศน์พระธรรมเทศนาแบบพื้นเมืองเหนือ ตามจาริตโบราณที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ชาวบ้านถือสรงข้าวตอกดอกไม้ เทียนธูป และเครื่องไทยทานเพื่อไปร่วมฟังเทศน์ ชาวบ้านมักจะแต่งตัวด้วยชุดสีขาวทั้งชุด ในช่วงหัวค่ำประมาณ 19 นาฬิกา มีการสวดมนต์เย็นในพระวิหารที่วัดเมืองสาทรหลวง พระภิกษุทุกรูปจะให้ชาวบ้านได้รับทราบ ชาวบ้านที่ไปสวดมนต์เย็นส่วนมากเป็นผู้หญิงสูงอายุทั้งที่เป็นชาวบ้านดั้งเดิม และข้าราชการเกษียณอายุ หลังจากทำวัตรสวดมนต์เสร็จแล้วชาวบ้านร่วมกันนั่งสมาธิภาวนาเพื่อให้จิตใจสงบเยือกเย็น

ชาวบ้านได้ชวนกันไปทำบุญเป็นกลุ่มๆ โดยเฉพาะผู้ที่อยู่บ้านในระแวกใกล้ๆ กัน ผู้หญิงหลายคนไม่รับประทานเนื้อสัตว์ทุกชนิดในวันพระ จากการสังเกตของนักวิจัยพบว่า

ผู้หญิงที่ไม่รับประทานเนื้อสัตว์ในวันพระปรึกษาหารือกันเป็นประจำเกี่ยวกับเรื่องการทำอาหารจากพืชผักสวนครัว เช่น แม่ล้อย นันต๊ะ อายุ 58 ปี รับประทานอาหารเช้าในวันพระอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ยังมี แม่ศรีนวล ท้าวเคนคำ และแม่ครูสุภาพร นันตีดานนท์ เป็นต้น

ก. ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน

1. ประเพณีของชุมชน

ประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนที่สืบทอด และยึดถือปฏิบัติกันมาช้านานหลายชั่วอายุคน ประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้านแต่ละอย่างเป็นตัวหล่อหลอมชาวบ้านในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชนที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงฤดูกาลอันเป็นสิ่งที่ช่วยประสานสัมพันธ์กันในชุมชนให้มีความสามัคคีกันมาโดยตลอด เนื่องจากชุมชนเมืองสาครหลวงเป็นชุมชนที่มีอายุหลายร้อยปี ดังนั้นศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านจึงผ่านการสั่งสมมาอย่างหลากหลาย ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็นศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เป็นประเพณีในรอบปี ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน และศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งที่มีความเชื่อฝังอยู่อย่างแนบแน่น ทั้งนี้ชาวบ้านยังได้นำมาปฏิบัติใช้ผ่านรูปแบบพิธีกรรมที่มีความศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเชื่อมโยงระหว่างชีวิตกับชีวิต ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม และชีวิตกับสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้อย่างสัมพันธ์กัน นอกจากนี้ประเพณีพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในท้องถิ่น

ผู้หญิงในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณีพื้นบ้าน ที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นเวลา ช้านาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นอุบาสิกหรือพุทธศาสนิกชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน การเข้าร่วม พิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในพระพุทธศาสนาแบบพื้นบ้านในรอบปี ผู้หญิงเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการประกอบพิธีกรรมอันเกี่ยวเนื่องกับประเพณีพื้นบ้าน ในรายละเอียดของการสืบทอดประเพณีพื้นบ้านนั้นผู้หญิงเป็นผู้บรมสั่งสอน บอกเล่าเรื่องราวให้กับบุตรหลานได้รับทราบและนำสมาชิกในครัวเรือนเข้าร่วมประเพณีต่างๆ อีกทั้งยังเป็นผู้เตรียมสิ่งของเครื่องไทยทาน อาหารคาว หวาน สำหรับนำไปใช้ในพิธีกรรมอันเกี่ยวเนื่องกับประเพณีพื้นบ้านมาโดยตลอด

ตารางที่ 1 ประเพณีพื้นบ้านชุมชนเมืองสาทรหลวงในรอบปีมีดังนี้ คือ

เดือนสากล	เดือน(เหนือ)	ประเพณีพื้นบ้าน
มกราคม	เดือน 4	ประเพณีทานข้าวใหม่เดือน 4 เบ็ญ
มีนาคม	เดือน 6	ประเพณีสงฆ์นำพระบรมธาตุเจดีย์
เมษายน	เดือน 7	ประเพณีปีใหม่เมือง ประเพณีสงฆ์นำพระ ประเพณีชนทรายเข้าวัด ประเพณีดำหัว
กรกฎาคม	เดือน 10	ประเพณีวันเข้าพรรษาชาวบ้าน วันเข้าพรรษาตุ้เจ้า
กันยายน	เดือน 12	ประเพณีเดือนสิบสองเบ็ญ ประเพณีทานกัวยสลาก
ตุลาคม	เดือนเก็ญ	ประเพณีวันออกพรรษา
พฤศจิกายน	เดือนยี่	ประเพณียี่เบ็ญ ประเพณีฟังเทศน์มหาชาติ ประเพณีตั้งธรรมหลวง ประเพณีทำประดู่ป่า ประเพณีลอยกระทง (ลอยสะเปา)

นอกจากนี้ยังมีประเพณีพื้นบ้านอื่นๆ ที่ชาวแม่ฮ่องสอนจะทำเป็นประจำเช่น ประเพณี
ทานขันข้าว ประเพณีการทอดกฐิน ประเพณีการทอดผ้าป่า ประเพณีเป่กตุ้ และประเพณี
ปอยน้อย (บวชลูกแก้ว) ส่วนประเพณีบางอย่างจะมีการจัดขึ้นนานๆ ครั้งตามจังหวะเวลา
คือ ประเพณีปอยหลวง ประเพณีฉลองสมโภช ประเพณีปอยล้อ (งานศพพระภิกษุ)
 เป็นต้น

ประเพณีทานข้าวใหม่เป็นประเพณีที่สำคัญตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาแบบพื้นบ้านมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในสมัยที่ชาวบ้านยังทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก หลังจากในฤดูเก็บเกี่ยวข้าวในนาเสร็จแล้วชาวบ้านจะยังไม่นำข้าวเปลือกไปสีแล้วนำมารับประทานก่อนที่จะได้ถวายข้าวใหม่เสร็จสิ้นลง ข้าวที่ชาวบ้านเก็บไว้ในฉางข้าวจะนำมาทำบุญในวันเพ็ญเดือน 4 เหนือซึ่งตรงกับเดือนมกราคมของทุกปี ในวันดังกล่าวผู้หญิงในชุมชนมีบทบาทสำคัญในการจัดเตรียมเครื่องถวายทานเช่น อาหารคาวหวาน กรวยดอกไม้ ธูปเทียนเพื่อถวายชนข้าวในวันทานข้าวใหม่ อาหารที่ชาวบ้านนิยมทำเช่น แกงฮังเล แกงวุ้น เต้าหู้ ห่อหนึ่ง แคลหมู จิ้นปิ้ง ขนมที่ทำเช่น ขนมจ็อก ขนมเกลือก ขนมเบอะ ข้าวต้มกล้วย เป็นต้น ในการตระเตรียมทุกครั้งสมาชิกภายในครอบครัวมีลูกหลานหลายคนช่วยในการตระเตรียมด้วยกันอย่างพร้อมเพรียง ในตอนเช้าตรู่ของวันพระในวันเพ็ญเดือน 4 เหนือ

ชาวบ้านทั้งครอบครัวได้พากันไปทำบุญที่วัด การทานขันข้าวในวันนี้ชาวบ้านได้อุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษและบรรดาญาติมิตรที่ล่วงลับ เทวบุตรเทวดา เจ้ากรรมนายเวร พ่อเกิดแม่เกิด ครูอาจารย์ แม่พระธรณีและอุทิศไว้ภาคหน้า ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านและผู้ที่ผู้นำครอบครัวได้ชักชวนสมาชิกไปทำบุญที่วัด นอกจากให้บุตรหลานเห็นพิธีกรรมต่างๆ โดยตรงแล้วยังได้บอกกล่าวรายละเอียดของการทำบุญควบคู่กันไปด้วย หลังจากที่ทำทานขันข้าวเสร็จแล้วชาวบ้านจะนำข้าวเปลือกข้าวสารที่เตรียมมากองไว้ในสถานที่ที่ทางวัดจัดเตรียมไว้ เมื่อถึงเวลาอาจารย์วัดนำกล่าวคำวนทานข้าวใหม่พระสงฆ์ให้พรเป็นเสร็จพิธี ส่วนข้าวที่ได้จากการทานข้าวใหม่ถูกแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ มอบให้อาจารย์วัด ทางวัดและพ่อแม่เจ้าอาวาสวัดซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นผู้ที่เสียสละเพื่อชาวบ้านมาโดยตลอด ในปัจจุบันชาวบ้านได้เลิกปลูกข้าวไปแล้วแต่ประเพณีการทานข้าวใหม่ยังเป็นประเพณีที่ชาวบ้านสืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นประจำทุกปี

ประเพณีสงฆ์น้ำพระบรมธาตุเจดีย์ เป็นประเพณีที่เริ่มจัดขึ้นใหม่ในปีพุทธศักราช 2544 ซึ่งตรงกับวันเพ็ญเดือน 6 เป็ง ตรงกับช่วงต้นเดือนมีนาคมของทุกปี โดยเจ้าอาวาสเป็นผู้ริเริ่มจัดเพื่อหวังจะให้ชาวบ้านได้มาร่วมกิจกรรมในวันนี้ ในวันเตรียม(วันดา) มีชาวบ้านบางส่วนมาทำเครื่องสักการะด้วยกัน ส่วนมากเป็นผู้หญิงในชุมชนที่เสียสละเวลามาร่วมกันทำงาน เครื่องสักการะที่ทำได้แก่ หมากส้ม หมากเบง ต้นผึ้ง ต้นเทียน และครีวนำทาน ผู้หญิงสูงอายุหลายคนได้รับความไว้วางใจจากท่านเจ้าอาวาสให้เป็นผู้นำในการจัดเตรียมซึ่งรวมไปถึงการตัดสินใจในด้านต่างๆอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีสมาชิกกลุ่มพัฒนาสตรีได้รวมตัวกันฝึกซ้อมฟ้อนเล็บเพื่อเข้าร่วมในขบวนแห่น้ำสงฆ์พระบรมธาตุเจดีย์ ในวันสงฆ์น้ำพระบรมธาตุมีชาวบ้านมาร่วมขบวนแห่น้ำขมิ้นส้มป่อย เพื่อนำมาสรงพระบรมธาตุจากสามแยกปากทางซอย 9 มาจนถึงในวัด ผู้หญิงสูงอายุส่วนมากอุ้มขันน้ำขมิ้นส้มป่อยที่จัดเตรียมมา ส่วนผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเข้าร่วมขบวนแห่ หลังจากที่ได้เดินมาถึงวัดแล้วจึงมีการทำพิธีกรรมทางศาสนาและชาวบ้านได้ร่วมกันสงฆ์น้ำพระบรมธาตุในช่วงเย็นของวันนั้น

ประเพณีปีใหม่เมือง เป็นประเพณีประจำปีที่มีความสำคัญกับกลุ่มเครือญาติที่อยู่ห่างไกลกันและคนภายในชุมชน ในช่วงประเพณีปีใหม่เมืองถือเป็นวันที่ญาติพี่น้องจะมารวมตัวกันซึ่งเป็นแนวทางแห่งการอยู่ร่วมกันในอดีต ปีใหม่เมืองตรงกับเดือน 7 เหนือ ซึ่งเป็นช่วงเดือนเมษายนของทุกปี ประเพณีปีใหม่เมืองถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวบ้านในภาคเหนือ มีรายละเอียดในวันที่สำคัญ 4 วัน คือ วันสังขารล่อง ตรงกับวันที่ 13 เมษายนของทุกปี ในวันนี้ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นวันที่สังขารได้ผ่านพ้นไปแล้วอีกปีหนึ่ง (อายุขัยได้

ล่องไปแล้วอีกปีหนึ่ง) ในตอนเช้าตรู่ชาวบ้านที่เป็นผู้ชายหรือพ่อบ้านจะลุกขึ้นมาเพื่อก่อไฟ และจุดประทัด ยิ่งปืนเสียงดังลั่นเพื่อเป็นการกระทำตามความเชื่อที่จะเป็นการส่งสังขารให้ล่องพ้นไป ในตอนเช้าชาวบ้านที่เป็นแม่บ้านนำผ้าไปซักที่ลำเหมืองพญาคำในชุมชน โดยชาวบ้านเชื่อว่าสิ่งสกปรกในเสื้อผ้าจะลอยไปกับสายน้ำซึ่งเปรียบเสมือนกับความชั่วร้ายที่ปวงได้ไหลไปพร้อมกับสิ่งสกปรกจนหมดสิ้น ในการไปซักผ้าทุกครั้งแม่บ้านได้นำบุตรหลานในครัวเรือนไปช่วยซักผ้าด้วย นอกจากเป็นการฝึกฝนบุตรหลานให้รู้จักรักษาความสะอาดแล้ว ผู้หญิงได้สอดแทรกความเชื่อต่างๆ โดยเล่าสู่ลูกหลานฟังอย่างสนุกสนาน ในวันนี้หลังจากที่ซักผ้าเสร็จแล้ว ชาวบ้านยังทำความสะอาดบ้านให้น่าอยู่อีกด้วย การทำความสะอาดบ้านเป็นหน้าที่ของแม่บ้าน แม่บ้านได้ควบคุมและจัดการแบ่งงานให้กับสมาชิกในครอบครัวให้ช่วยกันปิดกวาดบ้านเรือนให้สะอาด ในตอนบ่ายชาวบ้านชุมชนเมืองสาครหลวงนำพระพุทธรูปประจำวัดไปร่วมขบวนแห่พระของเมืองเชียงใหม่ซึ่งเป็นการแสดงความสามัคคีกันของชาวบ้านที่มาร่วมขบวนแห่กับชุมชนอื่นๆ ในตัวเมืองเชียงใหม่ วันเนาหรือวันเนา ตรงกับวันที่ 14 เมษายน ในวันนี้เป็นวันเตรียมของเพื่อนำไปทำบุญในวันรุ่งขึ้นที่วัด ชาวบ้านแต่ละครอบครัวในชุมชนช่วยกันแต่งดาเครื่องประกอบการทำบุญซึ่งผู้หญิงในชุมชนเป็นผู้จัดการเรื่องการตระเตรียมอย่างขมักเขม้น สมาชิกภายในครอบครัวจะมาช่วยกันทำอาหาร ทำขนมสำหรับถวายพระ และทำตุ่ง 12 ราศีตุ่งได้หมู ตุ่งเทวดาเพื่อนำไปปักบนเจดีย์ทรายที่วัด ในวันนี้ชาวบ้านมีความเชื่อที่สืบทอดกันมายาวนานว่าไม่ให้คำร้ายใครทั้งสิ้น เพราะชาวบ้านมีความเชื่อว่าถ้าคำไปแล้วสิ่งชั่วร้ายนั้นจะกลับเข้ามาสู่ตัวผู้ที่คำทั้งหมดเลย ชาวบ้านส่วนใหญ่บอกกล่าวกับลูกหลานให้ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ที่วัดมีการล้างพระพุทธรูป ล้างพระวิหารให้สะอาดซึ่งจะมีการล้างเพียงปีละ 1 ครั้งเท่านั้น ชาวบ้านบางส่วนได้ขนทรายเข้าวัดเพื่อก่อพระเจดีย์ทรายตามลำเหมือง ชาวบ้านหลายคนเล่าว่าการที่ต้องขนทรายเข้าวัดนั้นเพราะว่าในปีหนึ่งๆ ชาวบ้านแต่ละคนได้เข้าวัดแล้วเหยียบเม็ดดินเม็ดทรายของวัดออกมาเป็นจำนวนหลายเม็ด ดังนั้นเพื่อไม่ให้เป็นการบาปกรรมในปีหนึ่งจะต้องขนทรายเข้าวัดเพื่อทดแทนเม็ดทรายที่ตนได้เหยียบออกไป วันพญาวัน ตรงกับวันที่ 15 เมษายน ในวันนี้ถือเป็นวันเถลิงศกของล้านนา ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นวันที่ดีและมีความหมายต่อการมีชีวิตอยู่อย่างยาวนานในช่วงถัดไป ในช่วงเช้าชาวบ้านใส่เสื้อผ้าใหม่ที่เตรียมไว้ซึ่งผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเป็นผู้เอาใจใส่ดูแลการแต่งตัวของสมาชิกในครอบครัวทุกๆ คน สมาชิกของแต่ละครอบครัวได้ช่วยกันขนของไปทำบุญที่วัด เด็กๆช่วยแบกตุ่งที่เตรียมไว้แล้วไปปักที่เจดีย์ทราย ส่วนผู้ใหญ่

นำขันข้าวไปถวายพระภิกษุสงฆ์ในวัดเพื่อเป็นการทำบุญประจำปีอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษ และญาติมิตรที่เสียชีวิตไปแล้ว หลังจากที่ทำบุญที่วัดเสร็จแล้วชาวบ้านได้กลับมาทอนขันข้าวให้กับบรรดาญาติที่เคารพนับถือทั่วไป และคำหวัชขอสูมาทอนในวันนี้เพื่อให้ท่านให้พร ในวันนี้ชาวบ้านบางส่วนไปเล่นสาคน้ำตามถนนประจำชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวในตัวเมืองเชียงใหม่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเยาวชนรุ่นหนุ่มสาว แต่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะอยู่กับบ้านเพื่อรอลูกหลานที่มาคำหวัชในวันนี้ทั้งวัน และวันปากปี วันปากปีถือว่าเป็นวันใหม่ที่ย่างก้าวล่วงตรงกับวันที่ 16 เมษายนของทุกปี ในตอนเช้าตรู่แม่บ้านพร้อมสมาชิกในครอบครัวได้นำสะตวงเครื่อง 9 ไปทำพิธีส่งเคราะห์ครอบครัวในวัด โดยผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเป็นผู้จัดเตรียมเครื่องสะตวงที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมและจัดเตรียมอาหารคาวหวานไปใส่บาตรเพื่อเป็นสิริมงคล ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านนำบุตรหลานที่เป็นสมาชิกของครอบครัวเข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมและบอกเล่าเรื่องราวต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีกรรมให้บุตรหลานรับทราบ ตอนสายชาวบ้านส่วนใหญ่มาทำพิธีกรรมส่งเคราะห์หมู่บ้านที่บริเวณต้นโพธิ์ข้างวัดใกล้ๆ กับศาลาชุมชนเมืองสาครหลวง การส่งเคราะห์หมู่บ้านมีการทำปีละ 1 ครั้ง เพื่อเป็นการปิดเป่าเคราะห์ภัยของหมู่บ้านโดยมีการทำสะตวงเครื่อง 108 จำนวน 4 สะตวงใหญ่ ผู้หญิงในชุมชนหลายคนได้ร่วมกันจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรม หลังจากทำพิธีกรรมส่งเคราะห์หมู่บ้านโดยพระสงฆ์เสร็จแล้วผู้ชายที่แข็งแรงในชุมชนได้ช่วยกันนำสะตวงใหญ่ไปวางไว้ประจำท้ายหมู่บ้านทั้ง 4 ทิศ ในตอนค่ำชาวบ้านได้จุดธูปเทียนที่วัดตามหน้าพระพุทธรูป หน้าโบสถ์ วิหาร เพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ประจำปีของตนเองอีกครั้งหนึ่ง

ประเพณีเข้าพรรษาและออกพรรษา เป็นประเพณีที่เกิดขึ้นในช่วงฤดูฝนซึ่งตรงกับช่วงการทำนาปลูกข้าวของชาวบ้านในชุมชนถึงแม้ปัจจุบันจะเลิกปลูกข้าวไปแล้วแต่ประเพณีเข้าพรรษายังมีการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง วันเข้าพรรษาวัดบ้านตรงกับวันอาสาฬหบูชา ชาวบ้านเชื่อว่าตนเองต้องทำพิธีเข้าพรรษาก่อนพระภิกษุสงฆ์ในวัด ในปีหนึ่งๆบรรดาผู้สูงอายุในชุมชนได้ถือศีล 8 ศีล 5 และงดการดื่มสุราอย่างเคร่งครัด ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้าน ผู้หญิงสูงอายุหลายคนนุ่งขาวห่มขาวในวันพระในช่วงประเพณีเข้าพรรษา บางคนรักษาศีล 8 ศีล 5 รวมไปถึงการไม่รับประทานเนื้อสัตว์ในวันพระอย่างเด็ดขาด ในตอนเช้าของวันเข้าพรรษาวัดบ้าน ชาวบ้านได้นำขันข้าวและเทียนพรรษากับผ้าอาบน้ำฝนไปถวายที่วัด เมื่อครบไตรมาสแล้วจึงเป็นช่วงประเพณีออกพรรษา โดยชาวบ้านออกพรรษาก่อนพระภิกษุสงฆ์ 1 วัน การทำบุญอุทิศส่วนกุศลในวันออกพรรษา ชาวบ้านถวาย

ผ้าจํานำพรรษาแก่พระภิกษุสงฆ์ในวัด และตอนเช้าของวันถัดไปมีการทำบุญตักบาตร เทโวโพหนะเป็นประจำทุกปี ชาวบ้านเรียกวันทำบุญตักบาตรเทโวโพหนะว่า วันพระเจ้าเปิดโลกทั้ง 3 โลก คือ โลกสวรรค์ โลกมนุษย์ โลกนรก ชาวบ้านเชื่อว่าการทำบุญตักบาตร ในวันนี้จะทำให้ผลบุญที่ได้กระทำส่งผลตามที่ตนเองปรารถนาไว้

ประเพณีทานสลากภัตต์ (ทานก๋วยสลาก) ในช่วงเดือน 12 เหนือ ในช่วงนี้ชาวบ้าน มีความเชื่อว่าบรรดาวิญญาณของญาติพี่น้องที่ล่วงลับหรือเสียชีวิตไปแล้วจะมารับส่วนบุญ ส่วนกุศลในช่วงนี้ ตามความเชื่อล้านนาโบราณถือว่าเดือน 12 เป็นเดือนแห่งการปลดปล่อย ญาติผู้วิญญานที่ได้รับทุกขเวทนาให้ขึ้นมาได้รับส่วนบุญกุศลที่บรรดาญาติพี่น้องทำบุญอุทิศ ส่วนกุศลไปให้ ดังนั้นชาวบ้านจึงเชื่อว่าการทำบุญให้กับญาติมิตรในช่วงนี้เป็นช่วงที่ทำให้ สิ่งที่ดีตนทำไปบรรลุผลมากที่สุด การถวายทานสลากภัตต์นับเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศในช่วง ประเพณีเดือน 12 เนี้ย อีกอย่างหนึ่ง สำหรับชุมชนเมืองสาทรหลวงแล้วการทำบุญทาน สลากภัตต์ทางวัดกับชาวบ้านได้ตกลงร่วมกันว่าจะจัดขึ้นอย่างน้อย 3 ปีครั้ง เพื่อไม่ให้เป็นการรบกวนชาวบ้านมากนัก ทั้งนี้เพราะการทำบุญถวายทานสลากภัตต์ถือเป็นการทำบุญ ที่ต้องใช้งบประมาณในการเตรียมเป็นจำนวนมาก การจัดนานๆครั้งจึงเป็นการช่วยเหลือ ชาวบ้านที่มีฐานะปานกลางให้สามารถทำบุญร่วมกับครอบครัวอื่นๆในชุมชนได้อย่าง เท่าเทียมกัน ก่อนที่จะมีการทำบุญบรรดาผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านในแต่ละครอบครัวจัดเตรียม เครื่องประกอบของก๋วยสลาก โดยมีสมาชิกภายในครอบครัวช่วยกันแต่งดาอย่าง พร้อมเพรียง แม่บ้านได้วานคนในครอบครัวแต่ละคนให้ทำหน้าที่ตามลักษณะของงาน ที่ต่างกันและคอยควบคุมให้งานการเตรียมก๋วยสลากสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีสลากภัตต์ ของแต่ละครอบครัวมีหลายชุดโดยจำแนกออกเป็นสลากภัตต์ของสมาชิกแต่ละคนใน ครอบครัวสำหรับถวายทานอุทิศส่วนกุศลที่แตกต่างกัน แม่ลัย นันต๊ะ อายุ 58 ปี กล่าวถึงการ จัดเตรียมสลากภัตต์สำหรับถวายทานสำหรับครอบครัวว่า “ ในการจัดสลากภัตต์ต้องเตรียม ชะลอมที่สานด้วยไม้ไผ่ที่มีขายในช่วงนี้พอดีมาประมาณ 30 ชุด การจัดเตรียมวัสดุที่ใส่ของ ถวายจะหาไว้ก่อนวันเตรียมดา หลังจากที่ได้ทางวัดได้ประกาศให้ชาวบ้านได้รับทราบใน วันพระที่ผ่านมา ชาวบ้านที่ไปวัดก็บอกกันต่อๆ ไป การถวายทานสลากภัตต์นี้ถือว่าเป็นการ ดานที่มีมานานแล้ว ทางวัดกับทางบ้านจะตกลงกันว่าจะจัดเว้นกัน 3 ปีครั้งเพื่อให้ได้มี เงินทองเก็บไว้ ที่บ้านแม่เตรียมสลากภัตต์ไว้ถวายพระพุทธรูป เจ้ากรรมนายเวร เทวบุตรเทวดา อุทิศไว้ภรรยา และอุทิศส่วนกุศลไปให้กับคนในครอบครัวที่ล้มหายตายจากไป รวมถึง บรรดาญาติมิตรที่ตนเคารพนับถืออันเป็นการระลึกนึกถึงกัน ” เมื่อถึงวันทานก๋วยสลาก

ชาวบ้านแต่ละครอบครัวช่วยกันขนต้นสลากกัณฑ์ไปถวายที่วัด ชาวบ้านส่วนหนึ่งอยู่เฝ้าต้นสลากกัณฑ์ของแต่ละครอบครัว ส่วนบรรดาผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านได้ไปรวมตัวกันที่โรงครัวเพื่อทำอาหารไว้ถวายเพลพระภิกษุสงฆ์ที่มาร่วมงาน การถวายสลากกัณฑ์ที่วัดเมืองสาทรหลวงเริ่มพิธีก่อนพระฉันเพล เมื่อสามเณรเทศน์อาณิสต์การทานสลากกัณฑ์เสร็จแล้วชาวบ้านได้รวบรวมเส้นสลากกัณฑ์มานับ และแยกเป็นมัดๆ อาจารย์วัดกล่าวเวนทาน พระสงฆ์กล่าวอุปโลกนสลากกัณฑ์ จากนั้นคณะศรัทธาเดินทางมาหาเส้นสลากกัณฑ์ของตัวเองของตนอยู่กับพระภิกษุสงฆ์รูปใด แล้วจึงยกต้นสลากกัณฑ์มาถวายเป็นเสร็จพิธี ชาวบ้านเชื่อว่าการทำบุญให้ทานโดยไม่เลือกจำเพาะเจาะจงถวายทานพระภิกษุสามเณรรูปใดรูปหนึ่ง เป็นการถวายทานที่ได้บุญมากกว่าการถวายแบบจำเพาะเจาะจง

ประเพณียี่เป็ง คือประเพณีเดือน 2 เหนือ ซึ่งตรงกับวันเพ็ญเดือน 12 ของภาคกลาง ชาวบ้านเชื่อว่าการฟังเทศน์ในวันนี้ถือว่าเป็นการทำบุญตามกาลที่สมควรกระทำเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นจึงเกิดประเพณีการฟังเทศน์มหาชาติ และมีการตั้งธรรมหลวงเพื่อฟังพระธรรมเทศนาเรื่องพระเวสสันดรชาดกจำนวน 13 กัณฑ์ให้จบภายในวันเดียวซึ่งถือว่าถ้าหากผู้ใดได้ฟังเทศน์ในวันนั้นครบทั้ง 13 กัณฑ์แล้วจะได้รับส่วนบุญส่วนกุศลสูงสุด แม้คำแปลดาวเรือง กล่าวว่า “ การฟังเทศน์ฟังธรรมในเดือนยี่เป็งนั้นมีการทำเป็นประจำทุกปี แม้จะพาลูกหลานในบ้านไปฟังด้วยกัน ลูกคนที่ว่างตอนเช้าก็จะไปตอนเช้า คนที่ว่างเวลาใดก็จะไปเวลานั้น แม่ฟังธรรมแล้วสบายใจเป็นบุญเป็นกุศล นานๆ จะได้ฟังครั้งหนึ่ง ซึ่งพระเณรในวัดสลับกันขึ้นเป็นองค์เทศน์ ” ในช่วงท้ายมีการเทศน์พระธรรมเทศนาอาณิสต์ผางผะดัด (ผางประทีป) นอกเหนือไปจากการฟังเทศน์แล้วในส่วนงานที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านที่ใช้เป็นกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชาวบ้านมาเป็นระยะเวลายาวนานกว่าสิบปีนั่นก็คือ ประเพณีการทำประติมากรรมประติมากรรมหน้าบ้านของชาวบ้านแต่ละหลัง ในวันขึ้น 15 ค่ำชาวบ้านได้ประดับตกแต่งประติมากรรมหน้าบ้านอย่างสวยงามด้วยวัสดุธรรมชาติ ดอกไม้ ต้นไม้ และงานหัตถกรรมโคมยี่เป็งที่ใช้บูชาพระพุทธรูปของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การทำประติมากรรมเป็นการกระทำตามความเชื่อจากพระธรรมเทศนาเรื่องพระเวสสันดรชาดกที่ชาวบ้านคุ้นเคยในตอนเช้าที่พระเวสสันดรเสด็จกลับเข้าสู่เมืองหลวง บรรดาราชบุตรต่างประดับตกแต่งบ้านเรือนให้เหมือนป่าเพื่อต้อนรับการกลับมาของพระเวสสันดร ชาวบ้านในชุมชนเมืองสาทรหลวงปฏิบัติในการทำประติมากรรมมาเป็นเวลาช้านานแล้ว แม้บัวไหล คณะปัญญาอายุ 69 ปี กล่าวว่า “ การแต่งประติมากรรมหน้าบ้านนั้นเป็นกิจกรรมของชาวบ้านที่สนุกสนานสมาชิกในแต่ละครอบครัวช่วยกันประดับตกแต่งประติมากรรมให้สวยงามคนละไม้คนละมือ

บางปีมีการประกวดประตูป่าซึ่งบ้านของแม่แมกจะได้รางวัลที่ 1 เป็นประจำ แต่มันก็เป็นผลพลอยได้ สิ่งที่ทำที่จริงแล้วเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาตามประเพณีดั้งเดิม ตอนกลางคืนชาวบ้านจะเดินไปเที่ยวชมประตูป่าของแต่ละบ้านอย่างสนุกสนาน ชาวบ้านชุมชนอื่นที่สนใจก็พากันมาดูตลอดทั้งคืน ” การจัดแต่งประตูป่าถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดงานในช่วงประเพณี ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย เด็กหรือผู้ใหญ่ต่างก็เข้าร่วมจัดประตูป่าด้วยกัน แม่บ้านที่ทำโคมชนิดต่างๆ เป็นงานหัตถกรรมในครัวเรือนได้นำโคมที่ตนทำขึ้นมาประดับตกแต่งประตูป่าหน้าบ้านของตนให้สวยงามในยามค่ำคืน

ส่วนศิลปวัฒนธรรม ด้านงานหัตถกรรมพื้นบ้านในชุมชนเมืองสาทรหลวงซึ่งเป็นสิ่งที่นำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมในชุมชน และเป็นสิ่งของเครื่องใช้ในวิถีชีวิตประจำวันมีหลายอย่างซึ่งงานหัตถกรรมส่วนใหญ่เป็นงานที่ผู้หญิงในชุมชนที่เป็นแม่บ้านทำขึ้น มีดังนี้คือ

งานหัตถกรรม โคมยี่เป็ง

การประดิษฐ์โคมเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา เป็นความเชื่อที่ชาวบ้านสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง แม่สม แม่ของพิสุพัฒน์ และแม่บัวไหล คณะปัญญา เป็นผู้นำมาเผยแพร่การทำให้กับชาวบ้านเมืองสาทรเมื่อหลายสิบปีก่อนซึ่งแต่เดิมทั้งสองท่านเรียนรู้มาจากบ้านสันทรายคอนจัน ในอดีตแม่บ้านแต่ละครัวเรือนจะทำนาทำไร่กับครอบครัว ต่อมาชาวบ้านได้ขายที่ทำกินไปจึงไม่มีที่ทำการเกษตรดั้งเดิม เมื่อแม่สม และแม่บัวไหล ได้กระจายงานให้กับชาวบ้านจนชาวบ้านบางส่วนทำเป็น และจากการสนับสนุนงบประมาณในการจัดอบรมของเทศบาลนครเชียงใหม่ทำให้ชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านได้ยึดงานหัตถกรรมโคมเป็นอาชีพเสริมและอาชีพหลัก ในปัจจุบันชาวบ้านได้ผลิตโคมแขวนโคมประยุกต์เป็นงานหัตถกรรมในครัวเรือนอันเป็นการสร้างรายได้มาเลี้ยงครอบครัวได้อย่างพอเพียง การทำโคมในปัจจุบัน ชาวบ้านส่วนใหญ่เริ่มมีการวางแผนงานการผลิตไว้ล่วงหน้าเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพตามความต้องการของตลาด ซึ่งลูกค้าผู้สั่งซื้อโคมจากชุมชนเมืองสาทรหลวงเป็นลูกค้าทั้งในประเทศและนอกประเทศ โคมที่ชาวบ้านผลิตแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ โคมแขวนเป็นโคมขนาดเล็กที่ทำจากโครงไม้ไผ่ แล้วนำกระดาษสา กระดาษว่าว ผ้าดิบผ้าสี กระดาษแก้วสีต่างๆมาติดเพื่อให้เกิดความสวยงาม โคมที่ชาวบ้านทำได้แก่ โคมดวง โคมปักเป้า โคมหูกกระด่าย โคมลูกฟัก โคมญี่ปุ่น โคมเงี้ยว โคมผัด (โคมหมุน) โคมดาว โคมต่อ โคมমন โคมฟาร่า โคมปัก โคมกระจิง โคมเล็ก และโคมประกวด การทำโคมแขวนนิยมทำกันทั้งชุมชนซึ่งผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านบางรายได้ดำเนิน

การเองทั้งหมด ส่วนแม่บ้านที่รวมกลุ่มกันทำมีอยู่ 2 กลุ่ม ด้วยการสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลนครเชียงใหม่ นอกจากนี้ยังมีการทำโคมลอยคือโคมที่ใช้ปล่อยขึ้นสู่ท้องฟ้าเพื่อบูชาพระพุทธเจ้าและเพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ โคมลอยมีอยู่ 2 ประเภท คือ โคมลม ใช้ควันเป็นแรงผลักดันให้ปล่อยเวลากลางวัน โคมไฟใช้ควันไฟและดวงไฟจากเจ้าคาเทียนเป็นตัวผลักดันให้ปล่อยเวลากลางคืน

งานหัตถกรรมตุง (ธง)

ตุงเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมแบบพื้นบ้านโดยทั่วไปของภาคเหนือ ชาวบ้านเชื่อว่าตุงเป็นเครื่องหมายแห่งชัยชนะและใช้ประกอบในพิธีกรรมที่มีความแตกต่างกัน เช่น ตุง 12 ราศี (ตุง 12 นักษัตร) ใช้นำไปทำบุญที่วัดในช่วงประเพณีปีใหม่เมือง ตุงไส้หมู ตุงเทวดา ใช้ปักเจดีย์ทรายในวันพญาวัน ตุงช่อช้าง ในอดีตใช้นำหน้าทหารศึกในตอนออกศึกสงครามเพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับทหาร ตุงไชย ตุงโย แสดงถึงชัยชนะในการทำสิ่งต่างๆ สำเร็จ นิยมใช้ปักในงานปอยหลวง เพื่อเป็นการประกาศให้สาธารณชนได้รับรู้ถึงการจัดงานเฉลิมฉลองสิ่งก่อสร้างดังกล่าวและทำให้งานเฉลิมฉลองสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ตุงเหล็กตุงทองใช้ในการทำบุญอุทิศส่วนกุศล ชื่อนาตาน เป็นตุงขนาดเล็กใช้ปักลงในสังฆทานเพื่อถวายพระ ตุงสามหาง เป็นตุงที่ใช้นำหน้าขบวนแห่ศพ ชาวบ้านเชื่อว่าตุงสามหางเป็นเครื่องหมายแห่งคุณของพระรัตนตรัยคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งเป็นแสงสว่างนำพาดวงวิญญาณผู้ตายไปสู่สัมปรายภพในภายภาคหน้า นอกจากนี้ชาวบ้านบางคนยังมีความเชื่อว่า ตุงสามหางทำขึ้นเพื่อเป็นการเตือนแขกหรือผู้มาร่วมงานให้ใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท ตามความเชื่อที่ว่า ตุงสามหาง เปรียบเสมือนพระไตรลักษณ์ 3 ประการ คือ อนิจจัง ไม่เที่ยง ทุกขัง เป็นทุกข์ อนัตตา ไม่มีตัวตน ตุงแดง ใช้ปักในบริเวณที่มีผู้เสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุ หรือถูกฆ่าตาย ตามพิธีกรรมที่สืบเนื่องกันมายาวนาน ชาวบ้านผู้ที่เป็นญาติผู้ตายทำพิธีกรรมเพื่อให้ดวงวิญญาณของผู้ตายหลุดพ้นจากการสิงสถิตอยู่ประจำ ณ จุดนั้น นอกจากนี้การปักตุงแดงยังเป็นการเตือนภัยให้กับผู้ที่เดินทางสัญจรไปมาให้ระมัดระวังเดินทางด้วยความไม่ประมาท ผู้หญิงที่ทำงานหัตถกรรมตุงส่วนใหญ่มีความประณีตในการทำเพื่อตอบสนองกับความต้องการของตลาดที่ต้องการตุงเป็นสินค้าไปใช้ในการประดับตกแต่งอาคารสถานที่ การทำตุงทำขึ้นก็ต่อเมื่อมีผู้สั่งซื้อเข้ามาเท่านั้น ส่วนตุงที่ใช้ในชุมชนมีการทำขึ้นเมื่อถึงคราวที่มีงานเกิดขึ้นในชุมชนตามแต่ละประเภทของงานที่เกิดขึ้น

งานหัตถกรรมเครื่องจักสาน

เครื่องจักสานเป็นงานฝีมือของชาวบ้านที่ทำจากไม้ไผ่ที่มีในชุมชน ผู้สูงอายุที่เป็นผู้ชายส่วนใหญ่มีความชำนาญในการประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เครื่องจักสานที่ชาวบ้านมักจะนำมาใช้เป็นเครื่องไทยทานมีอยู่หลายอย่าง เช่น กว๊วยขี้ปู้ม กว๊วยดินช้าง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการจักสานเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น กว๊วย กระบุง ตะกร้า ข้อง แชะหาปลา เป็นต้น

งานหัตถกรรมข้าวตอก ต้นวงไหม ด้นฉัตรเงิน ด้นฉัตรทอง

ข้าวตอกเป็นเครื่องสักการะฝีมือชาวบ้านที่มีการสืบทอดการผลิต และสร้างสรรค์มาอย่างยาวนานตามความเชื่อที่ว่า การนำข้าวซึ่งเป็นสิ่งสูงสุดมาประกอบเป็นครวทานเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาจะทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลชีวิตจะมีความเจริญงอกงาม ชาวบ้านได้นำข้าวตอกมาประดิษฐ์เป็นต้นวงไหม ด้นฉัตรทอง ด้นฉัตรเงินเพื่อถวายวัด นอกจากนี้ในปัจจุบันข้าวตอกล้านนายังมีผู้นิยมนำไปเป็นของที่ระลึกในงานต่างๆ เช่น งานมงคลสมรส งานขึ้นบ้านใหม่ งานวันเกิด และงานที่เป็นมงคลอย่างแพร่หลาย ช่วยสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านและครอบครัวอย่างพอเพียง แม่ลัย นันตะ เป็นแม่ครูประจำชุมชนที่ถ่ายทอดวิธีการงานหัตถกรรมข้าวตอกล้านนาให้กับผู้ที่สนใจโดยทั่วไป แม่ลัย นันตะ กล่าวว่า “ แม่ทำข้าวตอกเรื่อยๆ เริ่มแรกไปเรียนรู้กับครูบาที่วัดพระพุทธบาทสี่รอย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ทำขึ้นมาเพื่อถวายทานตามวัดต่างๆ การทำนี้เป็นบุญเป็นกุศลกับตัวของเราเอง นอกจากจะทำให้เกิดสมาธิแล้ว บุญจากการทำถวายก็จะทำให้เราเป็นที่นิยมชื่นชอบของคนโดยทั่วไป แม่ไม่ได้หวังความรู้ ยิ่งมีคนทำเป็นมากเท่าไรแม่ก็ได้กุศลมากเท่านั้น ” เนื่องจากงานหัตถกรรมข้าวตอกล้านนาเป็นงานที่ละเอียดอ่อน ใช้ระยะเวลาในการทำค่อนข้างสูง ดังนั้นจึงมีผู้ที่เข้ามาศึกษาการทำเป็นจำนวนมาก แม่บ้านในชุมชนหลายคนสามารถทำได้อย่างคล่องแคล่ว นอกจากนี้สถาบันการศึกษาที่สนใจยังได้นำการทำข้าวตอกไปเป็นหลักสูตรท้องถิ่นใช้ในการเรียนการสอนเยาวชนอีกด้วย

เครื่องสักการะ หมากส้ม หมากเบง ต้นผึ้ง บายศรี งานใบตอง

เครื่องสักการะเหล่านี้ เป็นเครื่องสักการะที่ใช้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาแบบพื้นบ้าน ชาวบ้านมักจะแบ่งงานกันทำงานอย่างเป็นสัดส่วน ในการเตรียมต้นหมากส้ม หมากเบง ต้นผึ้ง ผู้ชายเป็นผู้ทำ ส่วนการประดับตกแต่งให้สวยงามในรายละเอียดผู้หญิงสูงอายุและแม่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบ ต้นหมากส้ม หมากเบง ต้นผึ้ง

นิยมใช้ร่วมขบวนแห่พื้นบ้าน เช่น ประเพณีปอยหลวง ประเพณีสงฆ์น้ำพระ ประเพณีดำหัว เป็นต้น

ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านด้านการแสดงซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ควบคู่กับประเพณีพื้นบ้านในรอบปี มีความเกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์ของชุมชนที่ชาวบ้านยังคงรักษาไว้หลายชั่วอายุคน เช่น การฟ้อนพื้นเมืองในอดีตภายในชุมชน ได้มีกลุ่มหนุ่มสาวรวมตัวกันฟ้อนเล็บ และฟ้อนพื้นเมืองเพื่อนำไปแสดงในงานปอยหลวง งานวัด และงานที่เกิดขึ้นในชุมชน เมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมากลุ่มผู้สูงอายุได้รวมตัวกันฟ้อนเล็บและนำมาฟ้อนแทนกลุ่มหนุ่มสาวมาจนถึงปัจจุบัน และเมื่อประมาณ 2 ปีที่ผ่านมา กลุ่มพัฒนาสตรีเมืองสาครได้รวมตัวกันขึ้นมาเพื่อฟ้อนเล็บร่วมกันอีกกลุ่มหนึ่ง การฟ้อนพื้นเมืองเป็นกิจกรรมที่ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านรวมกลุ่มกันขึ้นมาโดยเลือกสมาชิกที่สมัครใจ และมีเวลาว่างสำหรับการฝึกซ้อม ก่อนที่จะไปร่วมงานต่างๆ มีการฝึกซ้อมการฟ้อนรำก่อนเสมอ งานปอยหลวงวัดต่างๆ ถือว่าเป็นงานที่ต้องไปฟ้อนเป็นงานหลัก นอกจากนั้นยังมีงานประจำชุมชน งานบูชาเสาอินทขิล รวมไปถึงงานที่มีผู้ขอความร่วมมือมา อาทิเช่น ขบวนแห่ หรือกิจกรรมของเทศบาลนครเชียงใหม่ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีการเล่นดนตรีซึ่งในชุมชนเมืองสาครหลวงมี พ่อครูคำ คณะปัญญา เป็นผู้สอนการเล่นสะล้อซอซึงให้กับเยาวชนในชุมชนมาเป็นเวลาช้านาน ในปัจจุบันมีนายสมบุญ กาวิชัย ได้รวมกลุ่มกับ นักศึกษาสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตพายัพตั้งวง “ลายเมือง” ภายในชุมชนโดยรับจัดแสดงวงพาทย์ฆ้อง ปี่พาทย์ สะล้อซอซึง กลองมอชิง กลองปู้เง่ กลองทึงบ้อม กลองสะบัดชัย และการแสดงฟ้อนดาบเจิง ฟ้อนกายลาย ฟ้อนสาวไหม ส่วนที่วัดเมืองสาครหลวงมีชาวบ้านที่สามารถบรรเลงกลองตึงโองเพื่อใช้ประกอบการฟ้อนเล็บได้

ศิลปวัฒนธรรมด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่การจ้อยซอ เล่าคำว เล่าเจ๊ย เป็นวรรณกรรมพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชน บรรดาพ่อน้อยพ่อหนานสามารถ หรือผู้เชี่ยวชาญพื้นบ้านสามารถจดจำบทคำวได้หลายบท แม่ฮ้อยดา คำใจ อายุ 90 ปี กล่าวถึงคำวซอว่า “ฮ้อยเขียนคำวซอมาตอนเป็นสาว ไปเลี้ยงควายที่ปาง ว่างจากเลี้ยงควายก็มาซอ คำซอต่างๆจำได้ดี เอาไว้สอนลูกสอนหลานหือเป็นคนดี มีหลายบท เช่น คำถามเอาก้อย หันดอยว่าซ้าง บ่หนืออกบ้าน คันนา แม่พอกล่าวซี้ ถ้าเป็นสังหา ถ้าเมาก้อยนา จนลูกบ่ได้ คำคั้นนี้นา นื่องบ่าเห็นให้ จะเยยะจะใด พ่อดัก เป็นว่ากันก้อย เข้าเฮาบ่หนัก กลัวหวิดจั่วคหน้า ปีโน แก้วขันตอบทำ เอาก้อยก็ไกล แผลแม่ลอบโน บ่าหินหน่วยก้อน พ่องก็ขึ้นบก ขะยกกะย่อน หัวเข้าพอกอน สะท่อน คำวเรื่องกินเหล้าเผื่อหมา เอาเหล้าเป็นมิตร กินไปเผื่อหมาฮากออกนอนนา

ขอกฮั้วฮิมบ้าน ลูกเมียไปหา นั่งฮิมปางข้าง ถามกินครัวแอม จิ้นเนื้อ ลูกเมียปากพวน ผิดไป
 สักเจื้อ ถามปากอกเจื้อหัวลง หน้าบุญนักล้า เข้ายอดคำผง เหมือนบ่ใช้คน เป็นวัดหัวเหล่น
 ฟังไป เตื่อนาย แม่เข้าตอกเต็น ฟ่องก็แตกไป เลือดค้อย ค่าวบะโลโอเอ บะโลโอเอ ซ่าเซ
 แตกม้าง หนองวงโต้งกว้าง เขาเคือดนันทัน อะลึงฟังฟัง โกธาไควบ้าน เดิมจักขยาย ตำราย
 เกี่ยวกว้าง จักแบ่งแนวทาง ค่าวไว้ เดิมทีแต่เก้า ซ่าหันมาหลาย เกือบออกมาขาย บอกหื้อ
 พ่อเลี้ยง ก่อนพ่อปิตา จักไปป่าเมียง โงงหมู่ไต่เมียงมานั่น ก่อนพ่อปิตา ออกบ้านไปพัน
 ได้สามสี่ห้า หกคราว พ่อเข้าไปค้า แม่เข้าอยู่บ้าน เป็นสาว อายุร่วมชาว สิบสี่ สิบห้า ดาวน
 ลงแลง ปัดแบ่งสีหน้า เก้าผมลงทรง ม่ายโจ้ ซ่าหวังว่าตัว ซ่าน้อยบ่ารู้ เขียะตามใจสู้ ลำพัง มี
 วันหนึ่งนั้น ตาซาลูกหัน แม่นีกับมัน หนานยะลูกจ้าง นอนในตวยกัน เอาแก่ง่ายซา เอาข้าง
 คือข้าง ทางสะลือนอน พ่อมัน แม่ซ่าไล่ตี เบื่องซาลูกซัน ไปนอนที่ซัน ผาใน จินถามแม่แล้ว
 วันนั้นเป็นไฟ อะไร ทำไม หลับเสียเตอะฮ้าย เมื่อคำเมื่อคืน ผีบ้ำบั้นจว้าย ซ่างมาผอมอง อยู่
 พัน หลับเสียเตอะนาย บ่าฮ้ายบ่าลึง จักมาถูกแล้ ตีนา แม่กับหนานยะ เอาแก่ง่ายซา ลูกหัน
 แทก้า บ่จุพ่อเจ้า ส่วนพี่น้องมุล ฟังคำลูกเต้า คิดคำสำเนา กล่าวซี้ มานึกในใจ ว่าเมียซ่านี บ่า
 สับซื่อด้วย ใจมัว จึงได้ม้ามัก นึกในใจตัว จึงจูงเอางัว ไปปลดต่างเลี้ยง ค่าวสอน ตะเตง
 เหยิง บ่เบิงใจซ่า กินตึงบ้านอยบ่าน้ำ บาด่าบ่าสูง ซาติเชื่อดังลุง กินแดงไรซ่า ค่าวสอนแม่ญิง
 ซ่าวติดดินน้อง หื้อปัดออกเสีย ตีบหลองตีบเจีย คิดเบียดคิดโด้ง ค่อยลากดินจิม ปอดังโก้งๆ
 ค่อยหอมองดัง เมื่อเช้า มาจาผู้นาย แม่ฟ่องก็เก้า ปดิ่งซาก หัวมอญ ค่าวแสนโสกา แสน
 โสกา น้ำตาหลังเต้า สาปความเจ้า คู่รักเทียมตา หว่างได้เอามา ทอดเตงเถิงซ่า ว่าหมูกินไถ
 ซาตุกินซ่า (ฮั้ว) ออกกลอนปียา นื่องให้ ว่ากบกินงู อยู่รูปลายไม้ ปูอยู่ห้วย กินทราย ปูนตึงด
 แท้ ซ่าวแซ่กินไห ออกกลอนรำไร จักไปบอกแจ้ง ปูนตึงดกา แมวกับปลาแห้ง ซ่างเปลื้อง
 ทิถุน เบื่อแก่น ปลุกดอกสะหลิด ดิฉยามสู่แจ้ง ปอมาเหี้ยวแห้ง ตายวอย มาละพีไว้ นั่งไ้
 หมองสอย อยู่กลางคาคอย แกรมฝอย หยาม เขี้ยว ตะกอนออนหลัง รักกันเหมือนเสื้อ มีหุ่น
 ไปเลย จะรัก ปากว่าบ่าตาย ใจซาบ่าตัด ขาวนอกเลี้ยว ใจดำ หวังได้ร่วมเชื้อ แม่เวรสะหล่า
 บ่สมดังคำ มาไขว้ร่วมห้อง ว่ากบอยู่ไกล ล่นไปจูจ้อง เหลือทนเขา อ่อนพัก สองจากัน
 เชือกฝั้น ชันดี เดิมออนแต่เก้า แต่เหง้าหัวปติ หากยังมี บ่าปุดซาบั้ง ซายรักไฟ เอาญิงมาขึ้น
 มาตัดโยพัน พีไว้ ” แม่ฮั้วดา ถ้าใจสามารถจำบทคำขอได้อย่างแม่นยำและถ่ายทอดให้กับ
 ลูกหลานอยู่เสมอ ค่าวของแม่ฮั้วดา ถ้าใจ ได้แก่ ค่าวเรื่องคำถามเอาก้อย ค่าวบะโลโอเอ
 ค่าวกินเหล้าเผื่อหมา ค่าวซ่าวติดดินน้อง ค่าวแสนโสกา เป็นต้น วรรณกรรมพื้นบ้านมีคติ
 คำสอนแบบพื้นบ้านที่แฝงอยู่มากมายซึ่งในปัจจุบันมีผู้ที่สืบทอดวิธีการเล่าขาน และ

มีผู้เรียนรู้้น้อยมาก ทั้งนี้ยังมีศิลปวัฒนธรรมที่เป็นการละเล่นในชุมชนอีกอย่างหนึ่งคือ การละเล่นพื้นบ้านในชุมชนเมืองสาครหลวงเป็นสิ่งที่มีการนำมาเล่นในช่วงเวลาที่ว่างเว้นจากการทำงาน เช่น การละเล่นของผู้ใหญ่ คือ การเล่นโยนบ่ากอน ส่วนการละเล่นของเด็กมีหลายอย่างเช่น การเล่นตี แซะสะบ้า เล่นเคย มอญซ่อนผ้า ซึ่งการละเล่นต่างๆ ทั้งผู้หญิงและผู้ชายมักจะจับกลุ่มกันเล่นในช่วงประเพณีสำคัญโดยเฉพาะประเพณีปีใหม่เมืองเชียงใหม่

2. ความเชื่อของชุมชน

ความเชื่อพื้นบ้านในชุมชนเมืองสาครหลวงมีความหลากหลายเป็นอย่างมากซึ่งเป็นที่ที่ชาวบ้านมีการสืบทอดต่อเนื่องกันมาจากคนรุ่นหนึ่งมาสู่อีกรุ่นหนึ่ง ความเชื่อต่างๆ มีความเกี่ยวเนื่องกับการดำรงชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ชาวบ้านที่มีความเชื่อในเรื่องต่างๆ มีหลายกลุ่มในแต่ละกลุ่มมีลักษณะความเข้มของความเชื่อที่มักจะแสดงออกมาทางพฤติกรรมและการกระทำที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อนั้นๆ โดยเฉพาะผู้หญิงในชุมชนมีความเชื่อในเรื่องต่างอย่างเหนียวแน่น อีกทั้งผู้หญิงยังเกี่ยวข้องกับการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ อย่างโดดเด่นซึ่งความเชื่อพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชนที่ผู้หญิงมีส่วนในการสืบทอด ถ่ายทอด สืบสานและชาวบ้านในชุมชนมีดังนี้ คือ

2.1 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

ความเชื่อพื้นบ้านส่วนใหญ่ที่มีในชุมชนมีความเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้านทำให้ชาวบ้านในชุมชนต้องเกี่ยวข้องอยู่กับประเพณี ความเชื่อ ในช่วงฤดูกาลต่างๆ ในรอบปีเป็นประจำ ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับทางพระพุทธศาสนาเป็นความเชื่อที่ฝังแน่นในตัวของผู้หญิงมาช้านาน ในอดีตผู้หญิงเรียนรู้และเข้าถึงพุทธศาสนาได้เท่าเทียมกับชาย ไม่ว่าจะเป็นบทบาทในการเป็นอุบาสิกา การเป็นพุทธศาสนิกชน ผู้หญิงในสมัยต่างๆ ได้มีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยการดำเนินรอยตามคำสอน จากการเทศน์สอนของพระภิกษุสงฆ์ในชุมชนและการอบรมสั่งสอนของบรรพบุรุษทั้งทางตรงและทางอ้อม ประกอบกับการเป็นแม่บ้านที่ต้องดูแลสมาชิกในครอบครัว ดังนั้นการอบรมสั่งสอนบุตรหลานให้เป็นคนดี ควบคุมให้อยู่ในกรอบและระเบียบ ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนามีหลากหลายเรื่องที่เป็นพื้นฐานสำคัญในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

- ความเชื่อเรื่องกรรม

ชาวบ้านได้รับอิทธิพลความเชื่อเรื่องกรรมมาจากพระพุทธศาสนา ชาวบ้านในชุมชนมีความเชื่อไปในแนวทางเดียวกันว่า ผู้ที่ทำความดีทั้งทางด้านกาย วาจา ใจ (กายกรรม วาจกรรม มโนกรรม) ย่อมได้รับผลแห่งการทำกรรมดี คือ สบายกาย สบายใจ ส่วนผู้ที่ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลคือความทุกข์ เจ็บปวดทรมานกายใจ นอกจากนี้แล้วชาวบ้านยังเชื่อว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตนเอง การที่อยู่ในปัจจุบันเป็นการอยู่เพื่อใช้กรรมของตนเอง ซึ่งเราไม่สามารถหลีกเลี่ยงผลกระทบแต่อดีตได้ สิ่งที่สามารถเกื้อหนุนให้กรรมหนักทุเลาลงคือการทำความดีเพื่อเป็นการชดใช้กรรม ทำให้กรรมเบาบางหรือทุเลาลง นักวิจัยได้สังเกตจากชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนหลายเหตุการณ์เช่น ในคราวที่มีผู้เสียชีวิตด้วยโรคร้ายแรง ชาวบ้านเรียกว่า “ มันหมดกรรมละ ” ถ้ามีผู้ประสบอุบัติเหตุ ชาวบ้านเรียกว่า “ มันเป็นกรรมเป็นเวรของมัน ” ส่วนชาวบ้านที่ไม่สบายหนักเรียกว่า “ มันเป็นกรรมเป็นเวรของข้า ” จะเห็นได้ว่าความเชื่อเรื่องกรรมเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างที่ไม่สามารถแยกแยะออกจากกันได้ ซึ่งมีอิทธิพลต่อความคิด การกระทำของแต่ละบุคคลอีกด้วย

ผู้หญิงในชุมชนเมืองสาทรหลวง โดยเฉพาะผู้หญิงสูงอายุและแม่บ้านในแต่ละครอบครัวมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องกรรมอันเป็นหลักความเชื่อในพุทธศาสนา ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเคยผ่านการถูกลอบรมสั่งสอนมาจากคนรุ่นก่อนทั้งจากการได้รับการปลุกฝังและฟังมามาก กอปรกับการเป็นผู้ถ่ายทอดความเชื่อเรื่องกรรมแก่บุตรหลานสมาชิกในครอบครัวเป็นประจำ น้าอัมพร บุญมี อายุ 45 ปี กล่าวว่า “ เรื่องกรรมนี้มีแท้ กรรมแต่ละอย่างเป็นของใครมัน กรรมมันจะมาสอนเราเมื่อใดก็ไม่รู้ กรรมเก่าในอดีตชาตินี้บ่รู้ว่าจะมาทันเมื่อใด แต่การทำกรรมคือการกระทำในปัจจุบันที่ถือดีเป็นสิ่งที่สร้างความสบายใจและความเป็นอยู่ที่ดี ทุกวันนี้มีอยู่มีกิน บ่เจ็บไข้ได้ป่วย มีเงิน และส่งลูกหลานเรียนหื้อสูงๆ เข้าไว้ พยายามสอนลูกหลานหื้อเป็นคนดีโดยตลอด ” จากสภาพความแตกต่างทางฐานะของแต่ละครอบครัว การศึกษา และการเรียนรู้ในปัจจุบันความเชื่อเรื่องกรรมกลายเป็นสิ่งที่เป็นเหตุเป็นผลกันไปมาหาสู่ระหว่างกัน รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรื่องราวที่น่าสนใจในกลุ่มแม่บ้านด้วยกันเองในโอกาสที่ไปเยี่ยมเยียนกันหรือพบปะกันในงานสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชน การสรรหาเรื่องราวต่างๆ หรือเหตุการณ์ต่างๆ มาเล่าสู่กันฟังต่างฝ่ายก็มักจะแสดงความคิดเห็นออกมา นอกจากนี้พระสงฆ์ในชุมชนได้เทศนาสอนชาวบ้านในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตอย่างปกติสุข สอดแทรกความเชื่อเรื่องกรรมด้วยเรื่องราวใน

พุทธกาลอ้างอิงกับหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านได้หยิบยกมาเล่าสู่บุตรหลานในครอบครัวอีกทั้งการเป็นคนควบคุมความประพฤติ เมื่อลูกหลานทำผิดก็จะรับสอนหรือว่ากล่าวตักเตือนโดยทันที

ผู้หญิงในชุมชนมีความเชื่อเรื่องกรรมในทางพระพุทธศาสนาว่าใครทำก็จะได้นั้นผู้หญิงจึงมีส่วนร่วมในการทำบุญให้ทานในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นการไปทำบุญตักบาตรในวันธรรมสวนะทุกวันขึ้น 8 ค่ำ 15 ค่ำ แรม 8 ค่ำ แรม 15 ค่ำ หรือแม้กระทั่งงานบุญที่เกิดขึ้นในชุมชน จากความเชื่อที่ว่าการทำงานบุญเป็นการสร้างบารมี บุญกุศลจะเป็นตัวช่วยลดกรรมในชาติอดีตให้เบาบางหรือหมดไป

- ความเชื่อเรื่องบาป – บุญ

ความเชื่อเรื่องบาป – บุญ เป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดในทางพระพุทธศาสนาซึ่งมีความใกล้เคียงกับความเชื่อเรื่องกรรม ชาวบ้านเชื่อว่าการทำบุญเป็นผลให้ผู้ที่ทำบุญไปสู่สรวงสวรรค์ได้หลังจากหมดลมหายใจไปแล้ว ส่วนการทำบาปจะทำให้ตกนรกความเชื่อดังกล่าวนอกจากจะมีพระภิกษุสงฆ์ในชุมชนเป็นผู้อบรมสั่งสอนชาวบ้านแล้ว บรรดาผู้สูงอายุในครอบครัวเป็นผู้ถ่ายทอดความเชื่อนี้ให้กับลูกหลานได้ซึมแทรกอยู่เป็นประจำ

การทำชั่วหรือทำไม่ดี เป็นบาป ส่วนการทำดีเป็นบุญกุศล จากคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ว่า “ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ” ภายในชุมชนมีแม่บ้านของแต่ละครอบครัวเป็นผู้ถ่ายทอด อบรม สั่งสอนบุตรหลานในเรื่องดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยตรงหรือการพาบุตรหลานไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ให้ได้รับรู้และเห็นสิ่งที่เป็นจริงในสังคม บางรายอาศัยการทำงานบ้านเป็นสิ่งที่ช่วยขัดเกลาสมาชิกในครอบครัวโดยแบ่งเป็นหน้าที่ให้รับผิดชอบ สิ่งแม่บ้านพร่ำสอนบุตรหลานมีหลายอย่างเช่น ให้ทำตัวเป็นคนดี ไม่ลักขโมยของผู้อื่น ไม่พูดจาหยาบค้าย ไม่รังแกคนอื่น ซื่อสัตย์ รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ไม่เกรงและไม่ทำตนเป็นที่เดือดร้อน เป็นต้น

- ความเชื่อเรื่องสวรรค์ นรก

ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ เป็นความเชื่อเรื่องโลกหน้าหรือภพหน้า ผู้ที่ทำความดีหรือทำบุญมากๆ จะได้ขึ้นสวรรค์ แดนสุขาวดีเพื่อเสวยสุขในสิ่งที่ตนเองได้กระทำมา ส่วนผู้ที่ทำชั่ว ทำสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับเช่น ฆ่าผู้อื่น ลักทรัพย์ ประพฤติตนผิดถูกเมียผู้อื่นจะต้อง

ตกรนค ดินแดนแห่งความทุกข์ทรมาน ผู้หญิงมีความเชื่อเรื่องนี้ทั้งจากการบอกเล่า การฟังมาอีกทีหนึ่งซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา การทำดีหรือทำบุญให้ทานรักษาศีลภาวนาเป็นกิจวัตรที่ผู้หญิงในชุมชนนำมาปฏิบัติ นางสุดา ท้าวแคนคำ อายุ 60 ปี กล่าวว่า “ ทำดีโดยการรักษาศีลภาวนา ท้อทาน เป็นทางไปสู่สวรรค์ สวรรค์จะเป็นอะไรไม่มีใช้ แต่น่าจะเป็นสิ่งที่ดี สุขสบาย คนบ่าเดียวเป็นจะอุ้งกันว่า สวรรค์ในอก นรกในใจ คือถ้าทำดีก็สบายใจ รู้กับตัวเก่า ส่วนทำชั่วนั้นเป็นทุกข์ ระแวงว่าเมื่อใดจะได้รับผล ร้อนรน วุ่นวาย ” ตามวัดต่างๆ มักจะวาดภาพนรก สวรรค์เพื่อสอนเตือนชาวบ้านให้ทำดีเป็นเนืองนิจ เมื่อแม่บ้านพาบุตรหลานไปร่วมทำบุญมักจะพาบุตรหลานมาดูภาพและสอดแทรกสอนบุตรหลานให้เป็นคนดีไปด้วย

2.2 ความเชื่อเรื่องผี

ความเชื่อเรื่องผีภายในชุมชนมีหลากหลายอย่างซึ่งผ่านการสืบทอดจากคนในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่นมาโดยตลอด ความเชื่อเรื่องผีมีผลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมของคนภายในชุมชนมาโดยตลอด ซึ่งจะถือได้ว่าความเชื่อเรื่องผีเป็นเรื่องนามธรรมแต่ถ้าหากว่าเป็นเรื่องใกล้ตัวชาวบ้านมากที่สุด ชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะกลัวผีมาทำอันตรายแก่ตนเองและครอบครัว ตามความเชื่อพื้นบ้านแล้วมีผีดีและผีไม่ดี ผีชนิดต่างๆเป็นอันตรายต่อมนุษย์หากไม่ระวังและป้องกันตัว ชาวบ้านโดยทั่วไปเชื่อว่าการเอาชนะภูติผีด้วยการทำความดีและภาวนาคือเป็นสิ่งที่อยู่ควบคู่กับความเชื่อนี้ ผีพื้นบ้านมีหลายระดับซึ่งส่วนใหญ่เป็นผีที่มีความใกล้ชิดกับชาวบ้าน เช่น ผีปู่ย่า เป็นผีต้นตระกูลของเครือญาติภายในชุมชน การนับถือผีเดียวกันของชาวบ้านภายในแต่ละตระกูลเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นภายในกลุ่มเครือญาติเดียวกัน ส่วนผีที่คุ้มครองหมู่บ้านเรียกว่าผีเสื้อบ้าน ในวัดมีผีเสื้อวัดคุ้มครอง ในระดับบ้านเรือนมีผีเจ้าที่ ผีหอผีเรือน คอยคุ้มครองรักษาบ้านแต่ละหลัง นอกจากนี้ยังมีผีอารักษ์คอยปกป้องรักษาตามต้นไม้ใหญ่ในชุมชน

ความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อที่ละเอียดอ่อน มีความลึกซึ้งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนเป็นอย่างมากจากพื้นฐานทางความเชื่อของแต่ละบุคคลถ่ายทอดสู่บรรดาลูกหลานและญาติมิตรและคนภายในครอบครัว การปฏิบัติตามความเชื่อผ่านรูปแบบของพิธีกรรม เช่นการไหว้ผี การเลี้ยงผี การโยงผี การพ้อนผี เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นประจำภายในชุมชน

ความเชื่อเรื่องระบบการนับถือผีเครื่องบูชาหรือผีต้นตระกูล“ผีปู่ย่า” เป็นความเชื่อที่ผู้หญิงในชุมชนมีความเกี่ยวข้องโดยตรง อีกทั้งการสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ยังได้รับการกระทำมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หน้าที่ของแม่บ้านในการเป็นผู้ดูแลเรื่องจิตป่าละในครอบครัวซึ่งรวมไปถึงการกระทำตามจารีตดั้งเดิมเพื่อให้เกิดความผาสุกแก่สมาชิกทุกคนในครอบครัว การจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมและการทำพิธีกรรมอย่างเคร่งครัดเป็นประจำในช่วงการเช่นสรวงบูชาแม่บ้านเป็นผู้จัดหา และเตรียมความพร้อม สิ่งของทุกอย่างที่จัดเตรียมจะแยกออกจากสิ่งของเครื่องใช้ในบ้านอย่างมีจิตคิดพร้อมทั้งได้กำชับสมาชิกให้ระมัดระวังโดยการไม่ล่องละเมียดควยเอาไปใช้ก่อน เมื่อเข้าสู่ขั้นตอนการทำพิธีกรรมจะเป็นช่วงเวลาที่สำคัญที่ผู้หญิงได้รับมอบหมายให้เป็นผู้นำทำหน้าที่ในการเช่นสรวงบูชา ส่วนผู้หญิงที่เป็นเครื่องบูชาของแต่ละครอบครัวได้เข้าร่วมพิธีกรรมอย่างพร้อมเพรียง ความเชื่อเรื่องผีแบบต่างๆ เป็นความเชื่อที่แตกต่างกันในรายละเอียดของการให้ความสำคัญและการปฏิบัติต่อความเชื่อนั้นแยกแยะออกไปตามรูปแบบของพิธีกรรมที่บุคคลหรือชุมชนสืบทอดมาอย่างยาวนานจนกลายเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน

- ความเชื่อเรื่องผีเสื้อวัด

ผีเสื้อวัด ชาวบ้านใช้เรียกชื่อผีที่ปกปักษ์รักษาวัดให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ชาวบ้านบางคนเรียกผีเสื้อวัดว่า กู่วัด หรือเส้าวัด ความเชื่อเรื่องผีเสื้อวัดเป็นความเชื่อแบบพื้นบ้าน ชาวบ้านในชุมชนเชื่อว่าผีเสื้อวัดคือเทวดาหรือผีที่ทำหน้าที่ในการรักษาวัดวาอารามให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ไม่ให้มีความล่มจมเสียหายเกิดขึ้น โดยปกติแล้วผีเสื้อวัดจะตั้งอยู่บริเวณใดบริเวณหนึ่งของวัด สำหรับที่วัดเมืองสาทรหลวงมีกู่วัดที่ก่อด้วยอิฐ โบกปูนตั้งไว้ข้างศาลาการเปรียญ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ชาวบ้านสืบทอดความเชื่อกันมาอย่างยาวนานว่า กู่วัดมีความศักดิ์สิทธิ์ จะลบหลู่หรือไม่เคารพไม่ได้เป็นอันขาด หากผู้ใดได้ลบหลู่จะได้รับแต่สิ่งที่ไม่ดีเข้ามา เช่น เจ็บป่วยอย่างกะทันหัน หรือเจ็บป่วยโดยหาสาเหตุไม่ได้ ถ้าอยากที่จะหายจากอาการป่วยจะต้องขอขมาลาโทษกู่วัดก่อนจึงจะหายเป็นปกติ ผีเสื้อวัดเมืองสาทรมีการเคารพนับถือมาตั้งแต่สมัยที่ยังเรียกชื่อวัดเมืองสาทรว่าวัดศรีถ้อยทรายมูลแล้ว เมื่อมีงานเกิดขึ้นภายในวัดเช่น ประเพณีปอยหลวง ปอยน้อย เป็ก งานศพ วันธรรมสวนะ อาจารย์วัดเป็นผู้ทำหน้าที่นำเครื่องสักการะบูชา และขันข้าวไปถวายกู่วัดเป็นประจำทุกงาน เครื่องสักการะของกู่วัดประกอบด้วย พานข้าวดอกดอกไม้ รูปเทียน รูป 12 ดอก ขันข้าว

อาหารคาว หวาน น้ำดื่ม จำนวน 2 ชุด อาจารย์วัดเป็นผู้ถวายและบอกกล่าวผู้วัดให้มา
ปฎิบัติกรณงานและคุ้มครองดูแลงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านที่
รับหน้าที่เป็นผู้นำแม่ครัววัดเมืองสาทรหลวง เช่น ป้าประไพ เมืองดี และน้ำแสงหล้า
ศรีสุวรรณ เป็นผู้จัดเตรียมขันข้าวเพื่อถวายเสื่อวัดในช่วงเช้าทุกๆ วันพระ การจัดขันข้าวจะ
เลือกเอาอาหารคาวหวานที่ชาวบ้านนำมาใส่บาตรในศาลาмаจัดวางในขันข้าวแยกไว้
ต่างหาก นอกจากจัดเตรียมเครื่องถวายแล้วแม่บ้านยังเป็นผู้กำชับอาจารย์วัดไม่ให้หลงลืม
การถวายขันข้าวให้ผู้วัดในแต่ละครั้งอีกด้วย ในช่วงที่มีงานเกิดขึ้นในวัดแม่บ้านได้พา
ลูกหลานมาร่วมทำบุญที่วัดในโอกาสต่างๆ เช่น งานทำบุญวันขึ้นปีใหม่ ทานข้าวใหม่
สงฆ์น้ำพระบรมธาตุเจดีย์ การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาวันมาฆบูชา
วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา ประเพณีทานสลากกัณฑ์ งานยี่เป็ง เป็นต้น แม่บ้านมักจะ
กำชับลูกหลานไม่ให้เล่นซุกซนภายในวัดและให้ยำเกรงต่อผู้วัดที่รักษาวัด

- ความเชื่อเรื่องผีเสื้อบ้าน

ผีเสื้อบ้าน หรือที่เรียกว่า ผีเสื้อบ้าน (เจ้าบ้าน) เป็นผีเทวดาอารักษ์ที่ปฎิบัติกรณ
ชาวบ้านในชุมชนให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข ผีเสื้อบ้านเมืองสาทรตั้งอยู่บริเวณหน้าน้ำไถ่กับ
ลำเหมืองพญาคำ มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่ในบริเวณนั้น 10 กว่าต้นสถานที่บริเวณที่ตั้งผู้วัดเป็นที่
สาธารณะของชุมชน ชาวบ้านได้สร้างหอเจ้าบ้านขึ้นมาใหม่เมื่อประมาณ 5 ปีที่ผ่านมา แต่
ยังคงรักษาหอเก่าหลังเดิมไว้ในบริเวณใกล้เคียงกัน ชาวบ้านเชื่อว่าผีเสื้อบ้านจะสอดส่องดูแล
ชาวบ้านในชุมชนอย่างทั่วถึง ซึ่งชาวบ้านแต่ละคนให้ความเคารพยำเกรงต่อผีเสื้อบ้านด้วย
การไม่ลบหลู่หรือทำในสิ่งที่ไม่ดีต่อเจ้าบ้าน เมื่อมีงานเกิดขึ้นในชุมชนชาวบ้านจะต้องมา
บอกให้เจ้าบ้านรับทราบสิ่งที่เกิดขึ้นและต้องนำขันข้าวมาถวายตลอดงาน นอกจากนี้ในช่วง
ประเพณีเดือนเก้าเหนือชาวบ้านมีการรวมตัวกันทำพิธีเลี้ยงผีเสื้อบ้านด้วยหมูต้มในช่วงเย็น
ของวันพฤหัสบดี ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเป็นผู้จัดเตรียมเครื่องเช่นที่บ้านของตนในตอนเช้า
และนำมารวมกันที่เสื้อบ้านในเวลาเย็น ในปีนี้ชาวบ้านได้นิมนต์เจ้าอาวาสวัดเมืองสาทร
หลวงมาเทศน์ 1 กัณฑ์ เสร็จแล้วเจ้าผีได้ทำหน้าที่เลี้ยงผีเสื้อบ้านท้ายที่สุดหลังจากที่ทำ
พิธีเสร็จแล้วผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านได้นำหมูต้มส่วนของตนเองมาประกอบอาหารรับประทาน
กันภายในครอบครัวของตนเอง ซึ่งชาวบ้านถือปฏิบัติอย่างนี้มาโดยตลอดเพราะเชื่อว่า
เนื้อหมูหรืออาหารที่ได้จากการเลี้ยงผีเสื้อบ้านจะช่วยคลบ้นดาลให้ครอบครัวอยู่ร่มเย็น

เป็นสุข รวมทั้งผีเสื้อบ้านจะได้คุ้มครองสมาชิกทุกคนในครอบครัวให้อยู่รอดปลอดภัยจากภัยอันตรายต่างๆ

- ความเชื่อเรื่องผีป่วน

ผีป่วนเป็นผีประจำตระกูลของชาวบ้านในชุมชนซึ่งภายในชุมชนเมืองสาครมีผีป่วน ประมาณ 20 กว่าตระกูล ผีป่วนเป็นความเชื่อพื้นบ้านที่มีการสืบทอดกันมายาวนาน ผู้หญิงที่มีอายุมากที่สุดตระกูลถูกยกให้เป็นเจ้าผี ทำหน้าที่เป็นผู้นำของกลุ่มเครือญาติในการประกอบพิธีกรรม และโยงผี เลี้ยงผีอย่างเคร่งครัด ชาวบ้านเชื่อว่าผีป่วนเป็นผีต้นตระกูลของชาวบ้านแต่ละคนในชุมชน ชาวบ้านให้ความเคารพและปฏิบัติตัวอย่างเคร่งครัดภายในบ้านเจ้าผีมีหอผีป่วนที่ตั้งขึ้นในบ้านมีอยู่ 2 ลักษณะคือ 1. ผีป่วนที่อยู่หอ 2. ผีป่วนที่อยู่บนเรือน ผีป่วนบางตระกูลอยู่ทั้งที่บนบ้านและอยู่ทั้งที่หอ สตรีส่วนใหญ่ในชุมชนมีบทบาทในการกระทำตามความเชื่อเรื่องผีป่วนเป็นอย่างมาก เริ่มตั้งแต่การถ่ายทอดความเชื่อให้กับคนภายในครอบครัว และเป็นผู้จัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงผี ผีป่วนในชุมชนเมืองสาครหลวงมีอยู่ 2 แบบ คือ ผีป่วนที่ฟ้อนและผีป่วนที่ไม่ฟ้อน ผีป่วนที่ฟ้อน (ผีผด) จะมีม้าขี่ประจำตระกูล 1 คนเพื่อเป็นคนทรงซึ่งจะมีการฟ้อนผีผดปีละ 1 ครั้งในช่วงประเพณีเดือน 9 เหนือ หอผีป่วนม้าขี่จะต่างกับผีป่วนที่ไม่ฟ้อนคือ หอผีป่วนม้าขี่จะมีหลักช้าง หลักม้า ตั้งอยู่ข้างหอผีป่วน การฟ้อนผีผดทำขึ้นที่บ้านเจ้าผีโดยเจ้าผีจะเอากรวยดอกไม้ธูปเทียนไปเชิญผีป่วนตระกูลต่างๆในชุมชนมาฟ้อนร่วมกัน การฟ้อนผีผดมีความแตกต่างจากการฟ้อนผีเจ้าทรงเพราะการฟ้อนของเจ้าทรงเป็นการฟ้อนของเครือข่ายเจ้าทรงที่ไปมาหาสู่กันเท่านั้น ส่วนผีป่วนที่ไม่ฟ้อนมีพิธีการเลี้ยงผีป่วนในเดือน 9 เหนือเช่นกัน ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นการเลี้ยงตามประเพณีเพื่อให้ครอบครัว เครือญาติอยู่ร่มเย็นเป็นสุข ในการเลี้ยงผีป่วนใช้ดอกไม้ที่ไม่เหมือนกัน ส่วนใหญ่ใช้ดอกไม้สีขาว อาหารที่ใช้เลี้ยงผีป่วนบางตระกูลใช้ไก่ต้ม ผีป่วนบางตระกูลใช้หมูต้ม และผีป่วนบางตระกูลใช้ทั้งหมูต้มและไก่ต้ม ชาวบ้านเรียกผีป่วนที่ฟ้อนว่า “ ผีกินถั่ว ” เครื่องครัวที่ใช้เลี้ยงผีป่วนต้องครบชุดและยุ่งยากมาก เช่น ต้องใช้ขันข้าว 8 ชุด เนื้อหมูต้ม แกงอ่อม ยำเนื้อ ไข่ต้ม เนื้อปิ้ง มะพร้าว น้ำหอม เมี่ยง บุหรี่ และดอกไม้สีขาว (ดอกไม้สด) นอกจากนี้ยังจะต้องตั้งที่เกี้ยวหญ้า หม่อนน้ำเพื่อให้ม้าขี่ได้กินอย่างอิ่มหนำสำราญไว้ด้วย ระบบผีป่วนนอกจากจะเป็นการสร้างสามัคคีของญาติมิตรสายเลือดเดียวกันแล้ว ระบบผีป่วนยังเป็นการควบคุมความประพฤติของหนุ่มสาวให้อยู่ในกรอบระเบียบอีกด้วย ผู้หญิงมีการรักษาวลสงวนตัว ชาวบ้านมักจะเรียกการแต่งงานว่า

“ ประเพณีศีลผิ ” ซึ่งจะทำขึ้นก่อนที่จะเริ่มงาน การไหว้ระหว่างฝ่ายหญิงและฝ่ายชายถือเป็นธรรมเนียมที่มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน ถ้าหากผู้ชายจะต้องตัวผู้หญิงก่อนแต่งจะต้องเลี้ยงผีเพราะเกิดการผิผิขึ้น ในบ้านเมืองสาครพิมายตระกูลอุยสุ ซึ่งมียายคำแบ่ง ดาวเรือง สืบทอดต่อมาถ้ามีผิผิจะต้องเลี้ยงผีปู่ย่าด้วยหัวหมูถึง 2 หัว การถ่ายทอดเรื่องผีปู่ย่าในครอบครัวมีผู้หญิงสูงอายุ และแม่บ้านเป็นผู้ถ่ายทอดให้กับคนภายในครอบครัวมาโดยตลอด

- ความเชื่อเรื่องผีเจ้าที่ (แม่ธรณี)

ผีเจ้าที่หรือผีแม่ธรณี เป็นผีที่ดูแลรักษาพื้นที่ในบ้านและคนในครอบครัวให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ผีเจ้าที่ในแต่ละครอบครัวที่บ้านเมืองสาครมีอยู่ 2 แบบ คือ 1. ผีเจ้าที่ที่อยู่หอ 2. ผีเจ้าที่ที่อยู่ในบ้าน ชาวบ้านใช้เสาเอกหรือเสามงคลกลางบ้านเป็นที่ตั้งของหอผีเจ้าที่ การเลี้ยงผีเจ้าที่ในช่วงประเพณีเดือน 9 และในโอกาสที่มีกิจกรรมต่างๆเกิดขึ้นในครัวเรือน เช่น การแต่งงาน ทำบุญบ้าน งานศพ เป็นต้น ชาวบ้านเชื่อว่าผีเจ้าที่ที่คอยดูแลพื้นที่ในบ้านและจะป้องกันภูติผีปีศาจไม่ให้เข้ามาภายในบริเวณบ้านได้ เมื่อสมาชิกภายในครอบครัวจะเดินทางไปไหนไกลๆ จะต้องบอกกล่าวเจ้าที่เพื่อการเดินทางเป็นไปโดยปลอดภัย ภายหลังจากที่กลับมาแล้วชาวบ้านจะมาบอกผีเจ้าที่อีกครั้งหนึ่งเพื่อให้ท่านรับทราบ ตามความเชื่อแต่โบราณกาลในสมัยพุทธกาลถึงรูปลักษณะของพระแม่ธรณีซึ่งมีเพศหญิงมีมวยผมยาวสามารถบีบน้ำออกจากมวยผมได้ แผ่นดินคือแม่ธรณีที่เอื้ออาทรต่อชาวบ้านและผู้ที่อยู่อาศัย

- ความเชื่อเรื่องภูตผี

ความเชื่อเรื่องภูตผีต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนได้รับการเล่าขานสืบต่อกันมาหลายช่วงอายุคน ชาวบ้านโดยทั่วไปเชื่อว่าชีวิตหลังความตายเป็นสิ่งที่น่ากลัว และภูตผีต่างๆ มักจะเป็นอันตรายสำหรับชาวบ้านโดยทั่วไป ชาวบ้านเชื่อว่าในชุมชนมีภูตผีสิงสถิตอยู่ทั่วไปเช่น ผีตายโหง (ผิคนที่ถูกฆ่าตายหรือตายด้วยอุบัติเหตุ) ผีกะ ผีม้าบ้อง ผีโพรง ผีพราย ผีปกกะโหล่ง ผีป่า ผีย่าหม้อหนึ่ง ผีสรรพเวสี ผีกองกอยและผีสองนาง เป็นต้น ผีแต่ละชนิดจะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ชาวบ้านเชื่อว่าผีเหล่านี้มักจะเข้าสิงและทำอันตรายกับชาวบ้านที่ชั่วช้าและชาวบ้านที่ลบหลู่ผี ความเชื่อเรื่องภูตผีแทรกตัวอยู่ตามพื้นบ้านทั่วไปซึ่งมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกำจัดผีทั้งพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาและผู้มี

คาถาอาคม ได้แก่ พ่อน้อย พ่อหนาน และหมอยาแผนโบราณ เมื่อมีผีเข้าสิงชาวบ้านในชุมชน บรรดาญาติพี่น้องของชาวบ้านจะไปเชิญหมอยาหรือพ่อน้อยพ่อหนานมาไล่ผีออกจากร่างของผู้ถูกผีเข้าสิง ผีที่นิยมเข้าชาวบ้านมากที่สุดคือผีกะ ผีกะเป็นผีที่ตะกละที่ กินของดิบคล้ายกับผีปอบ หลังจากที่ถูกเข้าสิงร่างของชาวบ้านแล้วจะทำให้ชาวบ้านที่ถูกเข้าสิงมีพฤติกรรมที่แปลกไปจากเดิม หมอยาจะทำพิธีเสกน้ำมันต์ไล่ผี หลังจากไล่ผีออกแล้วบางทีจะต้องเลี้ยงผีด้วยอาหารคาวหวานตามที่ผีต้องการ นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความเชื่อว่าถ้าหากจะอุทิศส่วนกุศลให้กับผีตายโหงจะต้องถวายทานอุทิศส่วนกุศลให้นกวัด ส่วนบุญกุศลจึงจะไปถึงผีตายโหง ทั้งนี้เพราะชาวบ้านเชื่อว่าผีตายโหงไม่สามารถที่จะเข้ามาภายในวัดได้

2.3 ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นเรื่องที่แฝงอยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้านโดยทั่วไป สิ่งที่น่าสนใจนอกเหนือจากปกติและเป็นเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลานานแล้ว ชาวบ้านเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะช่วยดลบันดาลสิ่งที่ชาวบ้านต้องการได้ เช่น สุขภาพ ความสบาย การหายจากโรค การได้ทรัพย์ การสิ้นทุกข์ ความมั่งมี สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นเรื่องใกล้ตัวกับชาวบ้าน ดังนั้นสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวชาวบ้านจึงถูกยกให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยเหตุผลนานาประการ สิ่งศักดิ์สิทธิ์มีผลทางด้านจิตใจกับชาวบ้าน แม้กระทั่งพระพุทธศาสนายังถูกผนวกให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของชาวบ้านในพระพุทธศาสนามีหลายอย่างเช่น พระพุทธรูป พระบรมธาตุเจดีย์ พระวิหาร พระอุโบสถ บาตรน้ำพระพุทธมนต์ รอยพระพุทธบาท พระบรมสารีริกธาตุ ฝ่าพระหัตถ์ น้ำบ่อศักดิ์สิทธิ์ แท่นศักดิ์สิทธิ์ และต้นศรีมหาโพธิ์ เป็นต้น ส่วนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นอกเหนือจากความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาแบบพื้นบ้านแล้วยังมี ต้นไม้ใหญ่ ภูเขา คาบ หอก และบรรดาสิ่งของเครื่องใช้ของพระภิกษุที่ปฏิบัติธรรมเคร่งครัดในทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์นอกจากจะเป็นความเชื่อที่ผสมกลมกลืนอยู่กับความเชื่อเรื่องอื่นๆ ที่อยู่ใกล้ตัวชาวบ้านแล้ว ยังเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับชาวบ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2.4 ความเชื่อเรื่องพื้นบ้านทั่วไป

ความเชื่อภายในชุมชนที่เป็นความเชื่อของชาวบ้านเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน จากการสังเกตสืบทอดผ่านต่อกันมาจากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีที่ทันสมัยสะดวกสบายมากขึ้น แต่ความเชื่อพื้นบ้านยังเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลซึ่งชาวบ้านแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่สะท้อนเป็นความเชื่อที่มีอยู่ในชุมชนในปัจจุบัน

- ความเชื่อเรื่องการอยู่อาศัย

การอยู่อาศัยเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นสำหรับชาวบ้านเป็นอย่างมาก ชาวบ้านเชื่อว่าการอยู่อาศัยรวมกันเป็นครอบครัวใหญ่จะต้องให้ความเคารพเชื่อฟังผู้นำครอบครัว และมีความปรองดองกันภายในครอบครัว นอกจากนี้การอยู่อาศัยที่ดีเป็นมงคล จะต้องไม่สร้างที่อยู่อาศัยคร่อมลำเหมือง บ่อน้ำ ชาวบ้านถือว่าเป็นเรื่องจืดสำหรับครอบครัว จะทำให้ครอบครัวไม่เจริญก้าวหน้า สำหรับในครอบครัวที่มีผู้สูงอายุในครัวเรือนหรือมีแม่บ้านที่เป็นเก๊าผิจจะมีการสร้างหอผีอยู่ไว้ในบ้าน หรือแยกออกมาตั้งไว้ข้างๆบ้าน ทางทิศตะวันออกของบ้าน ส่วนบ้านของทุกหลังคาเรือนจะต้องมีหอผีเจ้าที่ไว้เป็นสัดส่วน บางหลังถือเอา เสาเอกหรือเสามงคลเป็นเจ้าที่สำหรับเคารพนับถือ

- ความเชื่อเกี่ยวกับการกินอาหาร

การกินอาหารเป็นปัจจัย 4 อีกอย่างหนึ่งที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านในชุมชน โดยที่ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเป็นผู้จัดเตรียมอาหารสำหรับแต่ละครอบครัว ดังนั้นผู้หญิงจึงเป็นผู้ที่มีความเชื่อต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาหารการกินมาโดยตลอด การจัดทำและเตรียมอาหารตามความเชื่อโดยเฉพาะอาหารที่ชาวบ้านมีความเชื่อเกี่ยวกับการกินอาหารหลากหลายอย่างซึ่งเกี่ยวข้องกับประเพณีพื้นบ้าน เช่น ชาวบ้านเชื่อว่าอาหารที่เป็นมงคลสำหรับชีวิตเมื่อรับประทานร่วมกันแล้วจะอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข อาทิ ในงานแต่งงาน ชาวบ้านจะแกงผัก ดัมผัก เพื่อให้คู่บ่าวสาวพุ่มพุกและอยู่ร่วมกันอย่างยาวนาน ในงานขึ้นบ้านใหม่ชาวบ้านจะทำลาบเลี้ยงแขกที่มาร่วมงานเพื่อความเป็นสิริมงคล ตามความเชื่อที่ว่าจะทำให้มีลาภยศสรรเสริญเข้ามาสู่บ้านหลังใหม่นั้นเอง ในเทศกาลวันขึ้นปีใหม่ของทางเหนือ (เดือน 7 เหนือ) ซึ่งตรงกับเดือนเมษายนของทุกปี ชาวบ้านนิยมรับประทานอาหารที่ทำจากผลขนุน เช่น ตำขนุน แกงขนุน การที่นำมารับประทานร่วมกันในครอบครัวจะทำให้สมาชิกในครอบครัวเกื้อหนุน จุนเจือ รักใคร่กันอันเป็นกลอุบายสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมปัจจุบัน

อาหารบางอย่างชาวบ้านเชื่อว่า ถ้าหากรับประทานร่วมกันจะทำให้เกิดความแตกแยก หรือไม่สามัคคีกัน เช่น ถ้าหากไม่ใช่คนที่ เป็นสมาชิกภายในครอบครัวเดียวกัน ห้ามไม่ให้กินแกงหอยร่วมกัน และห้ามไม่ให้กินอาหารที่ทำจากเป็ดร่วมกันชาวบ้านเชื่อว่า ถ้าหากล่องละเมียดจะทำให้คนที่รับประทานด้วยกันต่างคนต่างอยู่ไม่เป็นมิตรกัน และไม่กลับมาพบปะกันอีกเลย ส่วนชาวบ้านที่มีคาถาคงกระพัน หรือชาวบ้านที่เป็นเจ้าทรงเลืกรับประทานอาหารโดยเลี้ยงไม่รับประทานอาหารที่ทำในบ้านศพทุกชนิดเพราะเชื่อว่าอาหารที่ทำในบ้านศพจะทำให้คาถาอาคมเสื่อม ชาวบ้านเชื่อว่าอาหารหลายอย่างเป็นอาหารที่มีพิษต่อร่างกายผู้ป่วย เช่น ไข่ ไก่ เนื้อวัว เนื้อควาย เนื้อหมู น้ำพริกน้ำปู เมื่อรับประทานไปแล้วจะทำให้เจ็บปวดแผล ไข้ขึ้น เป็นต้น

การทำอาหารของแต่ละครอบครัวมีผู้หญิงเป็นแม่บ้านรับผิดชอบเรื่องอาหาร การกินของครอบครัว ความเชื่อในการบริโภคอาหารที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษสู่การทำอาหารที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การสั่งสมการเรียนรู้จากการบอกเล่าของพ่อแม่ ญาติพี่น้อง เพื่อนพ้องที่รู้จักมักคุ้นกันก่อให้เกิดความเชี่ยวชาญในการทำอาหารซึ่งมีลักษณะจำเพาะประจำท้องถิ่น

- ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากิน

การทำมาหากินของชาวบ้านในชุมชน ชาวบ้านเชื่อว่าถ้าหากต้องการที่จะให้ การงานคล่องตัว และค้าขายดี มีโชคลาภจะต้องไม่ทิ้งเครื่องใช้ไว้เกะกะ เช่น ไม่นำสาก กับครกให้คาถานอยู่ หรือทัพพีกับหม้อ จะต้องเก็บให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ชาวบ้านเชื่อว่า ถ้าออกไปหาของป่า เก็บผัก หาปลา หรือทำกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวกับการทำมาหากินถ้าหากทิ้งสิ่งของสองสิ่งคาถานไว้จะทำให้หาของไม่ได้เลย ซึ่งหน้าที่ในการเก็บสิ่งของเครื่องใช้คือหน้าที่ของแม่บ้านที่จะต้องดูแล ภายในแต่ละครอบครัวแม่บ้านเป็นผู้บอกกล่าวหรือสั่งสอน บุตรหลานให้รู้เกี่ยวกับสิ่งที่ต้องระมัดระวังในการเก็บสิ่งของเครื่องใช้และมักจะเน้นย้ำ เชื่อมโยงไปสู่เรื่องการทำมาหากินเพื่อปากท้องของคนในครอบครัว ชาวบ้านเรียกสิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าวว่า “ แก่น ” แก่นเป็นคำที่มีความหมายถึง ไม่ได้ หรือไม่มีโชค ในบางครั้งถ้าหากชาวบ้านพูดคาดหวังไว้ก่อนที่จะได้เช่น สามปีไปหาปลา แต่ภรรยาอยู่บ้านเตรียมเครื่องปรุงสำหรับแกงปลา และเรียกญาติๆ ให้มารับประทานแกงปลาด้วยกันในตอนเย็นไว้ก่อน พอสามีกลับมามีปรากฏว่าหาปลาไม่ได้แม้แต่ตัวเดียว การที่หาปลาไม่ได้ เพราะการเตรียมพร้อมในการแกงปลาของภรรยาชาวบ้านเชื่อว่า “ แก่น ” เพราะรีบเร่ง

จนเกินไป ความเชื่อเรื่องการทำมาหากินเป็นความเชื่อที่แม่บ้านและครอบครัวถ่ายทอดสู่ลูกหลานอันเป็นวิถีชีวิตแห่งการดำรงชีพในแต่ละวัน

- ความเชื่อเกี่ยวกับร่างกาย

ชาวบ้านเชื่อว่าร่างกายของคนเรามีขวัญอยู่ 32 ขวัญ และถ้าหากร่างกายสมบูรณ์ดี โรคภัยต่างๆ ไม่สามารถที่จะมาสร้างความรำคาญให้กับตนเองได้ ของสูงในร่างกายมีเส้นผมและศีรษะ ชาวบ้านเชื่อว่าจะต้องให้ความเคารพ โดยเฉพาะศีรษะของผู้ที่มีอายุมากกว่า ผู้ที่มีอายุน้อยจะจับหรือลูบไม่ได้เป็นอันขาด เพราะการกระทำความผิดถือว่าเป็นการไม่ให้เกียรติ และไม่นับถือ ชาวบ้านถือว่าเท้าเป็นของต่ำ การนอนหลับภายในครอบครัวชาวบ้านจะหันหัวไปทางทิศตะวันออกและทิศเหนือโดยไม่เอาศีรษะและเท้าไปทางเดียวกัน เพราะถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเป็นผู้อบรมสั่งสอนบุตรหลานให้ประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัดซึ่งถือเป็นมารยาททางสังคมที่จะต้องทำ เมื่อลูกหลานทำผิดแม่บ้านเป็นผู้กล่าวตักเตือนไม่ให้ทำเช่นนั้นอีก รวมทั้งยังทำตัวเป็นแบบอย่างสำหรับบุตรหลานอีกทางหนึ่ง

- ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวชาวบ้านหลายอย่างเช่น ลำเหมือง ทางเดิน ดันไม้ เป็นต้น ชาวบ้านเชื่อว่าการกั้นลำเหมืองเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ เพราะจะทำให้เป็นอันตรายต่อร่างกาย เช่น ตาบอด เจ็บป่วย ซึ่งตรงกันกับเรื่องทางเดินสาธารณะที่เป็นของส่วนรวมจะต้องไม่ปิดกั้น ส่วนความเชื่อเรื่องดันไม้ที่ปลูกในบ้าน ดันไม้ใหญ่จะต้องไม่คลุมหลังคาบ้าน ชาวบ้านบางคนเชื่อว่าไม่ควรปลูกต้นกล้วยไว้หน้าบ้านเพราะจะทำให้ฝันงานนี้ถึงสถิติที่ต้นกล้วยซึ่งจะเป็นอันตรายกับสมาชิกในครอบครัว ความเชื่อเหล่านี้เป็นความเชื่อที่ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเป็นผู้อบรมสั่งสอนบุตรหลานให้ได้รับรู้เกี่ยวกับความเชื่อ และสืบทอดความเชื่อนี้อย่างระมัดระวัง

- ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้

ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านและผู้ใหญ่ในครอบครัวเป็นผู้ถ่ายทอดความเชื่อเรื่องการใช้สิ่งของแก่สมาชิกในครอบครัวในการใช้สิ่งของเครื่องใช้จะต้องเก็บไว้ให้ปลอดภัย และนำมาใช้อย่างระมัดระวัง เช่น การใช้มีดหรือของมีคม จะนำมาหยอกล้อกันไม่ได้เป็นอันขาด เพราะชาวบ้านเชื่อว่าผีจะอยู่ หรือผลักจนลึ้มซึ่งอาจจะเป็นอันตรายถึงกับชีวิตได้ เด็กเล็กๆ ในครอบครัวเป็นวัยที่ซุกซน มักจะเอาสิ่งของเครื่องใช้มาเล่นกัน

- ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาภ

โชคลาภเป็นสิ่งที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ปรารถนา และอยากให้เกิดขึ้นกับตนเอง สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม ชาวบ้านหลายครอบครัวมีความเชื่อในบารมีของพระสืวลี พระพุทธสาวกที่มีลาภมาก ตามตำนานกล่าวว่าเมื่อพระสืวลีไปอยู่ที่ไหนก็ไม่อดอยาก ชาวบ้านบูชารูปเหมือนของพระสืวลีไว้ในบ้านตลอด นอกจากรูปปั้นพระสืวลีแล้วยังมีรูปปั้นนางกวักตั้งอยู่ภายในบ้าน โดยเฉพาะบ้านที่ค้าขาย ชาวบ้านเชื่อว่านางกวักจะกวักเงินกวักทอง ความมั่งมีศรีสุขให้เข้ามาสู่ภายในครอบครัวของตนเอง ในตอนเช้าชาวบ้านจัดอาหารคาวหวานใส่ไว้บนหิ้งเพื่อเลี้ยงนางกวักให้อิ่มหนำสำราญ และจะได้คลบนันดาลให้ขายของได้มากขึ้นกว่าเดิม

- ความเชื่อเรื่องซัด

การกระทำที่ผิดไปจากจารีตโบราณที่ชาวบ้านยึดถือว่าถือเป็นการ “ ตกซัด ” การตกซัดมีหลายอย่างเช่น การสร้างบ้านทับลำเหมือง การถมน้ำบ่อ การตัดต้นไม้ การเปิดถนนทางเดินสาธารณะ ถูกแต่งงานกับพ่อแม่ พี่น้องแต่งงานกัน คนสมสู่กับสัตว์ และการก่อสร้างภายในวัดที่ทำลายของโบราณดั้งเดิม สิ่งที่ตกซัดชาวบ้านเชื่อว่าจะไม่มีความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า เป็นสิ่งที่บดบังไม่ให้ประสบความสำเร็จ ดังนั้นจึงมีการแก้ซัดด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้หายจากความซัดดังกล่าว ความเชื่อเรื่องซัดเป็นความเชื่อที่แม่บ้านได้รับและรู้เรื่องราวต่างๆ มาจากคนในอดีต แม่บ้านได้ถ่ายทอดความเชื่อเรื่องซัดแก่สมาชิกในครอบครัวให้ได้รับทราบและรักษาจารีตโบราณที่ยึดถือปฏิบัติมาภายในชุมชน

- ความเชื่อเรื่องการสร้างอาคารบ้านเรือน

การสร้างบ้านเรือนภายในชุมชนมีความเชื่อที่สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเป็นผู้สืบทอดเล่าวิธีปฏิบัติสู่ลูกหลานในครอบครัวตามที่ชาวบ้านเชื่อว่าจะต้องสร้างตามรูปแบบและขั้นตอนตามแบบโบราณที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด ก่อนที่จะทำการก่อสร้างจะต้องดูฤกษ์ยามให้เหมาะสม เลือกว่าวันใดเป็นวันที่มีสิริมงคล หลังจากนั้นจะทำพิธีตั้งเสาเอก พ่อน้อยพ่อนานในชุมชนจะทำยันต์หัวเสา มาใส่ไว้ใต้หัวเสาทุกเสาแล้วจึงเริ่มทำการก่อสร้าง ภายหลังจากที่สร้างบ้านเสร็จจะต้องทำบุญก่อนที่จะเข้าอยู่อาศัย ชาวบ้านเชื่อว่าบ้านที่ปลูกมาแล้วไม่ต่ำกว่า 10 ปี ถ้ามีการต่อเติมถือว่า ซัด จะทำให้ผู้อยู่อาศัยอยู่อย่างไม่ปกติสุข เศือคร่อน และจะมีเรื่องร้ายเข้ามาสู่ครอบครัวอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความเชื่อว่าการหาช่างเข้ามา

สร้างบ้านอยู่อาศัย เพราะหลองข้าวเป็นของสูงซึ่งจะต้องให้ความเคารพในฐานะของสิ่งที่มีพระคุณต่อชาวบ้าน

- ความเชื่อเกี่ยวกับเด็ก

ความเชื่อเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนในชุมชน เป็นสิ่งที่ผู้ปกครองของเด็กโดยเฉพาะแม่บ้านมักจะใช้อบรมสั่งสอนเด็กให้ประพฤติและปฏิบัติตามมาโดยตลอด ความเชื่อเกี่ยวกับเด็กมีความสัมพันธ์กับความเชื่ออื่นๆ เช่น ความเชื่อเรื่องผีเอาเด็กซ่อน ในตอนกลางคืนเด็กมักจะเล่นซ่อนแอบกันเป็นกลุ่มตามพุ่มไม้และที่ลับ ผีจะบังตาคนให้ไม่สามารถมองเห็นเด็กได้ ถึงแม้จะเรียกตะโกนเสียงดังอย่างไรก็ไม่สามารถมองเห็นได้ นอกจากนี้ชาวบ้านยังเชื่อว่าเด็กเป็นผู้ที่มีจิตบริสุทธิ์สามารถมองเห็นหรือสื่อสารกับดวงวิญญาณได้ ทั้งนี้เพราะเด็กมีจิตบริสุทธิ์กว่าผู้ใหญ่และไม่มีราคะกิเลสสะสมมากเหมือนผู้ใหญ่ นั่นเอง เด็กที่ตัวเล็กๆ อายุ ไม่ถึง 1 ขวบ เวลาจะออกจากบ้านต้องนำหมันที่กั้นหม้อมาทาที่ศีรษะเพื่อ กันไม่ให้ภูติผีมาทำอันตรายให้กับเด็กได้ แม่บ้านต้องเอาใจใส่เด็กในครอบครัวอย่างใกล้ชิด เพื่อให้เด็กซึ่งเป็นสมาชิกในครอบครัวปลอดภัยจากอันตรายต่างๆ

- ความเชื่อเกี่ยวกับผู้หญิงตั้งครรภ์ (แม่มาน)

แม่มานหรือผู้หญิงที่ตั้งครรภ์ ตามความเชื่อพื้นเมืองเหนือจะให้ประเพณีปฏิบัติตามแนวทางที่ผู้เฒ่าผู้แก่ได้กำชับพร่ำสอนไว้ ภายในครอบครัวมีผู้หญิงสูงอายุหรือแม่บ้านเป็นผู้เตือนและบอกกล่าวให้หญิงสาวที่ตั้งครรภ์ในชุมชนได้รับทราบ เช่น แม่มานบดีนั่งคาหัวบันได ความเชื่อนี้เป็นสิ่งที่ช่วยป้องกันมิให้แม่มานหรือคนที่ตั้งครรภ์พลัดตกลงมาจากบันไดซึ่งอาจจะทำให้เป็นอันตรายต่อตัวแม่มานและลูกได้ แม่มานบดิกินของเผ็ดเกินไป เพราะจะทำให้ลูกในท้องร้อน แม่มานบดิกีบผักคั่วนผักไผ่ ชาวบ้านเชื่อว่าถ้าหากแม่มานกีบผักคั่วและผักไผ่แล้วผักจะตายเพราะแม่มานมือร้อน เป็นต้น

- ความเชื่อเกี่ยวกับพืช

พืชผักสวนครัวที่ปลูกในบ้าน ชาวบ้านเชื่อว่าผู้ที่ปลูกต้นไม้เป็น และต้นไม้พืชผักสามารถอยู่ได้อย่างสมบูรณ์แข็งแรงเป็นคนมือเย็น คนมือเย็นจะปลูกต้นไม้ได้ดีซึ่งจะต่างกับคนมือร้อนที่ไม่สามารถปลูกพืชให้เจริญงอกงามได้ พืชผักสวนครัวที่มีอยู่ในครัวเรือนหลายต้นชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นต้นไม้ที่มีสิริมงคล เช่น ต้นมะยม ต้นขนุน ต้นดอกโกสลด ต้นทับทิม ส่วนต้นไม้ที่ไม่นิยมปลูกในบ้าน เช่น ดอกพุทธรักษา (ดอกบัวระวง) ดอกลิ้นทมิฬ ดอกเฟื่องฟ้า แต่สามารถปลูกได้เฉพาะในวัดเท่านั้น ความเชื่อ

เหล่านี้มีผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเป็นผู้ถ่ายทอดเล่าสู่บุตรหลานและสมาชิกในครอบครัวของตน ใ้รับรู้และทราบในรายละเอียดเกี่ยวกับการปลูกพืชชนิดต่างๆ ในครัวเรือนของตน

- ความเชื่อเกี่ยวกับการบำบัดรักษาโรค (หมอยา)

การบำบัดรักษาโรคแบบโบราณ หรือ การรักษาแบบพื้นบ้านมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านมาช้านาน ผู้ที่ทำการบำบัดรักษาโรคในชุมชนชาวบ้านเรียกว่า “ หมอยา ” การบำบัดรักษาโรคด้วยวิธีการแบบโบราณที่มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญภายในชุมชน หมอยาใช้วิธีการบำบัดรักษาตามแบบธรรมชาติซึ่งเป็นการรักษาทั้งทางกายและทางใจตามลักษณะอาการของการเจ็บป่วย เช่น การรักษาด้วยยาสมุนไพรพื้นบ้าน ยางาช แห็กเป่า จับเส้น เป่าหู เป่าตาแดง นอกจากนี้ยังมีการบำบัดรักษาด้วยการใช้คาถาอาคมเพื่อให้หายจากอาการป่วยอีกด้วย โรคที่หมอยารักษา มีหลายโรค ได้แก่ โรคมะเร็งเป็นพิษ เป็นฝี โรคพิษ ตาแดง ปวดท้อง โรคเด็ก โรคผอมเหลือง บะโหก ก้นปูด (ริดสีดวงทวาร) กระดูกหัก ผีเข้าสิง ในบางครั้งหมอยาใช้วิธีการในการบำบัดรักษาหลายอย่างเช่น เช็ด เป่า แห็ก เข้าขวากชুষ และรักษาด้วยยาสมุนไพร เช่น ยาฆาง ยาฝน ยาต้ม ด้วยยาหลายอย่างมีสรรพคุณในการบำบัดรักษาโรค หลังจากที่หมอยาดูอาการป่วยแล้วจะจัดยาให้ตามอาการนั้นๆ ด้วยยาพื้นบ้านมีหลายชนิดได้แก่ ยาฝีมะเร็ง เกิดในไต ปอด ม้าม ไส้ พุง ตัวเหลือง มีอาการหนาวปวดเมื่อยตัว ยาฝีไวกแกมสารพอง แก้เป็นสูกตามขาหนีบข้าง และอิดผอม ยาปากเฝ้าสำหรับเด็กไข้ขึ้น ตัวเหลือง ตาค้าง ยาแก้ปัสสาวะเหม็น ยาแก้ตุ่มอีสุกอีใส อีคำอีแดงซึ่งตัวยานี้ใช้ในการบำบัดรักษาระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กจะไม่เหมือนกัน การใช้ยากับเด็กส่วนมากจะเป็นยาถิบ

หมอยาพื้นบ้านในชุมชนเมืองสาทรหลวงมีหลายท่าน เช่น หมอยาฐาน สินธุจักร์ อายุ 69 ปี หมอยาจันทร์ดา ดวงทวี อายุ 76 ปี หมอยาจันทา พุทธิศรี อายุ 73 ปี และหมอยาสุเทพ ไชยชนะ อายุ 77 ปี หมอยาในชุมชนได้รับความเชื่อถือจากชาวบ้านให้ทำการบำบัดรักษาด้วยวิธีการต่างๆ เมื่อชาวบ้านทั้งในชุมชนและนอกชุมชนไม่สบายด้วยโรคต่างๆ ชาวบ้านจะเดินทางเข้ามาเพื่อขอให้หมอยาบำบัดรักษา ขึ้นแรกหมอยาจะตรวจดูอาการของโรค และสอบถามถึงอาการป่วยอย่างละเอียด หมอยาจะวินิจฉัยว่าเป็นโรคอะไร วิธีการรักษาของหมอยาพื้นบ้านมีความเชื่อที่แฝงอยู่หลายอย่าง ทุกครั้งที่หมอยาฐาน สินธุจักร์จะทำการบำบัดรักษาโรคท่านจะต้องทำพิธีบอกกล่าวครูอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาก่อน การขึ้นขันครูในแต่ละครั้งผู้ป่วยจะต้องเตรียมเครื่องบูชาด้วยตนเองประกอบด้วย ดอกไม้

สีขาว 4 ดอก เทียน 4 เล่ม รูป 4 ดอก ใส่ไว้ในขันครู จากนั้นหมอยาจะทำพิธีไหว้ครูเพื่อ
บอกให้ครูมาช่วยในการบำบัดรักษาให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

นอกจากนี้ยังมีพิธีโยงครูประจำปีของหมอยาที่จะต้องทำปีละครั้ง ในช่วง
ประเพณีปีใหม่เมืองเครื่องครวที่ใช้ขึ้นครูจะถูกจัดเตรียมไว้ในกาละมังสีขาวซึ่งประกอบ
ด้วย รูป 4 ดอก เทียนขี้ผึ้ง 4 เล่ม ดอกไม้สีขาวชนิดใดก็ได้ 4 ดอก เงินขันตั้ง 12 แถบ
ผ้าขาว 1 ผืน ผ้าแดง 1 ผืน เมี่ยง บุหรี่ หมาก พลุ เหล้าขาว 1 ขวด การขึ้นขันครูจะทำใน
วันพฤหัสบดีเท่านั้น ในปีหนึ่งหมอยาจะปลดขันครูในวันสังขารล่อง คือวันที่ 13 เมษายน
ของทุกปี และจะยกขันครูใหม่ในวันปากปี คือวันที่ 16 เมษายนของทุกปี ในช่วงการปลด
ขันครูจะไม่มีการบำบัดรักษาผู้ป่วยโดยจะมีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้หมอยา
ยังทำการขึ้นขันครูในวันเข้าพรรษาและวันออกพรรษาด้วย จารีตอีกอย่างหนึ่งที่หมอยา
ถือปฏิบัติคือ จะไม่รักษาผู้ป่วยในวันเสียของแต่ละเดือน ซึ่งจะไม่ตรงกันในแต่ละเดือน
วันที่หมอยาทำการรักษาเป็นประจำคือวันอังคารและวันพฤหัสบดีชาวบ้านที่รับทราบจะ
เข้ามารักษาในวันดังกล่าวเป็นจำนวนมาก

หมอยายึดถือการดำรงตนเป็นคนดีตลอดชีวิต รักษาศีล ไม่ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ และ
เล่นการพนัน และจะรักษาผู้ป่วยด้วยการเสียสละ ไม่คิดค่าตอบแทนใดๆทั้งสิ้น หลังจากที่
หายป่วยในภายหลังผู้ป่วยจึงนำน้ำมนต์สัมปถ์ออกมาบูชาแสดงความขอบคุณหมอยา

- ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์

ภายในชุมชนเมืองสาทรหลวงมีสัตว์เลี้ยงและสัตว์ที่เป็นพิษ และไม่เป็นพิษ
หลายอย่าง สัตว์หลายอย่างมีความผูกพันกับชาวบ้านแตกต่างกันออกไป ชาวบ้านในชุมชน
มีความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์หลายอย่าง เช่น แมว ชาวบ้านถือว่าเป็นสัตว์ที่มี 9 ชีวิต และแมว
ยังเป็นพี่ของเสืออีกด้วย ชาวบ้านเชื่อกันว่า แมวเป็นผู้สอนให้เสือปีนต้นไม้เป็น ดังนั้น
ชาวบ้านจึงนิยมเลี้ยงแมวไว้ในบ้านอย่างทะนุถนอมและบำรุงเลี้ยงดูโดยไม่ทุบตีแมว ส่วน
สุนัข ชาวบ้านเลี้ยงไว้เฝ้าบ้านและเป็นเพื่อนมนุษย์ มีความเชื่อเกี่ยวกับสุนัขว่า สุนัขเป็นสัตว์
ที่สามารถมองเห็นสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถมองเห็นได้ เช่น วิญญาณ ในเวลากลางคืนสุนัขจะหอน
ต่อกันเป็นทอดๆ ชาวบ้านเชื่อว่าการที่สุนัขหอนเพราะมันเห็นผี นกเค้าแมว เมื่อนกเค้าแมว
ร้องครวไคในอดีตชาวบ้านจะเชื่อว่าผีจะกำลังจะเข้าสิงผู้หญิงคนใดคนหนึ่งในชุมชน
นอกจากนี้บางคนยังมีความเชื่อว่านกเค้าแมวร้องขึ้นเพื่อแกล้งหญิงสาว และเพื่อเป็นการ
ประกาศให้ชายหนุ่มรับทราบว่าผู้หญิงคนนี้เป็นผีจะ อย่าได้เข้ามาใกล้หญิงสาวเป็นอันขาด
และสัตว์ในวัด เช่น จิ้งหรีด แมลงมัน ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสัตว์ที่มีศีล ชาวบ้านจะไม่จับมาทำ

อาหารเพื่อรับประทานเป็นอันขาด เพราะชาวบ้านเชื่อว่าเป็นบาป เป็นต้น ความเชื่อเรื่องสัตว์เป็นเรื่องที่แม่บ้านมักจะถ่ายทอดสู่บุตรหลานภายในครอบครัวของตนเองอยู่เสมอ

3. พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ

จากความเชื่อพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยผ่านการทำพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกัน จากพิธีกรรมที่บุคคลหรือชาวบ้านจำนวนหลายคนเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และกระทำในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา มีดังต่อไปนี้คือ

พิธีกรรมการทำบุญทางพระพุทธศาสนา

การทำบุญทางพระพุทธศาสนา เป็นพิธีกรรมที่อยู่คู่กับชุมชนเมืองสาครมานานับตั้งแต่เริ่มมีการสร้างวัดเมืองสาครขึ้นในปี พ.ศ. 2380 ในสมัยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ จากอดีตจนถึงปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนเมืองสาครหลวงมีการประกอบพิธีกรรมทำบุญในวาระต่างๆ ซึ่งการทำบุญให้ทานในทางพระพุทธศาสนาจะต้องมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ครบถ้วนคือ ผู้ที่ถวายทานจะต้องมีจิตใจที่บริสุทธิ์ มีศีลบริสุทธิ์ และได้ทรัพย์สินมาโดยสุจริต ซึ่งจะทำให้การทำบุญได้ผลานิสงส์มาก การทำบุญในทางพระพุทธศาสนามีหลายประการ เช่น การทำบุญตักบาตร การถวายสังฆทาน การถวายของ การทานขันข้าว การทอดผ้ากฐิน การทอดผ้าป่า การสร้างวิหาร เจดีย์ อุโบสถ ศาลา การเปรียญ กุฏิ วิหาร กำแพง พระพุทธรูป การตักบาตรเทโวโพหนะ การฟังเทศน์ การทำบุญในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมการทำบุญในทางพระพุทธศาสนาแบบพื้นบ้านที่แตกต่างจากภาคอื่นๆ แต่แฝงอยู่ในประเพณีในรอบปี เช่น พิธีการถวายทานในงานปอยหลวง พิธีการบวช พิธีการเป็ก เป็นต้น

ในการประกอบพิธีกรรมแต่ละครั้งในชุมชน ผู้หญิงมีส่วนร่วมในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ผู้หญิงที่เป็นแกนนำสามารถร่วมตัดสินใจจัดการการประกอบพิธีกรรมร่วมกับผู้นำทางศาสนาและผู้นำในชุมชน กิจกรรมงานที่เกิดขึ้นหลายอย่างมีการเตรียมความพร้อมมาเป็นอย่างดี ผู้หญิงที่อภยาศัยดีและพูดจาได้คล่องแคล่วทำหน้าที่เป็นประชาสัมพันธ์บอกกล่าวเรื่องราวเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมให้ชาวบ้านได้รับทราบและระดมคนให้มาช่วยกันจัดเตรียมพิธีกรรมที่เป็นงานของส่วนรวม งานที่เป็นพิธีกรรมระดับครอบครัวมีผู้หญิงที่เป็นเครือญาติเดียวกันมาช่วยกันเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรม ส่วนงานในระดับชุมชนส่วนรวมชาวบ้านหลายฝ่ายได้มาช่วยกันจัดเตรียม การจัดเตรียมเครื่องประกอบ

พิธีกรรม อาหารคาวหวาน การจัดสถานที่ เก็บภาชนะเครื่องใช้เข้าที่ให้เรียบร้อยเป็นงานที่ผู้หญิงช่วยกันทำเป็นจำนวนมาก

การชักชวนบุตรหลานที่เป็นสมาชิกในครัวเรือนและพามาร่วมในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาภายในชุมชนเป็นสิ่งที่สามารถพบเห็นอยู่เป็นประจำ ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านอาศัยช่วงเวลาในการพาบุตรหลานมาร่วมพิธีกรรมบอกกล่าวเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับพิธีกรรมในทางศาสนาเป็นการส่งเสริมให้ลูกหลานมีความรู้เพิ่มมากขึ้นจากพิธีกรรมที่เกิดขึ้นจริง

พิธีกรรมการส่งเคราะห์

การส่งเคราะห์ เป็นพิธีกรรมแบบพื้นบ้านที่มีการสืบทอดภายในชุมชนมาเป็นเวลาช้านานแล้ว ชาวบ้านเชื่อว่าพิธีการส่งเคราะห์จะทำให้เคราะห์ร้ายต่างๆ หดไป หรือ ทุเลาลง เคราะห์ร้ายที่เกิดขึ้นหลายอย่างทั้งเคราะห์ร้ายส่วนตัวและเคราะห์ร้ายของส่วนรวมในการส่งเคราะห์ภายในชุมชนภาคเหนือจะมีพิธีกรรมสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมตามความเชื่ออย่างผสมผสานกลมกลืนกัน การส่งเคราะห์มีหลายอย่างเช่น การส่งเคราะห์สำหรับครอบครัว การส่งเคราะห์หมู่บ้าน การส่งเคราะห์บุคคล การส่งแดน การส่งจนหน้าจนหลัง เป็นต้น การส่งเคราะห์เป็นพิธีกรรมที่ผู้หญิงเข้าไปมีบทบาทที่สำคัญหลายอย่างในการทำให้เกิดพิธีกรรมดังกล่าวขึ้น นับตั้งแต่แรกเริ่มชักชวนญาติมิตร การจัดเตรียม และจัดแจงความพร้อมในการประกอบพิธีกรรมให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

- พิธีกรรมการส่งเคราะห์ครอบครัว

พิธีกรรมการส่งเคราะห์ครอบครัวเป็นพิธีกรรมการส่งเคราะห์ของสมาชิกในแต่ละครอบครัว ซึ่งมักจะทำในเวลาเช้าตรู่ของวันปากปี (วันที่ 16 เมษายน) โดยมีการประกอบพิธีกรรมการส่งเคราะห์ครอบครัวที่วัดเมืองสาทรหลวง ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านหรือผู้นำครอบครัวได้จัดเตรียมสวดเครื่อง 9 เพื่อนำมาประกอบพิธีกรรมในวันนี้ เครื่อง 9 ประกอบด้วย ธูป 9 ดอก อาหารคาว 9 ชิ้น อาหารหวาน (ขนม) 9 ชิ้น ข้าวสุก 9 ก้อน กล้วยสุก 9 ชิ้น อ้อย 9 ชิ้น ดอกไม้ และเทียนขี้ผึ้ง 9 เล่ม เครื่องส่งเคราะห์ถูกจัดเตรียมไว้ในสวดรูปสี่เหลี่ยมที่ทำจากกบกล้วยจนครบ ปักข้อสีขาว (ขงเล็ก) ลงบนสวด นอกจากนั้นยังนำเสื้อผ้าของบรรดาสมาชิกในครอบครัวคนละ 1 – 2 ผืน เข้ามาร่วมในพิธีกรรมอย่างพร้อมเพรียง ที่วัดเมืองสาทรหลวงมีการทำพิธีกรรมที่ได้ลานโพธิ์ด้านทิศตะวันตกภายในวัด ในปีนี้มีผู้มาร่วมพิธีกรรมประมาณ 20 คน ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงสูงอายุ และมีผู้ชาย

สูงวัยมาร่วมพิธีกรรมประมาณ 3 คน หลังจากที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มาถึงบริเวณในวัดแล้ว ชาวบ้านทุกคนได้ใส่ขันแก้วทั้งสามประการด้วยการแบ่งสัดส่วนของพานออกเป็น 3 ส่วน แล้วนำข้าวตอกดอกไม้รูปเทียนใส่ในขันให้ครบทุกส่วน นอกจากนี้ชาวบ้านยังใส่ขันศีล อีก ขันหนึ่งด้วย จากนั้นชาวบ้านได้ใส่บาตรที่พระภิกษุสามเณรในวัดตั้งไว้ข้างๆ ที่ประกอบ พิธีกรรม ในวันนี้นักบวชจะรวบรวมรายชื่อหัวหน้าครอบครัวที่มาร่วมพิธีกรรมโดยเขียน ไว้ในพานที่ทางวัดจัดเตรียมไว้แล้ว เมื่อได้เวลาพร้อมแล้วชาวบ้านจะไปนิมนต์ท่าน เจ้าอาวาสมาประกอบพิธีกรรม หลังจากที่เจ้าอาวาสมาถึงในบริเวณที่ประกอบพิธีกรรมแล้ว มีการจุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัย ไหว้พระสวดมนต์ และรับศีล 5 เพื่อให้เป็นผู้บริสุทธิ์ ก่อนที่จะประกอบพิธีกรรม จากนั้นชาวบ้านได้ยกพานหรือถาดผ้าที่มีสะดวกอยู่ ข้างบนถวายท่านเจ้าอาวาส เมื่อท่านเจ้าอาวาสรับประเคนแล้ว ต่อจากนั้นเจ้าอาวาส เริ่มบริกรรมคาถาตามพับสาใบลานที่เตรียมมา ในเวลานี้ชาวบ้านได้จุดเทียน รูป และ ประนมมือไหว้อย่างพร้อมเพรียง ในช่วงการประกอบพิธีกรรมท่านเจ้าอาวาสกล่าวชื่อผู้มา ร่วมพิธีกรรมทุกคน และบอกให้ชาวบ้านไปจุดไฟจี้สายที่เตรียมไว้อีกฟากหนึ่ง จี้สายที่ เตรียมมาจะใช้ด้ายสายลัญจมน้ำมันงา น้ำมันมะกอก น้ำมันพีช โดยแต่ละเส้นที่เตรียมมา จะมีความยาวเท่ากับความยาว 1 วาของสมาชิกในครอบครัวแต่ละคน ชาวบ้านเชื่อว่าจะต้อง จุดจี้สายให้หมดก่อนที่พิธีกรรมส่งเคราะห์จะเสร็จสิ้นลง ในตอนท้ายท่านเจ้าอาวาสได้คืน เสื้อผ้าให้กับชาวบ้าน ชาวบ้านสะบัดเสื้อผ้าเพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้ออกไปจาก สมาชิกภายในครอบครัวของแต่ละคน ส่วนสะดวกในพิธีท่านเจ้าอาวาสให้ผู้ชายที่มาร่วมใน พิธีกรรมยกขึ้นถวายพระพุทธรูปที่ตั้งอยู่ใต้ต้น โพธิ์ หลังจากที่ท่านเจ้าอาวาสให้พร ชาวบ้าน ร่วมกันกรวดน้ำแบบพื้นเมืองเป็นอันเสร็จพิธี อย่างไรก็ตามชาวบ้านเชื่อว่าการกระทำ พิธีการส่งเคราะห์ดังกล่าวจะทำให้สมาชิกภายในครอบครัวพ้นจากภัยอันตรายทั้งปวง และ จะอยู่ร่วมกันต่อไปอย่างปกติสุข

- พิธีกรรมการส่งเคราะห์หมู่บ้าน

พิธีกรรมการส่งเคราะห์หมู่บ้าน จะทำหลังจากที่ชาวบ้านไปทำพิธีกรรมการ ส่งเคราะห์ครอบครัวสิ้นสุดลงซึ่งจะมีการประกอบพิธีกรรมในวันปากปี (วันที่ 16 เมษายน) เหมือนกัน การส่งเคราะห์หมู่บ้านจะให้เป็นประจำทุกปี ปีละ 1 ครั้ง โดยใช้สถานที่ใต้ ต้นโพธิ์ทิศตะวันออกของวัดซึ่งติดกับถนนเมืองสาครด้านหน้าของศาลาประจำชุมชน เมืองสาครหลวง ชาวบ้านเชื่อว่าการทำพิธีการส่งเคราะห์บ้านจะเป็นการปิดป่าทุกข์ โศก ภัยอันตรายต่างๆของหมู่บ้านให้หมดไป ก่อนที่จะมีการเริ่มประกอบพิธีกรรมชาวบ้านได้

ช่วยกันจัดราชวัตรรอบๆ ต้นโพธิ์ แบ่งออกเป็น 4 มุม แล้วนำดินกล้วยดินอ้อยมามัดไว้แต่ละมุมให้ครบ หลังจากที่ทำพิธีกรรมในวัดเสร็จ เวลาประมาณ 9 นาฬิกาจะเริ่มมีการประกอบพิธีกรรม ชาวบ้านในชุมชนเมืองสาทรหลวงและชุมชนเมืองสาทรน้อยเข้ามาร่วมในการประกอบพิธีกรรมประมาณ 100 คน ชาวบ้านที่มาถึงสถานที่ประกอบพิธีกรรมโดยเฉพาะผู้หญิงเป็นผู้จัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรม เครื่องสังเคราะห์หมู่บ้านเป็นเครื่องใหญ่ 108 ถูกจัดวางไว้บนตะขนาคใหญ่จำนวน 4 ตะขนาคซึ่งประกอบด้วยเครื่องครัวต่างๆ คือ ใบพลู 108 หมาก 108 บุหรี่ 108 เมี่ยง 108 ข้าวสุก 108 อาหาร 108 อ้อย 108 กล้วย 108 ขนมนม 108 หลังจากทำพิธีสงฆ์ในพิธี 9 รูปจากวัดเมืองสาทรหลวงและวัดเมืองสาทรน้อยมาถึงในพิธีแล้วชาวบ้านจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย สวดมนต์ไหว้พระ รับศีล 5 พระสงฆ์ 9 รูปสวดพระพุทธรูป หลังจากนั้นชาวบ้านได้ยกตะขนาคใหญ่ทั้ง 4 ตะขนาคไปไว้ทิศทั้ง 4 สูดถนนสายต่างๆ ที่เป็นอาณาบริเวณเดิมของบ้านเมืองสาทร ได้แก่ ทิศตะวันออกนำไปไว้ที่ถนนหน้าวัดเมืองสาทรน้อย (ทางตัน) ทิศตะวันตกนำไปไว้ที่สามแยกก่อนที่จะถึงซอย 9 ทิศใต้นำไปไว้ที่ปากทางเข้าชุมชนซึ่งติดกับถนนมหิดล และทิศเหนือนำไปวางไว้ที่ทางแยกหน้าศูนย์เลี้ยงดูชาวเขา ทางไปชุมชนเมืองกาย

- พิธีกรรมการสังเคราะห์ผู้ป่วย

การสังเคราะห์ผู้ป่วยเป็นพิธีกรรมการสังเคราะห์ สำหรับบุคคลเมื่อมีผู้เจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ ขึ้นในชุมชน ญาติผู้ป่วยเป็นผู้จัดเตรียมการประกอบพิธีกรรมการสังเคราะห์ ซึ่งการสังเคราะห์ชนิดนี้มีชื่อเฉพาะว่า “ การสังเณ ” และ “ การส่งจันทน์จันท ” ชาวบ้านเชื่อว่าการสังเคราะห์ให้ผู้ป่วยจะทำให้อาการป่วยทุเลาลงและจะหายจากอาการป่วยไปในที่สุด พิธีกรรมการสังเณมีเครื่อง 24 เป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมสำหรับผู้ป่วยที่เป็นผู้ใหญ่ ถ้าหากเป็นเด็กจะใช้เครื่อง 12 ถอดสัดส่วนลงมา ในการประกอบเครื่อง 24 ผู้หญิงภายในครอบครัวผู้ป่วยเป็นผู้จัดเตรียมเครื่องครัว ประกอบด้วย บุหรี่ 24 อ้อย 24 เมี่ยง 24 หมาก 24 พลู 24 กล้วย 24 ขนมนม 24 อาหารคาว 24 ห่อข้าว ห่อน้ำ และปั้นข้าว ม้า ควาย ด้วยดินเหนียวอย่างละ 1 ตัว ในบางครอบครัวที่ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านไม่มีประสบการณ์ในการจัดเตรียมเครื่องสังเคราะห์ได้มีการปรึกษาผู้หญิงสูงอายุที่มีความเชี่ยวชาญในชุมชน และเชิญผู้หญิงที่เชี่ยวชาญมาเป็นผู้ดำเนินการจัดเตรียมอันเป็นการเรียนรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ส่วนการส่งจันทน์จันทน์มักจะใช้เครื่อง 4 ในการประกอบพิธีกรรมแต่ละครั้ง ผู้นำทางศาสนาเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมแบบพื้นบ้านมาโดยตลอด ส่วนพิธีกรรมบางอย่างผู้หญิงที่เชี่ยวชาญ มีอายุมากเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมปลีกย่อยอื่นๆ เอง

- พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

ชาวบ้านในชุมชนบางส่วนเชื่อว่าการสะเดาะเคราะห์สามารถทำให้เคราะห์ร้ายที่มีอยู่หมดไปได้ การทำพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์แบบพื้นบ้านมีบุคคลหลายฝ่ายที่ทำหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรม เช่น พระภิกษุสามเณร อาจารย์วัด หมอยา และเจ้าทรงในชุมชน เช่น การบังสกุลเป็น เป็นต้น นอกจากนี้ชาวบ้านยังเชื่อว่าการปล่อยนก ปล่อยปลา เป็นการสะเดาะเคราะห์อีกอย่างหนึ่งด้วยการสะเดาะเคราะห์เป็นสิ่งที่ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านมักที่จะเป็นภาระในการจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรม และจัดการให้เกิดพิธีกรรมดังกล่าวขึ้น โดยยกเหตุผลที่สำคัญเพื่อให้เคราะห์ร้ายของสมาชิกในครอบครัวหมดไป

- พิธีกรรมการสวดมนต์เย็น

พิธีกรรมการสวดมนต์เย็นเป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาแบบพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชนในรอบปีหนึ่งๆ ชาวบ้านจัดการสวดมนต์เย็นที่บ้านของตนเองหลังจากที่ต่อเติมบ้านหรือทำบุญในโอกาสต่างๆ ก่อนที่จะจัดงานชาวบ้านและญาติพี่น้องของเจ้าภาพได้มาร่วมจัดเตรียมความพร้อมในการประกอบพิธีกรรมเป็นจำนวนมาก แม่บ้านช่วยกันจัดเตรียมอาหารเลี้ยงแขกและจัดทำเครื่องสังฆทานถวายพระสงฆ์ที่มาทำพิธี โดยในวันงานเจ้าภาพจะเป็นผู้เชิญชาวบ้านให้มาร่วมงานเกือบทั้งชุมชน หลังจากที่ได้รับพระสงฆ์สวดมนต์เย็นเสร็จแล้วมีการประพรมน้ำมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่บ้านเรือนและผู้อยู่อาศัยอีกด้วย ในปัจจุบันได้มีการประยุกต์รูปแบบการจัดงานขึ้นมาใหม่ ภายหลังจากที่พระสงฆ์กลับไปแล้วที่บ้านเจ้าภาพมีการกินเลี้ยงฉลองกันอย่างสนุกสนาน ทั้งนี้กลายเป็นค่านิยมที่มีการทำตามแบบกันเกือบทุกครั้งที่มีการจัดพิธีสวดมนต์เย็น

- พิธีกรรมการห้ามปราสาทศพ

การห้ามปราสาทศพเป็นพิธีกรรมที่มีในชุมชนเมืองสาครมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน การห้ามปราสาทที่ชุมชนเมืองสาครหลวงมีการทำเป็นประจำ ทั้งนี้การห้ามปราสาทศพเป็นพิธีกรรมในการส่งศพที่สำคัญเป็นอย่างมาก เพราะชาวบ้านเชื่อว่าพิธีกรรมดังกล่าวเป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้ตาย และเป็นการแสดงความเห็นอกเห็นใจต่อญาติของผู้เสียชีวิต นอกจากนั้นยังเป็นการแสดงพลังความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของบรรดาหนุ่มสาวในชุมชนอีกด้วย ในอดีตการห้ามปราสาทศพจะมีเกือบทุกท้องที่ในภาคเหนือภายหลังจากที่มีการประดิษฐ์รถลากศพ รถยนต์บรรทุกศพ ทำให้ชาวบ้านในชุมชนอื่นๆ หันไปใช้รถลากศพแทนการห้ามปราสาทศพ ดังนั้นประเพณีการห้ามปราสาทศพแทบจะไม่หลงเหลือให้เห็นเลย

ประเพณีการห้ามปราสาทศพที่ชุมชนเมืองสาทรหลวงแต่เดิมใช้ในการห้ามศพของคนทุกเพศทุกวัย ต่อมาเมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมาชาวบ้านมีการห้ามปราสาทศพเฉพาะศพของผู้สูงอายุและผู้ทำคุณประโยชน์ให้กับชุมชนเท่านั้น ในปัจจุบันมีพิธีการห้ามปราสาทศพในขั้นตอนที่ละเอียดอ่อน จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยงานพิธีกรรมการห้ามปราสาทศพในชุมชนหลายงานเช่น งานศพของแม่อุ้ยสุข นันตะ งานศพแม่อุ้ยคุ่น งานศพแม่อุ้ยสม งานศพแม่อุ้ยทา นิลละออ งานศพพ่อจันทร์ เจริญ และงานศพของแม่คำบาง ชุ่มใจ เป็นต้น เริ่มแรกสุดหลังจากที่มีผู้เสียชีวิตบรรดาญาติของผู้เสียชีวิตได้ตกลงร่วมกันกับผู้นำทางศาสนาเพื่อเลือกวันที่จะทำการฅาปนกิจศพ หลังจากนั้นญาติของผู้เสียชีวิตนำข้าวตอกดอกไม้รูปเทียนไปเชิญอาจารย์ผู้ทำพิธีห้ามปราสาทศพมาจัดเตรียมที่ห้ามปราสาทศพซึ่งอาจารย์พิธีกรรมการห้ามปราสาทศพ จะมีความแตกต่างกับอาจารย์วัดและสับประเห่หรือที่ทำการเผาศพในป่าช้า อาจารย์พิธีกรรมการห้ามปราสาทศพในชุมชนมีมาหลายรุ่นแล้วโดยมีการสืบทอดกันมาเป็นช่วงๆ อาจารย์บางท่านเสียชีวิตไปแล้ว จึงทำให้เกิดมีอาจารย์รุ่นใหม่ๆ เข้ามาทำพิธีกรรมแทน ในปัจจุบันมีคุณปู่สุเทพ ไชยชนะ อายุ 77 ปี เป็นผู้ทำพิธีกรรมนี้อย่างเคร่งครัดซึ่งชาวบ้านให้ความเคารพนับถือปู่สุเทพเป็นอย่างมาก ปู่สุเทพมีคาถาคงกระพันป้องกันตัวและรักษาผี 8 ตลอดชีวิต รวมทั้งยังมีธรรมเนียมที่เคร่งครัด เช่น การไม่รับประทานอาหารที่ทำในบ้านศพเป็นอันขาดเพราะเชื่อว่าจะทำให้คาถาเสื่อมลง และในการประกอบพิธีกรรมปู่สุเทพ ไชยชนะเล่าว่า ต้องมีสมาธิและจ้องตาเหม็งเพื่อเป็นการข่มวิญญาณให้กลัว ไม่ให้ทำอันตรายต่อชาวบ้านได้

หลังจากที่อาจารย์พิธีกรรมได้รับเชิญแล้ว ในวันแตงดา (ก่อนวันเผา 1 วัน) อาจารย์ได้ไปทำพิธีกรรมการประกอบที่ห้ามปราสาทศพ ขึ้นแรกอาจารย์จะพาชาวบ้านที่แข็งแรงไปหาไม้ไผ่เพื่อใช้ในการทำที่ห้ามปราสาทศพ และหาต้นปอสำหรับทำเชือกมัด เมื่อพบต้นไม้แล้วอาจารย์บริกรรมคาถาแล้วใช้มีดสับลงไปที่ดินไม้ 3 ครั้ง จากนั้นชาวบ้านจึงทำการตัดและขนย้ายต้นไม้มายังบริเวณงานศพ ในบริเวณงานศพกลุ่มผู้หุงต้มมาช่วยงานได้จัดเตรียมขันตั้งไว้อย่างครบถ้วน โดยจัดเตรียมเครื่องครัวไว้ในกาละมังสี่ขาวดังนี้ คือ สว 36 อัน แบ่งเป็น สวหมาก 18 สวพลู 18 เงินขันตั้ง 108 หมากพันสาม (13 ไหม) ผ้าขาว ผ้าแดง ควกข้าวเปลือก ควกข้าวสาร และเทียนเล่มบาทเล่มเฟื่อง เมื่อได้ขันตั้งแล้วอาจารย์ทำพิธีขยันตั้งการทำที่ห้ามปราสาทศพ เพื่อให้การทำที่ห้ามปราสาทศพสำเร็จลงด้วยดี รวมทั้งเป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นการป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับชาวบ้านที่ร่วมในพิธีกรรมนี้ เมื่อยกขันตั้งเสร็จชาวบ้านเริ่มทำที่ห้ามปราสาทศพ ซึ่งประกอบไปด้วย

ไม้แม่ช้าง 2 เล่ม ยาวประมาณ 6 – 7 เมตร ไม้คานยอย 4 อัน ไม้หน่องแน่น 8 อัน ไม้คานหาม 16 อัน ไม้รัดสาย ไม้จิ้ม และที่ค้ำสายไฟฟ้า เมื่อพิธีกรรมทางศาสนาเสร็จสิ้นลงแล้ว อาจารย์เป็นผู้ประกอบที่หามปราสาทศพ การหามปราสาทศพใช้คนหามทั้งหมด 32 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นลูกหลานของผู้เสียชีวิต ผู้ที่ไปร่วมงานศพผู้อื่นอย่างสม่ำเสมอและเป็นที่ได้รับความเคารพนับถือจากชาวบ้าน ได้รับเกียรติจากชาวบ้านเป็นจำนวนมาก การหามปราสาทศพผู้หามจะมาด้วยความสมัครใจ ถ้าหากมีการจ้างวานให้มาหามจะไม่มีชาวบ้านมาหาม เพราะถือว่าเป็นการดูถูกน้ำใจชาวบ้าน

เมื่อเริ่มเคลื่อนย้ายศพออกจากบริเวณงานศพ ผู้ที่หามปราสาทศพจุดต่างๆ จะไม่มีการเคลื่อนย้ายสลับที่หรือเปลี่ยนตัวคนหามเป็นอันขาด โดยหามไปตามถนนเส้นทางกลางชุมชนไปสู่สุสานบ้านเด่นที่อยู่ทางทิศตะวันตกของชุมชน ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านช่วยดูแลเรื่องน้ำดื่มในสุสาน ส่วนที่บ้านผู้เสียชีวิตผู้หญิงได้ช่วยกันเก็บสิ่งของเครื่องใช้มาทำความสะอาดและนำส่งวัดให้เรียบร้อย

- พิธีกรรมทำบุญอุทิศส่วนกุศล

พิธีกรรมการอุทิศส่วนกุศลในชุมชนมีหลายอย่างเช่น การทำบุญงานศพ การทำบุญ 7 วัน การทำบุญ 50 วัน และการทำบุญ 100 วัน หลังจากที่มีผู้เสียชีวิตและได้ทำพิธีกรรมการบำเพ็ญกุศลศพตามระยะเวลาที่กำหนดไว้เสร็จสิ้นไปแล้ว จะมีการเก็บอัฐิผู้ตายและนำมาประกอบพิธีกรรมเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้กับผู้ตาย ชาวบ้านเชื่อว่าการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ตายจะทำให้ผู้ตายไปสู่สุคติ และมีกินมีใช้ในสัมปรายภพ ทั้งนี้ในปัจจุบันยังคงมีการทำพิธีกรรมดังกล่าวอยู่โดยทั่วไป ภายในงานผู้หญิงเป็นผู้จัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมต่างๆ และจัดทำอาหารคาวหวานสำหรับถวายพระสงฆ์พิธี และชาวบ้านที่มาร่วมงาน นอกจากนี้ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านยังเป็นผู้บรมสั่งสอนบุตรหลานให้รู้เกี่ยวกับการอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ชักชวนให้บุตรหลานเข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในครอบครัวอย่างพร้อมเพรียง

- พิธีกรรมทำบุญตั้งหีบศพ

หลังจากที่ส่งศพไปป่าช้าและทำพิธีเผาศพเสร็จสิ้นลง ชาวบ้านจะทำพิธีตั้งหีบศพบ้านเพื่อไถ่บาปออกจากบ้าน ในงานศพของชาวบ้านบางคนจะประกอบพิธีกรรมตั้งหีบในวันทำบุญถวญ 7 ในวันที่ชาวบ้านนำค้ายสายสิญจน์มาล้อมรอบบริเวณบ้าน ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านช่วยกันล้างฝ้ายเป็นตุ้มๆ และจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรม ได้แก่ สะตวง

สังฆทาน ให้พร้อมสำหรับการประกอบพิธี แล้วจึงนิมนต์พระมาสวดสังคหะเพื่อปิดป่าและสร้างความเป็นสิริมงคลให้กับบ้านและผู้ที่อยู่อาศัย

- พิธีกรรมสืบชาติ

พิธีกรรมสืบชาติในชุมชน เป็นพิธีกรรมตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาแบบพื้นบ้านซึ่งชาวบ้านเชื่อว่า การทำพิธีสืบชาติเป็นการประกอบพิธีกรรมเพื่อเป็นการสืบต่ออายุให้ยืนยาว ในบางครั้งใช้สำหรับผู้ป่วยเพื่อให้หายจากโรค โดยทั่วไปแล้วพิธีกรรมสืบชาติมีอยู่ 2 แบบ คือ พิธีสืบชาติหลวง และพิธีสืบชาติบ้านุคคลทั่วไป พิธีสืบชาติหลวง นิยมสืบชาติตามหมู่บ้าน สืบชาติเมือง และสืบชาติบุคคลสำคัญที่นำเคารพนับถือ ส่วนพิธีสืบชาติบ้านุคคลนิยมทำในโอกาสต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน เป็นต้น ในวันแต่งงานชาวบ้านมาช่วยกันแต่งดาเครื่องครวที่ใช้ในการสืบชาติ โดยเฉพาะผู้หญิงในชุมชนหลายคนเป็นผู้ที่มีบทบาทเป็นผู้นำชาวบ้านในการจัดเตรียมเครื่องครวที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมสืบชาติมีหลายอย่าง เช่น ไม้ค้ำใหญ่จำนวน 3 อัน (ไม้ง่าม) ซึ่งเป็นไม้เนื้ออ่อนทาสีเหลืองให้ทั่ว บางแห่งใช้กระดาษสีเงินสีทองติดประดับประดาให้สวยงาม ชาวบ้านเชื่อว่าไม้ค้ำเป็นสิ่งที่เปี่ยมมงคลหมายถึงพระรัตนตรัย อันได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ กระบอกน้ำ บรรจุน้ำใส่กระบอกไม้ไผ่เพื่อให้เกิดความชุ่มเย็นในการดำเนินชีวิต อีกทั้งยังเป็นเสบียงสำหรับแก้กระหาย กระบอกทรายแห้งก้อม (ไม้ง่ามเล็ก) นิยมใช้ไม้ป่าไผ่จำนวน 108 อัน เพื่อให้มีโชคลาก บูรีจีโย 108 ใบพลุ 108 หมาก 108 ดันฮ้อย 1 ดัน ดันกล้วย 1 ดัน กล้ามะพร้าว 1 กล้า หม้อข้าวเปลือก 1 ลูก หม้อข้าวสาร 1 ลูก ลูกมะพร้าวอ่อน 1 แขนง กล้วยสุก 1 เครือ ช่อตุงเล็ก 108 อัน ผ้าขาว 1 ผืน ผ้าแดง 1 ผืน หมอน 1 ลูก เสื้อ 1 ผืน ชันตั้ง 16 ตุงคำลิง 1 ตัว (ความยาวของตุงเท่ากับความสูงของผู้สืบชาติ) ด้ายสายสิญจน์ เทียนเล่มบาทสี่สาย น้ำมันส้มป่อย สำหรับทำเป็นน้ำพระพุทธมนต์ หลังจากเตรียมครวสืบชาติเสร็จแล้วอาจารย์วัดเป็นผู้ตั้งครวสืบชาติในบริเวณที่โล่ง ชาวบ้านเชื่อว่าการสืบชาติจะต้องทำพิธีก่อนเที่ยงเท่านั้น จึงจะถือว่าเป็นการสืบชาติที่ถูกต้องสมบูรณ์แบบตามประเพณีโบราณ

ในการจัดพิธีกรรมสืบชาติชาวบ้านมักจะนิมนต์พระมาทำพิธีเป็นจำนวนเลขคี่ ซึ่งถือว่าเป็นเลขมงคล หลังจากที่พระสงฆ์มาในบริเวณงานแล้ว เจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ไหว้พระ รัชสีล 5 จากนั้นพระสงฆ์ที่ได้รับนิมนต์มาสวดพระพุทธมนต์และทำพิธีสืบชาติแบบล้านนา เจ้าภาพอยู่ได้ชุ่มไม้ค้ำ และใช้ด้ายสายสิญจน์พันรอบๆ ศีรษะและโยงไว้รอบบ้านเพื่อความเป็นสิริมงคลกับเจ้าภาพและความร่มเย็นเป็นสุขของครัวเรือน

- พิธีกรรมการขึ้นท้าวทั้ง 4

ชาวบ้านมักจะทำพิธีขึ้นท้าวทั้ง 4 เพื่อความอยู่ร่มเย็นเป็นสุขของครอบครัว โดยมี ความเชื่อว่าเป็นการแสดงความเคารพต่อเจ้าทิศทั้ง 4 ทิศ ซึ่งจะมีการทำพิธีกรรมภายในแต่ละครอบครัวอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ในการเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านเป็นผู้จัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมในการขึ้นท้าวทั้ง 4 ซึ่งประกอบไปด้วยควัก 6 ควัก คือ ควักเทวดา 1 ควัก ควักท้าวทั้ง 4 จำนวน 4 ควัก ควักแม่ธรณี 1 ควัก ส่วนเครื่องประกอบพิธีกรรมขึ้นท้าวทั้ง 4 มีดังนี้คือ เมี่ยง บุหรี่จี่โย ขนมหวาน อาหารลาว ข้าวสุก อ้อย หมา ก ปลา ซ่อเล็ก รูปอย่างละ 4 ดอก และเทียนไข 4 เล่ม ในส่วนของควักเทวดาจะมีร่ม พับกระดาษสีแดงปักอยู่ 1 อัน การจัดเตรียมเครื่องขึ้นท้าวทั้ง 4 จะมีการตรวจสอบเครื่องประกอบอย่างละเอียดโดยผู้หญิงสูงอายุที่เชี่ยวชาญ และบอกกล่าวให้ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้าน เรียนรู้เกี่ยวกับการจัดเตรียมในการทำพิธีอาจารย์วัดหรือพ่อน้อยพ่อหนานที่เชี่ยวชาญเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมอย่างละเอียดตามพิธีสาบาลานที่เตรียมไว้แล้ว ส่วนผู้หญิงได้เข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมเพื่อความเป็นสิริมงคลสำหรับตนเองและครอบครัว

- พิธีกรรมการฟ้อนผิมด

พิธีกรรมการฟ้อนผิมด เป็นพิธีกรรมการฟ้อนผิมดของชาวบ้านในตระกูลที่เป็น ผิมดฟ้อนเช่นผิมดตระกูลยายทองใบ พรหมบุตร ผิมดตระกูลยายคำแปง ดาวเรือง ผิมดตระกูลน้ำสุดา ท้าวแคนคำ เป็นต้น การฟ้อนผิมดที่บ้านเก๊าผิมซึ่งเป็นผู้หญิงมีอายุมากที่สุด ในตระกูล ซึ่งจะทำการฟ้อนในช่วงประเพณีเดือน 9 เหนือของทุกปี โดยที่เจ้าภาพจะจัดเตรียม สถานที่ในบริเวณบ้านให้กว้างพอสำหรับรับญาติที่ร่วมสายตระกูลเดียวกัน และผิมดฟ้อนตระกูลอื่นๆในชุมชนที่เจ้าภาพเชิญมาร่วมฟ้อน จะมีการสร้างผามฟ้อนไว้ได้ต้นไม้ใหญ่และ โยงผ้าสีลงมาเพื่อให้ผิมดมาฟ้อน ในวันฟ้อนผิมดเก๊าผิมเป็นคนเริ่มฟ้อนก่อนแล้วบรรดาญาติมิตร ชาวบ้านที่เป็นผิมดตระกูลอื่นๆ จึงเข้าไปร่วมฟ้อนด้วยในภายหลัง สิ่งประกอบที่สำคัญในการฟ้อนคือกลองเต่งทั้งที่ชาวบ้านจ้างมาบรรเลงในงานมีการบรรเลงเพลงพื้นเมืองอย่างครึกครื้นตลอดทั้งวัน

การฟ้อนผิมดหรือผิมดเป็นการที่ต่างคนต่างฟ้อน เริ่มฟ้อนประมาณ 10 นาฬิกา ไปจนถึงเวลาประมาณ 16 นาฬิกา ชาวบ้านเชื่อว่าการฟ้อนผิมดจะทำให้ญาติพี่น้องในตระกูลอยู่ร่มเย็นเป็นสุข นอกจากนี้ในบางครั้งจะเป็นการฟ้อนเพื่อแก้บนผิมดหลังจากที่บนไว้เมื่อคราวไม่สบายก็มี

- พิธีกรรมการเลี้ยงผี

พิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ย่า ผีเจ้าที่ ผีเสื้อวัด และผีเส้าบ้านจะกระทำโดยชาวบ้านในชุมชน พิธีกรรมการเลี้ยงผีเจ้าที่เป็นการเลี้ยงผีในระดับครอบครัว พิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ย่าเป็นพิธีกรรมเลี้ยงผีในระดับวงศ์ตระกูลเดียวกัน พิธีเลี้ยงผีเส้าบ้านเป็นพิธีกรรมที่ทำโดยชาวบ้านในชุมชน พิธีกรรมการเลี้ยงผีเส้าวัด เป็นพิธีกรรมที่คณะศรัทธาวัดเป็นผู้ทำร่วมกัน ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติมาเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมเลี้ยงผีสรรพเวสี ผีตายโหง ผีกะ ผีพราย และผีที่มาทำอันตรายให้กับชาวบ้าน ซึ่งการทำพิธีกรรมเลี้ยงผีแต่ละอย่างจะมีความแตกต่างกันตามความต้องการของผีตามความเชื่อของชาวบ้านในชุมชนที่ปฏิบัติเป็นวิถีชีวิตมาช้านาน

- พิธีกรรมการไขว้ผี (สืลผิด)

การไขว้ผีหรือสืลผิดเป็นประเพณีแบบพื้นบ้านที่เป็นการกระทำระหว่าง 2 ตระกูลหลังจากที่หนุ่มสาวตกลงที่จะแต่งงานกันแล้ว ในวันแต่งงานทั้งสองฝ่ายจะนำขันข้าวตอกดอกไม้รูปเทียนมาไขว้กัน ญาติฝ่ายหญิงจะนำขันดอกของฝ่ายชายไปใส่ผีปู่ย่าตระกูลของตนเอง ส่วนญาติฝ่ายชายต้องนำขันดอกของฝ่ายหญิงไปใส่ผีปู่ย่าของตระกูลตนเอง ถ้าหากหญิงสาวในตระกูลแต่งงาน ฝ่ายชายต้องนำเงินมาสมทบเพื่อเลี้ยงผี แต่ถ้าหากญาติฝ่ายชายไปแต่งงานกับผู้หญิงตระกูลอื่น ทางญาติต้องให้ฝ่ายชายนำเงินไปสมทบเพื่อเลี้ยงผีอีกตระกูลหนึ่ง การทำพิธีไขว้ผีถือว่าเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่มีการสืบทอดมายาวนาน ซึ่งผีปู่ย่าแต่ละตระกูลมีการใช้ของเช่น ไหว้ไม่เหมือนกัน เช่น ผีปู่ย่าตระกูลยายคำแปง ดาวเรือง ใช้เครื่องเช่น ไหว้คือหมู 1 ตัว ผีปู่ย่าตระกูลน้ำสุดา หัววแคนคำใช้เครื่องเช่นคือหัวหมู 2 หัว และผีปู่ย่าตระกูลแม่ฮ้อยดา กำใจ ใช้เครื่องเช่นคือ ไก่ต้ม 1 คู่ เป็นต้น

- พิธีกรรมการขึ้นครู

พิธีการขึ้นครูแบบพื้นบ้านในชุมชน มีหลายอย่างตามลักษณะของศิลปวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ได้แก่ การขึ้นครูศิลปการแสดง การพ่อนพื้นเมือง การพ่อนดาบ การพ่อนเจิง หมอยาพื้นบ้าน อาจารย์พิธีการหามปราสาทศพ และงานช่างพื้นบ้านต่างๆ พิธีกรรมการขึ้นครูเป็นพิธีกรรมที่เป็นการรับเอาครูให้เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้กับตน การขึ้นครูแต่ละอย่างมีเครื่องประกอบพิธีกรรมที่แตกต่างกันโดยครูเป็นผู้โยงขึ้นครูในเดือน 9 เหนือ เพื่อความเป็นสิริมงคลและความเจริญก้าวหน้า ชาวบ้านเชื่อว่าหากยังไม่ได้ขึ้นครูจะเรียนไม่คล่องตัวแต่ถ้าหากขึ้นขึ้นครูแล้วจะทำให้ลูกศิษย์สามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว

นอกจากนี้พิธีกรรมที่สืบเนื่องจากพิธีกรรมขึ้นครุคือ พิธีกรรมการไหว้ครุซึ่งแตกต่างกับการขึ้นครุ เพราะไม่ต้องเตรียมเครื่องขึ้นตั้ง นอกจากข้าวดอกคอกไม้รูปเทียน เพื่อบอกกล่าวครูอาจารย์ดั้งเดิมเท่านั้น พิธีกรรมการไหว้ครุและการขึ้นครุมีผู้หญิงเป็นผู้จัดเตรียมขึ้นตั้งสำหรับใช้ในพิธีกรรม

ง. ความสัมพันธ์ในชุมชน

- การปกครอง

การเมืองการปกครองของบ้านเมืองสาครในอดีต เจ้าเมืองเชียงใหม่เป็นผู้แต่งตั้งผู้นำ หมู่บ้านขึ้นมาภายใต้การปกครองของหัวเมืองประเทศราชกรุงสยาม ทั้งนี้การปกครองบ้านเมืองสาครในอดีตยังได้รับอิทธิพลจากการปกครองดังกล่าวด้วย ในสมัยนั้นจะมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น หมู่บ้าน และตำบล หมู่บ้านจะมีกำนันเป็นผู้ปกครอง ส่วนตำบลจะมีแคว้นเป็นผู้ปกครองซึ่งทางเจ้าเมืองเชียงใหม่จะให้ยศและตำแหน่งในการปกครอง เช่น ท้าว แส่น หรือ พญา และขุน เป็นต้น

บ้านเมืองสาครอยู่ในตำบลหนองหอยถูกจัดให้เป็นบ้านหมู่ที่ 6 ภายหลังปรับเปลี่ยนมาเป็นหมู่ที่ 5 กำนันที่ปกครองบ้านเมืองสาครในช่วงที่ผ่านมาจะดูแลทุกข์สุขของชาวบ้านด้วยความยุติธรรม โดยจะดูแลในทุกๆเรื่องเช่น เรื่องการทำมาหากิน การค้าขาย การแบ่งเขตบ้านเรือน การแก้ปัญหาในชุมชน ปัญหาความขัดแย้ง เพื่อความอยู่ดีกินดีของชาวบ้าน กำนันในอดีตจะมีคุณธรรมในการปกครองค่อนข้างสูง และเสียสละเพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริง ผู้นำบ้านเมืองสาครในยุคที่มีการปกครองแบบหมู่บ้านมีรายชื่อดังต่อไปนี้ คือ

1. ท้าวเชื่อนคำ ปกครองในปี (2380 – 2438)
2. แส่นพดูลย์ ปกครองในปี (2439 – 2449)
3. ขุนไชยวาปีน ปกครองในปี (2450 – 2476)
4. พ่อหลวงอิน บัณฑิต ปกครองในปี (2477 – 2483)
5. พ่อหลวงดีบ แก้วมาลา ปกครองในปี (2484)
6. พ่อหลวงยีน ไชยวงศ์คำ ปกครองในปี (2484 – 2486)
7. พ่อหลวงมอย ชุ่มใจ ปกครองในปี (2487 – 2497)
8. พ่อกำนันปิ่น กาวิชัย ปกครองในปี (2498 – 2518)
9. พ่อกำนันแอมศักดิ์ บุญอ่อน ปกครองในปี (2519 – 2526)

การปกครองหมู่บ้านโดยมีผู้นำชุมชนคือแก่บ้าน ชาวบ้านโดยทั่วไปจะให้การเคารพนับถือผู้ปกครองและเชื่อฟังผู้นำมาโดยตลอด ทำให้การปกครองในระบบหมู่บ้านเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีปัญหากระทบกระเทือนระหว่างชาวบ้านด้วยกันน้อยมาก การปกครองในช่วงนี้ผู้หญิงเป็นผู้อยู่ภายใต้การปกครองที่ต้องปฏิบัติตามระเบียบของหมู่บ้าน ผู้หญิงมีอิสระในการดำเนินวิถีชีวิตและสามารถประกอบอาชีพการทำการเกษตรเคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้ชาย ในครอบครัวที่ผู้นำที่เป็นผู้ชายเสียชีวิตลง ผู้หญิงในครอบครัวนั้นทำหน้าที่เป็นผู้นำครอบครัว สำหรับผู้หญิงที่เป็นภรรยาของแก่บ้านได้รับความเคารพนับถือจากชาวบ้าน และเป็นผู้นำผู้หญิงในชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน “แม่หลวง” สามารถทำหน้าที่แทนแก่บ้านได้ในคราวที่ได้รับมอบหมายหรือในช่วงที่แก่บ้านไม่อยู่ในหมู่บ้านเพราะไปทำภาระกิจที่อื่น

ภายหลังจากปีพุทธศักราช 2526 บ้านเมืองสาครหมู่บ้าน 5 ได้ถูกยกเลิกการปกครองแบบเดิม ให้ไปอยู่ภายใต้การปกครองของเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยแยกบ้านเมืองสาครหมู่บ้าน 5 แบ่งออกเป็นชุมชนต่างๆ จำนวน 6 ชุมชนดังนี้ คือ

1. ชุมชนเมืองสาครหลวง
2. ชุมชนเมืองสาครน้อย
3. ชุมชนใจแก้ว
4. ชุมชนชอย 9
5. ชุมชน 12 สิงหาคม
6. ชุมชนการเคหะแห่งชาติหนองหอย

ชุมชนเมืองสาครหลวง สังกัดการปกครองแขวงกาวิละ เทศบาลนครเชียงใหม่ มีหน่วยงานหลายองค์กรที่ทำหน้าที่ในชุมชนทั้งที่ได้มาโดยการแต่งตั้งและการเลือกตั้งโดยชาวบ้าน เช่น ประธานชุมชน ประธานกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐานชุมชน ประธานกลุ่มพัฒนาสตรี และประธานกลุ่มประชาสงเคราะห์ เมื่อปี พ.ศ. 2532 เป็นต้นมา ผู้หญิงเริ่มเข้ามามีหน้าที่ บทบาทและตำแหน่งที่เด่นชัดขึ้น ผู้หญิงเป็นประธานกลุ่มต่างๆ สามารถบริหารงานและเข้าร่วมกิจกรรมด้านการปกครองชุมชนได้อย่างเต็มตัว เทศบาลนครเชียงใหม่ได้แต่งตั้งคณะกรรมการชุมชนและมีประธานชุมชนหลายคนซึ่งมีรายชื่อดังนี้คือ

1. นายอนันต์ สุนันท์ศิลป์
2. ร้อยตำรวจตรีจินา พุทธิศรี

3. นายวิระ รัตนาคณหุตานนท์
4. นายธนวัชร โกมลรัตน์
5. นายดวงจันทร์ บุญทา รักษาการประธานชุมชน พ.ศ.2544

การปกครองระดับชุมชนในระยะเริ่มแรกมีผู้หญิงหลายคนเป็นคณะกรรมการชุมชนในแผนกต่างๆ รับผิดชอบงานและทำหน้าที่ร่วมกับผู้ชายในการปกครองหมู่บ้านเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้ ผู้หญิงที่เป็นประธานกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐานชุมชน กลุ่มสงเคราะห์ กลุ่มการทำโคม ซึ่งมีการทำงานร่วมกันกับเจ้าหน้าที่ของเทศบาลนครเชียงใหม่ ผู้หญิงในชุมชนอยู่ในฐานะผู้นำและผู้ตามในการปกครองแบบชุมชน ทั้งนี้มีการพัฒนาการทำงานด้านการบริหารงานกลุ่ม การทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนอื่นๆ มาอย่างต่อเนื่อง

การปกครองภายใต้ผู้นำชุมชนที่มาจากการแต่งตั้งและเลือกตั้งภายใต้การดูแลของเทศบาลนครเชียงใหม่ชาวบ้านจะให้ความเคารพนับถือผู้นำน้อยกว่าระบบการปกครองแบบหมู่บ้าน สังกัดได้จากกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ผู้นำชุมชนจะไม่เข้าร่วมกิจกรรมของชาวบ้านบ่อยนัก ดังนั้นจึงมีกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ เกิดขึ้นในชุมชนเป็นจำนวนมาก

ปัญหาทางด้านการปกครองอีกประการหนึ่ง ในปัจจุบันอันเนื่องมาจากเทศบาลขาดความชัดเจนในการแบ่งอาณาเขตของชุมชนรวมถึงการแบ่งจำนวนสมาชิกในเขตพื้นที่ที่ยังไม่ลงตัวชาวบ้านบางส่วนไม่เข้าใจในระบบการเป็นสมาชิกของชุมชนที่ต้องสมัครเป็นสมาชิกก่อนจึงจะมีสิทธิในด้านต่างๆ ภายในชุมชน เนื่องจากปัญหาของชาวบ้านที่อยู่ในเขตรอยต่อ และความเข้าใจในระบบคณะศรัทธาวัดเป็นประเด็นที่สร้างความยุ่งยากให้กับชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านบางครอบครัวตกการสำรวจ นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้สมัครเป็นสมาชิกชุมชนข้ามพื้นที่กันไปมา เช่น ชาวบ้านชุมชนเมืองสาทรน้อย สมัครเป็นประธานชุมชนเมืองสาทรหลวง ชาวบ้านในชุมชนเมืองสาทรหลวงสมัครเป็นประธานชุมชนเมืองสาทรน้อย ซึ่งรวมไปถึงกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชนด้วยที่มีลักษณะปัญหาในการจัดการเหมือนกัน จากกรณีเบื้องต้นทำให้มีกลุ่มชาวบ้านหลายกลุ่มที่ชัดเจนขึ้น เช่น ชาวบ้านเหนือ ชาวบ้านใต้ ชาวบ้านตะวันออก ชาวบ้านตะวันตก เป็นต้น โดยรวมแล้วชาวบ้านหลายกลุ่มมีความต้องการที่จะรวมกลุ่มและมักจะเรียกแทนตัวเองว่า “ ชาวบ้านเมืองสาทร ” มากกว่าที่จะแยกว่าอยู่ชุมชนเมืองสาทรหลวงหรือชุมชนเมืองสาทรน้อย

- กลุ่มองค์กรต่างๆ และผู้นำในชุมชน

1. กลุ่มองค์กรต่างๆ

กลุ่มองค์กรในชุมชนเมืองสาทรหลวงและชุมชนเมืองสาทรน้อยมีหลายกลุ่ม องค์กร เช่น กลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่ม ประชาสงเคราะห์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร และกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่ม ทำเห็ด เป็นต้น กลุ่มบางกลุ่มได้เกิดขึ้นทั้งจากการแต่งตั้ง เลือกดั้ง และกำหนดขึ้นโดย ระเบียบของเทศบาลนครเชียงใหม่ กลุ่มต่างๆจะมีการรวมตัวกันของคน ภายในชุมชนเพื่อ ทำกิจกรรมร่วมกันตามระยะเวลาที่ทางเทศบาลนครเชียงใหม่กำหนดไว้อย่างชัดเจน

กลุ่มพัฒนาสตรีชุมชนเมืองสาทรหลวงในอดีตที่ผ่านมามีแม่ศรีนวล ท้าวแดนคำ เป็น ประธานกลุ่มพัฒนาสตรี ต่อมาในปีปัจจุบันแม่ศรีนวลได้หมดวาระลงในปี พุทธศักราช 2544 ทางเทศบาลนครเชียงใหม่ได้จัดให้มีการเลือกประธานกลุ่มพัฒนาสตรีขึ้นมาใหม่ พี่สุนทรีย์ พรหมบุตร ภรรยาของประธานชุมชนเมืองสาทรน้อยได้รับคัดเลือกจากสมาชิก กลุ่มสตรีเมืองสาทรหลวงอย่างท่วมท้น และได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อบริหารงาน และสนองงานของเทศบาลนครเชียงใหม่ เนื่องจากพี่สุนทรีย์ พรหมบุตร เป็นพยาบาลที่ โรงพยาบาลแมคคอมมิค และไม่ค่อยมีบทบาทในชุมชนในช่วงที่ผ่านมาจึงทำให้ยังไม่ คำนึงถึงกับระบบการทำงานของกลุ่มพัฒนาสตรีตามระเบียบของทางเทศบาลผู้ที่จะเป็น สมาชิกของกลุ่มจะต้องผ่านการอบรมกลุ่มพัฒนาสตรีมาก่อนเท่านั้น ดังนั้นในวันเลือกตั้ง ประธานกลุ่มพัฒนาสตรีจึงมีผู้มีสิทธิออกเสียงเพียง 30 กว่าคนเท่านั้น ภายหลังมีการอบรม เพิ่มเติมหลายสิบคน กิจกรรมที่กลุ่มพัฒนาสตรีทำส่วนใหญ่จะเป็นงานช่วยเหลืองานของ เทศบาลนครเชียงใหม่ในด้านการรวมเครือข่าย การเดินขบวนในวันสำคัญ การร่วมกิจกรรม ของเทศบาลนครเชียงใหม่ เป็นต้น ส่วนกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนกลุ่มพัฒนาสตรีร่วมกัน ทำอาหาร และดูแลเรื่องอาหารการกินตลอดทั้งงาน นอกจากนี้กลุ่มพัฒนาสตรียังได้ รวมกลุ่มกันเพื่อฟ้อนเล็บแสดงร่วมกับชุมชนต่างๆในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ และ ร่วมขบวนแห่หัววัดเมืองสาทรหลวงอยู่เป็นประจำ ระยะหลังได้เกิดความไม่เข้าใจกัน ระหว่างกลุ่มช่างฟ้อนในกลุ่มพัฒนาสตรีจึงทำให้สมาชิกกลุ่มพัฒนาสตรีล้มเลิกการ ฟ้อนเล็บมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนชุมชนเมืองสาทรน้อยมีน้ำแสงหล้า ศรีสุวรรณ เป็นประธาน กลุ่มพัฒนาสตรี เนื่องจากน้ำแสงหล้าอยู่ในชุมชนมานานและเป็นที่เคารพนับถือของ ชาวบ้าน ดังนั้นน้ำหล้าจึงได้รับความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชนเมืองสาทรน้อยเป็นอย่างดี

กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนเมืองสาทรหลวง (อสม.) มีน้ำอัฐชัน จันทะมาลา เป็นประธานกลุ่ม เป็นหน่วยงานที่ทางเทศบาลนครเชียงใหม่กำหนดขึ้นเพื่อ ดูแลด้านสุขภาพของชาวบ้านในชุมชน สมาชิกของกลุ่มส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกกลุ่ม พัฒนาสตรีอีกอย่างหนึ่ง แต่การที่จะเป็นสมาชิก อสม. ได้จะต้องผ่านการอบรมความรู้เรื่อง การดูแลผู้ป่วยขั้นพื้นฐาน และการรักษาโรคเบื้องต้นจากทางเทศบาลนครเชียงใหม่ก่อน นอกจากผู้หญิงแล้วยังมีผู้ชายเป็นสมาชิก อสม. ได้ด้วย งานหลักของอสม. ในชุมชนคือการ สำรวจสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชน เรื่อง การอยู่อาศัย การกิน การเจ็บป่วย โดยมีบ้านเลขที่ 100 ถนนลำพูน ซอย 9 ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็น สถานที่ตั้งของศูนย์ อสม.ชุมชนเมืองสาทรหลวง โดยใช้เป็นสถานที่แจกจ่ายยาเพื่อบำบัด รักษาโรคให้กับชาวบ้าน กิจกรรมบางส่วนของอสม.จะเน้นการเยี่ยมไข้ผู้ป่วยในชุมชน ซึ่ง สมาชิกจะเดินไปเยี่ยมให้กำลังใจผู้ป่วยถึงที่บ้าน ผู้วิจัยได้ร่วมกิจกรรมเดินเยี่ยมผู้ป่วยใน ชุมชนหลายครั้งกับสมาชิกกลุ่มอาสาสมัคร สาธารณสุขชุมชนเมืองสาทรหลวง ประธานกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนใช้ระบบการแบ่งเขตในการทำงานของ อสม. ระหว่างชุมชนเมืองสาทรหลวงกับชุมชนเมืองสาทรน้อยโดยใช้เส้นทางสายถนน เมืองสาทรเป็นเส้นแบ่งเขตแดนในการแบ่งจำนวนสมาชิกในชุมชนที่กลุ่ม อสม. จะต้องดูแล ประธาน อสม.เมืองสาทรหลวงเล่าว่าเท่าที่ผ่านมาไม่มีปัญหาในการแบ่งเขตในการทำงาน การแบ่งเขตดูแลระหว่าง 2 ชุมชนเป็นการตกลงเรื่องความรับผิดชอบที่สมาชิกในกลุ่มเป็นผู้ที่จะต้องช่วยกันทำงาน ประธานกลุ่มจะเป็นผู้ติดต่อกับเจ้าหน้าที่เทศบาลนครเชียงใหม่ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบลงมาดูแลสุขภาพอนามัยของชาวบ้าน เช่น การฉีดวัคซีนขึ้น เด็กอ่อน การพ่นยากำจัดยุงลาย การฉีดวัคซีนกันพิษสุนัขบ้า และการตรวจสุขภาพของ ชาวบ้านประจำปี นอกจากนี้ทางประธานกลุ่ม อสม.ยังได้ดูแลผู้ที่ทำบัตรทอง 30 บาท รักษาได้ทุกโรคตามนโยบายของรัฐบาลในชุดปัจจุบันอีกด้วย ชาวบ้านในพื้นที่ชุมชน เมืองสาทรหลวงสามารถใช้บริการรักษาสุขภาพถ้วนหน้า 30 บาททุกโรคได้ที่โรงพยาบาล ราชเวช ซึ่งเป็นโรงพยาบาลเอกชนตั้งอยู่ใกล้กับชุมชนเมืองสาทรหลวงนั่นเอง

กลุ่มประชาสงเคราะห์ชุมชนเป็นองค์กรที่ทางเทศบาลจัดตั้งขึ้นอีกองค์กรหนึ่ง มี พี่แสงดาว นวลโย เป็นประธานกลุ่ม กลุ่มนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนในการดูแลผู้ป่วยที่ติดเชื้อ เอชไอวีในชุมชน และรับนโยบายมาจากทางเทศบาลนครเชียงใหม่ในด้านการสงเคราะห์ ช่วยเหลือคนยากจน ในช่วงฤดูหนาวในปีที่ผ่านมา ทางเทศบาลนครเชียงใหม่ได้มอบผ้าห่ม

ให้กับชาวบ้านที่ขาดแคลน ทางกลุ่มได้มอบให้กับชาวบ้านในชุมชนอย่างทั่วถึงโดยเฉพาะผู้ป่วยและผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจนหลายคนที่อยู่ตามลำพังในชุมชน

กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีสมาชิกจำนวนมาก กลุ่มผู้สูงอายุแต่งตั้งตามระเบียบของเทศบาล ปัจจุบันมีร้อยตำรวจตรีจันทา พุทธิศรี เป็นประธานชมรมผู้สูงอายุ สมาชิกของชมรมมีทั้งหมดประมาณ 300 คน รับสมัครชาวบ้านที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป เข้าเป็นสมาชิก โดยจะต้องเสียค่าธรรมเนียมแรกเข้า และค่ารายเดือน เดือนละ 20 บาท เมื่อสมาชิกในกลุ่มเสียชีวิตลงทางกลุ่มจะมอบเงินให้รายละ 5,000 บาทเพื่อนำไปใช้จ่ายในการจัดงานศพ กลุ่มผู้สูงอายุชุมชนเมืองสาทรเป็นกลุ่มขนาดใหญ่ที่รวมคนในพื้นที่บ้านเมืองสาทรเดิมเข้าด้วยกัน นอกจากนี้ยังมีการประชุมสมาชิกของกลุ่มทุกวันที่ 2 ของทุกเดือนเป็นประจำที่ศาลาวัดเมืองสาทรหลวง ในชุมชนเมืองสาทรหลวงมีกลุ่มผู้สูงอายุที่แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ 1. กลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นชาวบ้านดั้งเดิม ที่ไม่ใช่ข้าราชการ และมีฐานะปานกลาง 2. กลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นข้าราชการเกษียณอายุ และคนมีฐานะร่ำรวย ซึ่งส่วนมากจะเป็นกลุ่มครู หมอ พยาบาล

กลุ่มสหกรณ์การเกษตรการทำโคมเมืองสาทรมีอยู่ 2 กลุ่มใหญ่คือ กลุ่มที่มีแม่บัวไหล คณะปัญญาเป็นหัวหน้ากลุ่ม และกลุ่มที่มีพี่พะเยาว์ ไชยวิสิทธิ์ เป็นหัวหน้ากลุ่ม ทั้งสองกลุ่มได้รับงบประมาณสนับสนุนการทำโคมมาจากเทศบาลนครเชียงใหม่ ชาวบ้านที่ทำโคมจะรวมตัวกันเพื่อทำโคม โดยกลุ่มจะให้ยืมเงินมาลงทุนในระยะแรก หลังจากขายงานหัตถกรรมโคมแล้วต้องนำเงินกลับมาคืนกลุ่มพร้อมกับดอกเบี้ย กลุ่มนี้มีลักษณะความสัมพันธ์กันแบบหลวมๆ ต่างคนต่างทำงานของตนเองเพื่อส่งออกและขายสินค้า แต่ละคนจะหาตลาดเองซึ่งทำให้ระบบการตลาดโดยรวมแล้วยังไม่ค่อยดี ลูกค้าส่วนใหญ่จะมุ่งตรงไปที่ผู้ผลิตรายใหญ่มากกว่าชาวบ้านโดยรวม

กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ กลุ่มนี้เป็นการรวมตัวของชาวบ้านโดยการซื้อหุ้นเข้าไปแล้วกู้เงินมาลงทุน รวมถึงรับสินค้านำมาก่อนแต่จ่ายในเดือนถัดไปด้วย ประมาณต้นเดือนมีรถบรรทุกสินค้ามาลงในหมู่บ้าน ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มจะไปรับสินค้าที่ตนต้องการใช้ในครัวเรือนมาใช้ หลังจากสิ้นปีมีการปันผลกำไรให้กับชาวบ้านตามหุ้นส่วนที่ชาวบ้านแต่ละคนซื้อไว้

กลุ่มฌาปนกิจ เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือผู้ที่เสียชีวิตลงในชุมชน ในปัจจุบันมีปัญหาในระบบการจัดเก็บเงิน ทางกลุ่มได้เก็บเงินสมาชิกศพละ 20 บาท ถ้าสมาชิกเสียชีวิตลงทางกลุ่มจะมอบเงินให้ศพละประมาณ 7,000 บาท แต่ในช่วง 2 - 3 ปีที่ผ่านมา

ระบบการจัดเก็บเงินและระบบการจ่ายเงินมีปัญหาเกิดขึ้น สมาชิกหลายรายไม่ได้จ่ายเงินตามเงื่อนไข และงานศพของสมาชิกบางศพไม่ได้รับเงินจากทางกลุ่ม จากการดำเนินการดังกล่าวทำให้สมาชิกกลุ่มลดน้อยลง บางคนลาออกจากการเป็นสมาชิกก็มี

กลุ่มทำให้เกิดเป็นกลุ่มโครงการที่เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านที่มีความสนใจในการประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงเห็ดโดยได้งบประมาณสนับสนุนจากงบประมาณมิยาซาวาทางเทศบาลนครเชียงใหม่เป็นผู้จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ให้กับชาวบ้าน โดยมีการเริ่มดำเนินการในต้นปี พ.ศ. 2543 จากการรวมกลุ่มกันทำให้เกิดในระยะแรกมีสมาชิกร่วมกันทำเห็ดประมาณ 20 คน ช่วงหลังประมาณเดือนธันวาคม 2543 มีชาวบ้านที่เป็นสมาชิกโครงการมาเพียง 2-3 คน ในท้ายที่สุดเหลือหัวหน้าโครงการเพียงคนเดียว จากการศึกษาและสอบถามของนักวิจัยทราบว่าระบบการจัดการภายในของกลุ่มไม่มีการพูดคุยกัน ต่างคนต่างทำ และไม่กล้าที่จะพูดในเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์กัน จากปัญหาดังกล่าวทำให้กลุ่มทำให้เกิดในปัจจุบันยุติการดำเนินการลงด้วยปัญหาภายในกลุ่มนั่นเอง

โดยรวมแล้วกลุ่มองค์กรในชุมชนมีอยู่หลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มมีการดำเนินงานในชุมชนในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านในชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มซึ่งผู้หญิงในชุมชนที่เป็นแม่บ้านเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่มต่าง ๆ นั้น

2. ผู้นำในชุมชน

ผู้นำในชุมชนเมืองสาทรหลวงในปัจจุบันมีหลายคนที่มีบทบาทในด้านการปกครอง การเป็นผู้นำมวลชน การระดมกลุ่มคน และชาวบ้านโดยรวมให้ความเชื่อถือสามารถแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

2.1 ผู้นำแบบเป็นทางการ

ผู้นำแบบเป็นทางการคือหัวหน้ากลุ่ม หรือประธานกลุ่มต่างๆ ในชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้งจากทางเทศบาลนครเชียงใหม่ให้ดำรงตำแหน่งหน้าที่ที่แตกต่างกันตามวาระ เช่น ประธานชุมชน คณะกรรมการชุมชน ประธานกลุ่มพัฒนาสตรี ประธานกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐานชุมชน ประธานกลุ่มสงเคราะห์ ประธานผู้สูงอายุ เป็นต้น ผู้นำแบบเป็นทางการได้รับนโยบายด้านการปฏิบัติงานมาจากทางเทศบาลนครเชียงใหม่โดยตรง แต่รูปแบบการจัดการองค์กรภายในผู้นำสามารถพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้าได้ ส่วนผู้นำชุมชนในปัจจุบันได้รับการแต่งตั้งจากเทศบาลนครเชียงใหม่ในเดือนเมษายนพ.ศ. 2544 เนื่องจากประธานชุมชนคนเดิมได้หมดวาระลง และมีผู้สมัครเป็นประธานชุมชนเพียง

คนเดียว หลังจาก เทศบาลได้แต่งตั้งประธานชุมชนแล้วประธานชุมชนได้เลือกคณะกรรมการชุมชนเพื่อให้เทศบาลได้แต่งตั้งอย่างเป็นทางการอีกครั้งหนึ่ง ต่อมาในเดือนกันยายน พ.ศ. 2544 นายธนวัชร โกมลรัตน์ ได้ลาออกจากตำแหน่งประธานชุมชน ทางผู้นำทางศาสนาและชาวบ้านจึงได้เสนอทางเทศบาลนครเชียงใหม่ให้ นายดวงจันทร์ บุญทการักษาการในตำแหน่งประธานชุมชนเมืองสาทรหลวงตั้งแต่เดือนกันยายนในปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา

ผู้นำชุมชนภายใต้การปกครองของเทศบาลได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้านน้อยกว่า ผู้นำหมู่บ้านในอดีต ทั้งนี้เนื่องจากชาวบ้านในปัจจุบันมีอิสระในการดำรงชีวิต รู้กฎหมาย และรู้ข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้นการทำตามผู้นำแบบในอดีตจึงเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก นอกจากชาวบ้านไว้ใจ และเห็นผลจากการกระทำของผู้นำที่เสียสละอุทิศเวลาส่วนตัวของตัวเองทำเพื่อ ชาวบ้านเท่านั้น

2.2 ผู้นำตามธรรมชาติ

ผู้นำตามธรรมชาติหรือผู้นำแบบไม่เป็นทางการในชุมชนเมืองสาทรหลวงและชุมชนเมืองสาทรน้อยในปัจจุบัน มีอยู่ทั้งสิ้นประมาณ 6 คน แบ่งเป็นผู้ชาย 3 คน และผู้หญิง 3 คน ผู้ชาย 3 คนเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังการปกครองหมู่บ้านในช่วงระยะที่ผ่านมาโดยตลอด ก่อนที่จะเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านผู้นำตามธรรมชาติเป็นผู้ที่เสียสละทำเพื่อส่วนรวม นอกจากนั้นยังช่วยเหลือชาวบ้านในทุกๆเรื่องมาโดยตลอด พร้อมทั้งเข้าคลุกคลีกับชาวบ้านในระดับรากฐานของชุมชนมาเป็นระยะเวลายาวนาน

ผู้นำที่เป็นผู้หญิงเป็นแกนหลักสำคัญในการทำอาหารในกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน และร่วมเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมที่ใช้ในงาน จากความสม่ำเสมอดังกล่าวทำให้ชาวบ้านในชุมชนเชื่อถือมาโดยตลอด

ผู้นำตามธรรมชาติที่มีบทบาทสำคัญในการประสานความเข้าใจระหว่างกลุ่มต่างๆในชุมชน คือ ประธานกลุ่มหนุ่มสาว ซึ่งตั้งสมประสงค์การทำงานเพื่อชาวบ้านมาเกือบ 20 ปี จากการเรียนรู้และทำเพื่อชาวบ้านมาโดยตลอดทำให้ชาวบ้านในชุมชนยอมรับและให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมในชุมชนทุกครั้ง

ผู้นำทางศาสนา คือ เจ้าอาวาสวัดเมืองสาทรหลวง และวัดเมืองสาทรน้อย นอก จากนี้ชาวบ้านยังให้ความเชื่อถือเจ้าอาวาสวัดสันป่าเลียงอีกท่านหนึ่ง ผู้นำทางศาสนาทำหน้าที่อบรมขัดเกลาสั่งสอนชาวบ้านให้ดำเนินชีวิตโดยสุจริต ในระยะหลังจากที่โรงเรียนวัดเมืองสาทรย้ายออกจากวัดเมืองสาทรหลวงเมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา ทำให้

บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในด้านการจัดเกลาเยาวชนโดยตรงลดลง ครูประจำบาลในโรงเรียนเป็นผู้จัดเกลาทางสังคมด้านจริยธรรมในบทบาทดังกล่าวแทน แต่การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาผู้นำทางศาสนายังได้รับการนับถือจากชาวบ้านโดยรวมอยู่

จ. เศรษฐกิจ (อาชีพของคนในชุมชน)

ในอดีตชาวบ้านในชุมชนเมืองสาครหลวงประกอบอาชีพทำการเกษตรเป็นอาชีพดั้งเดิมเพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตของคนในครอบครัวและคนในชุมชนเช่น การทำไร่ ทำนาปลูกข้าว และปลูกพืชผักสวนครัว เนื่องจากมีลำเหมืองพญาคำที่พญาคำผู้ปกครองสารภีร่วมกับชาวบ้านลุ่มน้ำเขตสารภีช่วยกันขุดลอกเพื่อทำลำเหมืองผันน้ำเข้าใช้ในที่ทำการเกษตรของชาวบ้านเมื่อประมาณ 100 กว่าปีที่ผ่านมา ระบบเหมืองฝายช่วยให้ชาวบ้านเมืองสาครสามารถทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี บริเวณท้ายที่นามีฝายเมืองสาครสำหรับกั้นลำเหมืองพญาคำ น้ำที่ไหลมาจากแม่น้ำปิงมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก ชาวบ้านทำการเกษตรได้ผลดีพอสมควร หลังจากทำนาปลูกข้าวเสร็จแล้วชาวบ้านขายข้าวเพื่อนำเงินมาจับจ่ายใช้สอยในครัวเรือน และซื้อสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น ดังนั้นจึงชาวบ้านบางคนจึงมีอาชีพรองลงมาในช่วงนี้คืออาชีพการค้าขายข้าว ซึ่งแต่ก่อนชาวบ้านนำข้าวเปลือกไปขายที่ตลาดวโรรส (ตลาดต้นลำไย) ที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านไปทางทิศเหนือประมาณ 1 กิโลเมตร

ลุงหยิบ ชุ่มใจ อายุ 67 ปี เล่าว่า “ ผู้ใหญ่บ้านในอดีตที่เป็นญาติพี่น้องสายเดียวกันคือ พ่อหลวงมอย ชุ่มใจ เมื่อก่อนเป็นคนที่มีฐานะร่ำรวย ท่านได้ค้าขายข้าวของชาวบ้านโดยท่านมีวัวต่างจำนวน 10 ตัว เทียวตระเวนซื้อข้าวจากหลองข้าว (นางข้าว) ของชาวบ้านหลายคนเก็บไว้ ต่อมาท่านมีเงินมากขึ้นจึงซื้อที่ดินของชาวบ้านเมืองสาคร ซึ่งเป็นที่นาบริเวณท้ายหมู่บ้าน ชาวบ้านไม่มีที่นาทำกินเลยหันมาทำอาชีพอื่นแทน ”

หลังจากที่ชาวบ้านได้ขายที่ดินทำกินไปแล้วเป็นส่วนใหญ่ ชาวบ้านไม่มีที่ทำการเกษตรเช่นเดิม ดังนั้นชาวบ้านบางส่วนจึงหันไปประกอบอาชีพค้าขาย ขายอาหาร และขายสินค้าต่างๆ ที่ตลาดวโรรส แล้วย้ายมาที่ตลาดสันป่าข่อย และย้ายมาขายที่ตลาดหนองหอยในเวลาต่อมา พ่อค้าแม่ค้าจากที่ต่างๆ ได้ซื้อที่ดินบริเวณหลังตลาดหนองหอยชุมชนบ้านเด่น ชุมชนการเคหะแห่งชาติหนองหอย และชุมชนใจแก้วเป็นจำนวนมากเพื่อสะดวกต่อการค้าขายที่ตลาดต่างๆ ในเมืองเชียงใหม่

อีกประการหนึ่งเนื่องจากชุมชนเมืองสาครหลวงอยู่ใกล้กับค่ายกาวิละ (ค่ายทหารซึ่งอยู่ห่างออกไปทางทิศเหนือ) ทหารที่มาประจำการที่ค่ายส่วนใหญ่เป็นคนในเขตพื้นที่อื่น

เช่น จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง ในครั้งนั้นทหารหนุ่มได้เข้ามาจับลูกสาวชาวบ้านในชุมชนเมืองสาครหลวงจนเกิดการชอพอกันและแต่งงานกันในที่สุด ในปัจจุบันมีข้าราชการทหารกว่า 30 ครอบครัวภายในบ้านเมืองสาคร เช่น ลุงปิ่น ป้าศรี ตานวล ปัญญาแก้ว ตาสึงห์ทร ณ เชียงใหม่ เป็นต้น

ลูกหลานชาวบ้านในวัยทำงานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพราชการ รัฐวิสาหกิจ เอกชน เช่น ข้าราชการครู ทหาร ตำรวจ แพทย์ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาล พนักงานองค์การโทรศัพท์ การไฟฟ้า เทศบาล โรงแรม และหน่วยงานต่างๆ ในเมืองเชียงใหม่ ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวอยู่ในระดับรวยจนถึงปานกลางเป็นส่วนใหญ่

หลังจากที่เลิกทำการเกษตรแล้วมีชาวบ้านเมืองสาคร 2 ครอบครัวประกอบอาชีพทำโคมขายในช่วงต่างๆ คือ แม่ฮ้อยสม มโนวงศ์ และแม่บัวไหล คณะปัญญา แต่เดิมแม่ฮ้อยสมและแม่บัวไหลมีบ้านเกิดอยู่ที่บ้านสันทรายดอนจั่น และได้ย้ายครอบครัวมาอยู่บ้านเมืองสาครเมื่อ 50 ปีที่ผ่านมา แม่ฮ้อยสม มโนวงศ์ประดิษฐ์ โคมญี่ปุ่น โคมด้วง ส่วนแม่บัวไหล คณะปัญญาทำโคมประดิษฐ์ที่คิดค้นขึ้นมาเองเป็นส่วนใหญ่ ประกอบกับพ่อศรีลา คณะปัญญา ผู้เป็นสามีเป็นช่างไม้มีความคิดสร้างสรรค์สามารถออกแบบไม้รูปทรงต่างๆ ได้ รวมทั้งมีพื้นฐานการทำปราสาทศพที่สืบทอดมาจากผู้ละุงระผู้เป็นพ่อ เมื่อโคมยี่เป็งเริ่มเป็นที่รู้จักของชาวบ้านอย่างกว้างขวาง มีพ่อค้า แม่ค้ามาสั่งโคมไปจำหน่ายเป็นจำนวนมาก แม่บัวไหล คณะปัญญา จึงได้ทำงานทั้งครอบครัวและกระจายการจ้างงานการทำโคมออกไปยังชาวบ้าน ชาวบ้านหลายคนที่อยู่ใกล้ๆ บ้านแม่บัวไหลคณะปัญญา สามารถทำโคมยี่เป็งได้หลายคน บางคนคิดทดลองทำงานประสบความสำเร็จช่วยเพิ่มรายได้อย่างเป็นกอบเป็นกำ ต่อมาเมื่อประมาณ 2-3 ปีที่ผ่านมาชาวบ้านมีความสนใจเรียนรู้การทำโคมทั้งนี้เนื่องมาจากผู้ละุงระที่เป็นแม่บ้านส่วนใหญ่อยู่ทำงานบ้าน ดังนั้นจึงพยายามหางานทำเพื่อเสริมรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว จากการสนับสนุนของเทศบาลนครเชียงใหม่ ด้วยวิธีการจัดสาธิต และมีการฝึกอบรมวิธีการทำโคมขึ้นโดยคั้งผู้ละุงระชาญในชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดให้กับชาวบ้าน ในปัจจุบันมีกลุ่มสมาชิกสหกรณ์การเกษตรทำโคมบ้านเมืองสาคร จำนวน 2 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มที่แม่บัวไหล คณะปัญญาเป็นประธาน และกลุ่มที่นางพะเยาว์ ไชยวิสิทธิ์ เป็นประธาน ทั้งสองกลุ่มได้ดำเนินการช่วยเหลือสมาชิกภายในกลุ่ม และแยกย้ายไปทำงานหัตถกรรมโคมที่ครอบครัวของตนเองเพื่อสะดวกในการดูแลบ้านและครอบครัว

ชาวบ้านมีความชำนาญในการทำโคมขึ้นเรื่อยๆ แต่ต้องสั่งซื้อไม้ไผ่จากแหล่งอื่นนอกชุมชน และต้องซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่สำคัญคือกระดาษสาจากบ้านด้นเป่า อำเภอสันกำแพง

เพื่อนำมาใช้ในการประดิษฐ์โคม รายได้ในแต่ละปีมีเพียงพอสำหรับชาวบ้านที่ทำอาชีพนี้ ชาวบ้านที่ทำโคมได้มีทั้งครอบครัว และส่วนตัว ซึ่งมีรายชื่อดังต่อไปนี้ คือ นางบัวไหล คณะปัญญา และครอบครัว นางสุพัฒน์ มโนวงศ์และครอบครัว นางประไพ เมืองดี นางเกียงคำ สุวรรณทะมาลี นางเมฆขลา ดินรุจักษ์ นางสมบุรณ์ พุทธิศรี นางศรีนา บุญทา นางสังเวียน นิลละออ นางสุดา ท้าวแดนคำ นางกัลยา นันตะ นางสมบุรณ์ บัณฑิต นางจันทร์ตา คล้ายมูล นางดวงฤทธิ์ ทาวันดี นางนงคราญ นันตะ นางอำไพ ณ เชียงใหม่ นางวาทีณี ดวงแก้ว นางพะเยาว์ ไชยวิสิทธิ์ นางพัชรินทร์ วงศ์ทิพย์ นางศิรินันท์ นันตะ นางแก้ว คณะปัญญา นางจันทร์ดี ไชยประเสริฐ นางฟองจันทร์ นิลละออ นางคำปิ่น นวลฝัน นางชุม โคมรัตน์ นางบัวไหล อินเหลา นางแสงหล้า ศรีสุวรรณ นางอานอม สุทธิศิลป์ นางสุทิน ใจฟอง นางศรีพรรณ บุญอ่อน นางคำบาน คันธจักร์ นางเฮือน แก้วมาลา นางแสง วงศ์ถาน

ชาวบ้านเมืองสาครที่ผลิตโคมเป็นอาชีพหลักตลอดทั้งปีมีหลายรายด้วยกัน เช่น บ้านนางบัวไหล คณะปัญญา บ้านนางสมบุรณ์ พุทธิศรี บ้านนางเกียงคำ สุวรรณทะมาลี บ้านนางสุพัฒน์ มโนวงศ์ บ้านนางหอม วงศ์ถาน นางศรีนา บุญทา นางประไพ เมืองดี ส่วนบ้านหลังอื่นๆ ที่เหลือทำในช่วงก่อนหน้าเทศกาลลอยกระทงเท่านั้น ทั้งนี้อันเนื่องมาจากความนิยมในการใช้โคมแขวนมีเพิ่มมากขึ้นในทุกช่วงเทศกาลโดยเฉพาะงานจัดแสดงสินค้าและงานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมล้านนาทั้งในภาคเหนือและในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทยด้วย จากการผลิตเพียงไม่กี่ครอบครัวจนเพิ่มปริมาณการผลิตเกือบทุกครัวเรือนในชุมชน เพื่อตอบสนองการนำโคมแขวนไปใช้ในการประดับในงานต่างๆ บางแห่งมีการนำไปประดับตกแต่ง อาคาร บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย โรงแรม ร้านขายของที่พักในสนามบิน เป็นต้น ชาวบ้านได้ (ชุมชนเมืองสาครน้อย) ส่วนใหญ่ทำโคมอยู่ป็นเกือบทุกครัวเรือน โดยได้รับการสืบทอดมาจาก แม่ฮ้อยสม มโนวงศ์ แม่ของนางสุพัฒน์ มโนวงศ์ ส่วนชาวบ้านเหนือ และชาวบ้านแถบตะวันตก (ชุมชนเมืองสาครหลวง) ทำโคมประดิษฐ์ได้แก่โคมหัก โคมต่อ โคมมน และโคมดาว เป็นต้น

นอกจากทำโคมแล้วชาวบ้านบางส่วนยังทำโคมลอย โคมไฟ ทำตุ๊กตอกำหนดอายุอีกด้วย งานหัตถกรรมพื้นบ้านอีกอย่างหนึ่งคือ การถักข้าวล้านนาเพื่อทำเป็นต้นฉัตรเงิน ต้นฉัตรทองและต้นงว้าวเพื่อจำหน่ายให้ผู้สนใจนำไปถวายวัด และเก็บไว้เป็นของที่ระลึกในงานต่างๆ โดยมีนางลัย นันตะ เป็นผู้ถ่ายทอดวิธีการทำให้กับชาวบ้านและผู้สนใจทั่วไป ในปัจจุบันเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่โดดเด่น ช่วยสร้างรายได้ให้กับ

ชาวบ้านในชุมชนเมืองสาทรหลวงได้ทุกช่วงเทศกาลตลอดทั้งปีชาวบ้านบางกลุ่มรับจัดทำเครื่องประกอบพิธีกรรมพื้นบ้านเช่น เครื่องสืบชาติดา บายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านได้เป็นอย่างดี ส่วนเยาวชนชาวบ้านได้ได้รวมตัวกันเพื่อจัดตั้งวงดนตรีพื้นเมืองและรับแสดงโชว์ในงานต่างๆ โดยทั่วไป

ชาวบ้านบางคนยังทำการเกษตรบริเวณท้ายชุมชนอยู่ทุกช่วงฤดูกาล แต่เป็นการเช่าที่ของนายทุนที่ปล่อยทิ้งไว้เป็นเวลานานจนทำให้พื้นที่รกร้างเป็นบริเวณกว้าง ชาวบ้านบางส่วนได้หันมาค้าขายสินค้าโดยทำเป็นร้านขายของชำให้กับชาวบ้านและผู้ที่สำคัญๆไปมาตั้งแต่หัวบ้านไปจนถึงท้ายชุมชนจำนวนหลายสิบร้านได้แก่ บ้านนายควร บ้านได้ขายของชำ ผักผลไม้ อาหาร ร้านที่ค้าขายของชำ และอาหารตามสั่ง ร้านนายสมบุรณ์ กาวิชัย รับถ่ายเอกสาร ร้านที่พร ขายกล้วยเคี้ยว และขายอาหาร ทางเข้าวัดเมืองสาทรน้อย มีร้านคิวแก๊ส จำหน่ายแก๊สและขายของชำ ร้านที่พินหน้าวัดเมืองสาทรหลวงขายของชำ ร้านพินิด ขายกับข้าว น้ำดื่ม กาแฟ ร้านน้ำเต้าหู้ขายตอนกลางคืนอยู่ข้างวัด ร้านพินอมขายสุรา ร้านลุงคำซ่มรถมอเตอร์ไซค์และจักรยาน ร้านป้านางขายสุรา ซุปเปอร์มาเก็ตขายของชำ ร้านพี่วรรณขายกับข้าว กล้วยเคี้ยว ร้านเช่าของประธานชุมชนเมืองสาทรน้อย ขายของชำ และสุรา ร้านลุงศรีวัย กันทาขายของชำ สุรา และอาหาร ร้านพินิดขายของชำ อาหาร ร้านยายทองใบ พรหมศรี ขายของชำ พืชผัก ร้านยายภาขายส้มตำ กาแฟ ร้านพี่พะเยาว์ ไซยวิสิทธิ์ ขายอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า ร้านลุงทองอินทร์ คงเมือง ขายของชำ สุรา ร้านป้าแก้ว บัณฑิต ขายข้าวต้มเจียว ร้านพี่ต่าย ขายของชำ พืช ผัก อาหาร ร้านลุงบุญ ขายเสื้อผ้า ร้านข้าวมันไก่โลลา (ร้านข้าวมันไก่อิสลาม) ขายข้าวห่อหมก โรตีสาน ร้านพินิ ขายกล้วยเคี้ยว ข้าวซอย น้ำดื่ม ขนมจีน และอาหารตามสั่ง ร้านครูยุทธ เช่าการ์ตูน และรับพิมพ์งาน ร้านขายแกงอ่อม ลาบ สุรา ร้านขายของชำ ร้านขายขนมครก และนอร์ทเทิร์นซุปเปอร์มาเก็ต นอกจากนี้ยังมีร้านตัดผมชาย หญิงอีกประมาณ 6 ร้านด้วยกัน เนื่องจากถนนเมืองสาทรและถนนลำพูนสามารถตัดผ่านไปสู่นถนนมหิดลได้ทำให้สินค้าของชาวบ้านที่ค้าขายริมถนนมีผู้คนทั้งในและนอกชุมชนอุดหนุนอย่างสม่ำเสมอ

ทุกวันเสาร์ช่วงเช้ามีตลาดนัดที่หลังวัดเมืองสาทรหลวง โดยมีชาวบ้านในชุมชนเมืองสาทรหลวงและชุมชนเมืองสาทรน้อยนำสินค้าต่างๆ มาจำหน่ายให้กับชาวบ้านในชุมชน นอกจากนี้ยังมีพ่อค้าจากแหล่งอื่นได้นำสินค้า สิ่งของเครื่องใช้ เสื้อผ้า มาขายให้กับชาวบ้านตลอดทั้งปี

ชาวบ้านบางคนได้สร้างบ้านและหอพักเพื่อให้เช่าอาศัย เช่น เพิ่มคำคอร์ท หอพักของนายบุญยัง พรหมบุตร หอพักนาโรจน์หน้าคิวแก้ว หอพักหน้าโรงเรียนวัดเมืองสาทร บ้านแสงรุ่ง บ้านปัญญา บ้านเช่าของป่าคำห้อย หอพักหลังบ้านพี่แจ้ และบ้านอ้ายแจ้ เป็นต้น คนที่อยู่อาศัยในหอพักส่วนใหญ่เป็นคนจากนอกชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนน้อยมาก

จ. ชุมชนในกระแสโลกาภิวัตน์

ในปัจจุบันสังคมไทยได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านการติดต่อสื่อสาร การคมนาคม การดำรงชีวิตของชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายของประเทศด้านต่างๆ การพัฒนาทางด้านวัตถุที่นับวันจะก่อตัวเป็นปัญหามากมาย ทั้งนี้เนื่องมาจากการขาดความเอาใจใส่ต่อผลกระทบที่จะตามมานั่นเอง อีกทั้งชาวบ้านไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองใหญ่ที่มีการพัฒนาไปควบคู่กันด้วยกับเมืองใหญ่ๆในประเทศไทยอีกหลายเมือง การพัฒนาที่เกิดขึ้นเป็นการพัฒนาที่ครอบคลุมถึงชุมชนเมืองสาทรหลวง ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตของเทศบาลนครเชียงใหม่ นับตั้งแต่ชุมชนเมืองสาทรหลวงอยู่ภายใต้การปกครองของเทศบาลนครเชียงใหม่ในปีพุทธศักราช 2526 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ ในชุมชน มีการสร้างถนนเชื่อมกับชุมชนอื่นที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกัน มีระบบไฟฟ้า น้ำประปาสำหรับชาวบ้านในชุมชน นอกจากนี้ยังมีการรับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกด้านต่างๆ เข้ามาในชุมชน ซึ่งมีผลกระทบต่อความเป็นชุมชนในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา

ปัญหาในชุมชน

ปัญหาในชุมชนเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับชาวบ้านในชุมชน ปัญหาบางอย่างได้มีการปรับปรุงแก้ไขไปในแนวทางที่ดีขึ้น ภายในชุมชนมีบ้านเรือนอยู่หลายหลังและมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนจำนวนมาก การอยู่อาศัยร่วมกันมีปัญหาเรื่องการทะเลาะเบาะแว้งกันระหว่างกัน มีความไม่เข้าใจกันเกิดขึ้นซึ่งถือเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่มีการทะเลาะเบาะแว้งกัน ภายในระบบเครือญาติเดียวกันมีผู้ใหญ่ในเครือญาติปรับความเข้าใจระหว่างคู่กรณีให้มีความปรองดองกัน ปัญหานี้ไม่รุนแรงสักเท่าใดนัก เพราะชาวบ้านต้อง

ไปมาหาสู่กัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการดำเนินวิถีชีวิตให้อยู่รอดได้ในสังคมยุคปัจจุบัน ปัญหาพื้นฐานที่มีในชุมชนแยกแยะได้ดังนี้ คือ

1. ปัญหาทางสังคมจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ อย่างรวดเร็วทำให้ชุมชนต้องมีการปรับตัวตามไปด้วย ชุมชนที่อยู่รอบข้างมีผู้คน que เข้ามาอยู่อาศัยจากที่อื่นมากขึ้น มีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างไปจากชาวบ้านในชุมชน มีการตั้งร้านอาหาร ร้านค้า ร้านเกม คอมพิวเตอร์ โรงแรม บ้านพัก หอพัก ขึ้นกระจัดกระจายทั่วไป จากการที่มีผู้คนมากขึ้น ปัญหาหนึ่งที่พบคือปัญหาการลักขโมยทรัพย์สินเครื่องใช้ของชาวบ้านก่อให้เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินซึ่งชาวบ้านในชุมชนได้ระมัดระวังตนเอง นอกจากนี้ยังมีปัญหาครอบครัวแตกแยกเกิดขึ้นในบางครอบครัวทำให้ลูกหลานในครอบครัวขาดความอบอุ่น เด็กวัยรุ่นที่ขาดความอบอุ่นมีชีวิตที่หันเหไป มีการคบเพื่อนต่างชุมชนที่เกร ดิ่มสุรา สูบบุหรี่ จนไปถึงเสพยาเสพติดสารให้โทษ และมั่วสุมทางเพศ ซึ่งปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่ก่อตัวขึ้นและส่งผลกระทบต่อสังคมภายในชุมชนเป็นอย่างมาก ภายในชุมชนมีการเรียนรู้ถึงปัญหาร่วมกัน และหาทางป้องกันแก้ไขภายในครอบครัวของตนเอง เพิ่มความระมัดระวังด้วยการเอาใจใส่บุตรหลานในด้านต่างๆ อย่างทั่วถึง ทั้งนี้ภายในแต่ละครอบครัวมีผู้หญิงเป็นกำลังสำคัญในการอบรมขัดเกลาบุตรหลานให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบระเบียบ ให้คำปรึกษาหารือกับบุตรหลานในทุกๆ เรื่อง บอกกล่าวถึงคุณ และโทษของการกระทำที่ก่อให้เกิดปัญหากับคนรอบข้างตลอดจนแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นให้ทุเลาลง

2. ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ การดำเนินชีวิตของชาวบ้านในแต่ละวันมีการใช้จ่ายเพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับตนเองและครอบครัวในหลากหลายด้าน ซึ่งมีความจำเป็น เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอาหาร ค่าเสื้อผ้า ค่าเล่าเรียนของบุตรหลาน ค่าใช้จ่ายอื่นๆ บางครอบครัวมีหนี้สินมาก ดังนั้นในแต่ละครอบครัวจึงต้องหาเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับครอบครัว ในครอบครัวที่มีเงินเดือนประจำไม่ค่อยมีปัญหาสักเท่าใดนัก ส่วนในครอบครัวที่มีฐานะยากจน หาเข้ากินค่าต้องทำงานหนักเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านส่วนใหญ่ภายในชุมชนเมืองสาครหลวงทำงานหัตถกรรมที่บ้านเป็นอาชีพเสริมให้กับตนเองและครอบครัว สินค้าที่ทำได้แก่ โคมแขวน ตุ๊ก ที่ผ่านมามีปัญหาด้านตลาดในการจำหน่ายสินค้า ชาวบ้านขายของได้กำไรน้อย และขายได้มากเฉพาะในช่วงเทศกาลยี่เป็งเท่านั้น จากการส่งเสริมและสนับสนุนของหน่วยงานต่างๆ สามารถทุเลาปัญหานี้ลงไปได้บ้าง

3. ปัญหาด้านการเมืองการปกครอง ในการปกครองชุมชนเมืองสาทรหลวงในช่วงที่ผ่านมามีปัญหาเรื่องผู้นำไม่มีเวลาในการพัฒนาชุมชน และไม่สามารถควบคุมคณะกรรมการ ชาวบ้านในชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ทั้งนี้ เป็นปัญหาที่เกิดจากตัวประธานชุมชนเองที่ไม่มีความพร้อมในการทำงาน ซึ่งปัญหาดังกล่าวต้องมีการสรรหาผู้นำชุมชนในปีที่ผ่านมาหลายครั้ง ในรูปแบบของการปกครองภายใต้การปกครองของเทศบาลนครเชียงใหม่ไม่มีความชัดเจนในการแบ่งเขตพื้นที่ สมาชิกของชุมชนต้องสมัครเป็นสมาชิกของแต่ละชุมชนซึ่งในประเด็นนี้เป็นปัญหาระหว่างชาวบ้านที่อยู่อาศัยในเขตรอยต่อระหว่างกัน หรือสมาชิกในชุมชนที่ไม่ได้สมัครเป็นชาวบ้านในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ปัญหานี้เป็นปัญหาเรื้อรังที่มีการปรึกษากับทางเทศบาลนครเชียงใหม่แล้วแต่ยังไม่ได้ข้อยุติ เนื่องจากทางเทศบาลนครเชียงใหม่ติดขัดในเรื่องระเบียบของเทศบาลที่กำหนดไว้

4. ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ชาวบ้านในชุมชนเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ ที่เป็นโรคปัจจุบันโดยทั่วไป โรคที่เป็นปัญหาสำหรับในชุมชนนี้ไม่ต่างไปจากชุมชนอื่นมากนัก ชาวบ้านที่ป่วยเป็นโรคเอดส์ในชุมชนเป็นภาระของครอบครัวในการบำบัดรักษา และใช้ค่าใช้จ่ายสูง หลังจากที่ผู้ป่วยเสียชีวิตแล้วภาระที่ตามมาคือเรื่องบุตรหลานของผู้เสียชีวิต บุตรของผู้ป่วยเอดส์ได้รับการเลี้ยงดูจากญาติต่อไป ทั้งนี้มีหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือผู้ป่วยด้วยการนำของสมาชิกกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนที่ได้ออกเยี่ยมใช้ผู้ป่วยเอดส์ช่วยเหลือค่าใช้จ่ายบางอย่าง ตลอดจนมีกองทุนสงเคราะห์สำหรับบุตรหลานผู้ป่วยในด้านส่งเสริมการศึกษา ในช่วงระยะหลังสถานะการณ์ของผู้ติดเชื้อเอดส์ในชุมชนลดน้อยลง ชาวบ้านในชุมชนมีความตระหนักถึงปัญหาด้านนี้ และมีการณรงค์ให้ทราบถึงรายละเอียดของโรคภัยต่างๆ

วัฒนธรรมที่ได้รับเข้ามาใหม่ในชุมชน

วัฒนธรรมจากภายนอกชุมชนที่ชุมชนเมืองสาทรหลวงรับเข้ามาใหม่นั้นมีหลายอย่าง เช่น วัฒนธรรมในการกิน การอยู่อาศัย การแต่งกาย ค่านิยม และการดำเนินวิถีชีวิตบางอย่างซึ่งมีการรับเข้ามาและปรับใช้ให้มีความลงตัวสำหรับการอยู่ร่วมกับชุมชนต่างๆ ที่เป็นสังคมเดียวกัน จากการที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกสบายเพิ่มมากขึ้นทั้งทางด้านเทคโนโลยี การสื่อสาร การคมนาคม ข้อมูลข่าวสาร และสิ่งสาธารณูปโภคต่างๆ สิ่งเหล่านี้กลายเป็นความจำเป็นสำหรับชาวบ้านในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา

วัฒนธรรมทั้งจากส่วนกลางและวัฒนธรรมตะวันตกที่กระจายเข้ามาอย่างรวดเร็วในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนได้รับความคิด ค่านิยม ต่างๆ เข้ามาใช้ในการดำเนินชีวิต แต่

ไม่มีการทอดทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีการสืบทอดต่อเนื่องกันมายาวนาน วัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้แก่ ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม ในรอบปีของชุมชนมีการสืบทอดกันอยู่อย่างต่อเนื่อง วัฒนธรรมบางอย่างมีการปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้าน เช่น งานปอยหลวง มีการเพิ่มการเล่นต่างๆ เพิ่มขึ้นมา มีสิ่งบันเทิง ภาพยนตร์ ดนตรีแบบสากล เพื่อให้เกิดความสนุกสนานสำหรับชาวบ้าน ทั้งนี้เพราะงานปอยหลวงเป็นงานของส่วนรวม ที่แสดงออกถึงความภาคภูมิใจของคนในชุมชน จากการที่เห็นชุมชนอื่นจัดงานรื่นเริงจึงมีการจัดตาม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่ได้ทำให้รูปแบบของประเพณีเปลี่ยนแปลงไปมากนัก

การศึกษาสมัยใหม่ที่มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วนั้นเป็นสิ่งที่มีความคิดของคนรุ่นใหม่ในชุมชนซึ่งทำให้พฤติกรรม การกระทำ การแสดงออกของคนรุ่นใหม่ วัยรุ่น เยาวชน สิ่งที่เกิดปัญหาคือการคบเพื่อน การเที่ยวเตร่ และการวางตัวที่ไม่เหมาะสม ภายในแต่ละครอบครัวมีแม่บ้านเป็นผู้เอาใจใส่ดูแลในเรื่องนี้ แม่บ้านได้ปรับเทคนิคในการอบรมขัดเกลาบุตรหลานให้ได้ผลยิ่งขึ้นโดยสอดแทรกเรื่องราวต่างๆ ที่เป็นเรื่องใกล้ตัวที่สังคมกำลังกล่าวถึง อธิบายอย่างมีเหตุผลและเชื่อมโยงสู่การปฏิบัติตัวของลูกหลาน แต่ความคิดความเห็นบางอย่างที่ไม่ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี ผู้ปกครองหรือแม่บ้านได้สนับสนุนแนวคิดนั้น และส่งเสริมสนับสนุนให้ลูกหลานได้แสดงออกให้มากขึ้น เช่น การออกกำลังกาย การทำความดี การทำงานหารายได้เพิ่มในทางที่สุจริต เป็นต้น

วัฒนธรรมใหม่ที่ชาวบ้านในชุมชนรับเข้ามาแล้วแต่เป็นวัฒนธรรมที่ซึมแทรกเข้ามาภายในชุมชนอย่างรวดเร็ว ซึ่งไม่สามารถปิดกั้นการรับวัฒนธรรมดังกล่าวได้ ทั้งนี้เพราะชุมชนต้องอยู่อาศัยร่วมกับชุมชนอื่นๆ การรับมาบ้าง น้อยบ้าง และการปรับเปลี่ยนเพื่อให้มีความเหมาะสมกับการดำเนินวิถีชีวิตของตนเอง บุคคลหลายฝ่ายที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับชาวบ้านในชุมชนมีส่วนในการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้า เช่น ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา สถาบันการศึกษา หน่วยงาน องค์กร และชาวบ้านในชุมชนได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างลงตัว แต่ถึงอย่างไรก็ตามด้วยการอยู่อาศัยด้วยกันในครอบครัว ขยาย และชาวบ้านส่วนใหญ่มีความเป็นเครือญาติกัน การที่ผู้หญิงและชาวบ้านอยู่กับบ้านเพื่อทำงานหัตถกรรมในครัวเรือน ทำให้ชุมชนยังคงมีการรักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ได้อย่างเหนียวแน่น สร้างความสามัคคีของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดีและเป็นพลังที่สำคัญในการอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข